

**TC
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLEMELERİN
EKONOMİYE GERİ DÖNÜŞÜMÜ
(VAN İLİÖZALP İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
SERAP TANCAN**

DANIŞMAN : DOÇ.DR. HALUK YERGİN

VAN 2018

**TC
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLEMELERİN
EKONOMİYE GERİ DÖNÜŞÜMÜ
(VAN İLİÖZALP İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
SERAP TANCAN**

DANIŞMAN : DOÇ.DR. HALUK YERĞİN

**Bu Tez Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bap Koordinasyon Birimi
Tarafından SYL-2017-6178 No’ lu Proje Olarak Desteklenmiştir.**

VAN 2018

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından F.K. LİSAZ
ANABİLİM DALI F.K. LİSAZ BİLİM DALI'nda TEZLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Dr. Dr. <u>Zafer K. K. K.</u>	İmza: <u>[Signature]</u>
ÜYE (Danışman)	: Doç. Dr. <u>Haluk Terzioğlu</u>	İmza: <u>[Signature]</u>
ÜYE	: Doç. Dr. <u>Öğretim Üyesi Fatih NİKE</u>	İmza: <u>[Signature]</u>
ÜYE	:	İmza:
ÜYE	:	İmza:

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Selim Tanrıcan
04/04/2017

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SERAP TANCAN
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLEMELERİN EKONOMİYE
GERİ DÖNÜŞÜMÜ (VAN İLİ ÖZALP İLÇESİ ÖRNEĞİ)
MART 2018

ÖZET

Geçmişte ve günümüzde hayatımız da ki yeri yadsınamayacak kadar önemli olan tarım sektöründe zaman içerisinde devrim niteliğinde değişimler olmuş ve bunların çoğu teknolojinin gelişimiyle ivme kazanmıştır. Bu koşullar altında devletinde ister istemez bu sektöre müdahale etmesi zaruri duruma gelmiştir. Genel iktisat tarihine baktığımız da devletin ekonomiye müdahalesi tüm görüşler arasında tartışma konusu olmuş ve değişik ekonomik model ve görüşlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Devletin diğer sektörlerle ve tarım sektörüne doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmesi tartışmaların her dönem devam etmesine rağmen tam olarak kesin bir görüş benimsenememiştir. Bununla beraber de liberal görüş güdümünde olan ekonomiler de bile tarım sektörüne devletin müdahalesi tam olarak engellenememiş ve bununla ilgili politikalar üretilmeye başlamıştır. Başta Avrupa Birliği olmak üzere dünyada tarım sektörüne devlet desteği hızla devam etmiştir. Bu çalışma da Türkiye’de tarım sektörünün yeri ve devlet destek ve teşviklerinin önemi üzerine durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Tarım, destek, verim.

Sayfa adedi : 117

Tez Danışmanı :Dç. Dr. Haluk YERĞİN

MASTER THESIS
SERAP TANCAN
YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
RECYCLING AGRICULTUREL SUBSIDIES TO ECONOMY IN TURKEY
(INSTANCE OF ÖZALP IN VAN)
MARCH 2018
ABSTRACT

In the past and at the present time, in the agricultural sector which is significant as far as introvertible in our duty of life has been through the revolutionary changes in course of time and most of these has gained speed associated with development of technology. As a result of that, it has become essentially to step in this sector by the governments necessarily. When we look in the abstract of history of economy, it has been object at issue that state intervention to economy in all of ideas and for this reason this consequence has been helped consist of different economic models and ideas.

It could not adopted a definitive conclusion completely that direct and indirect intervention of governments to agricultural and other sectors in spite of continuing discussing termly. Therewithal even economies in a liberal thought of direction could not unhindered intervention to agriculture sector and policies in respect this has began produced. In the world mainly European Union, subventions have been continued to agriculture sector rapidly. In this study we will focus on importance of subvention, encouragement and duty of agriculture in Turkey.

Key Words : Agriculture, subvention, rendement

Page : 117

Tesis advisor: Assoc. Prof. Dr Haluk Yergin

TEŞEKKÜR

Yüksel lisans tezimin planlamasında sonuçlanmasına kadar olan sürede, .gereken olanak ve yardımı sağlayan danışman hocam Sayın Dç. Dr. Haluk YERGIN'e , yüksek lisansım boyunca destek veren tüm dönem arkadaşlarıma , desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve Engin 'e yardımları için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Merkezi tarafından desteklenmiştir (Proje No: SYL-2017-6178) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Merkez çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Serap TANCAN

İÇİNDEKİLER	SAYFA
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GRAFİKLER.....	vii
TABLolar.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ.....	xii
1. BİRİNCİ BÖLÜM : TARIM VE TARIMSAL DESTEKLEMELER	
1.1. Tarım ve Tanımı.....	1
1.2 .Tarımsal Faaliyetlerin Özellikleri ve Sınıflandırılması	3
1.2.1. Tarımsal Faaliyetlerin Özellikleri.....	3
1.3 Tarımsal Faaliyetlerin Sınıflandırması.....	4
13.1. Bitkisel Üretim.....	4
1.3.2 Tarla Ürünleri Üretimi.....	5
1.3.3 Bahçe Ürünleri Üretimi.....	5
1.3.4 Örtü Altı Üretimi.....	5
1.4 Hayvansal Üretim.....	6
1.5 Orman Ürünleri Üretimi.....	6
1.6 Su Ürünleri Üretimi.....	6
1.7.Tarım İşletmesi Kavramı.....	7
1.7.1 Tarım İşletmelerinin Sınırlandırılması.....	7
1.7.2 Büyüklüklerine Göre Tarım İşletmeleri.....	7
1.7.3 Hukuki Yapılarına Göre Tarım İşletmeleri.....	7

1.7.4 Faaliyet Alanlarına Göre Tarım İşletmeleri.....	9
1.8. Tarım İşletmelerinin Özellikleri.....	11
1.9 Devlet Teşvik Ve Desteklerinin Amaçları.....	12
1.9.1 Teşvik Kavramı.....	12
1.9.2. Tarımsal Destekleme Politikalarının Amaçları.....	13
1.9.3. Tarımsal Destekleme Politikaları'nın Araçları.....	17
1.10 Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarının Araçları.....	17
1.10.1 Doğrudan Gelir Desteği.....	17
1.10.2 Fark Ödemesi.....	17
1.10.3 Telafi Edici Ödemeler.....	18
1.10.4. Hayvancılık Destekler.....	18
1.10.5. Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı Destekleri.....	19
1.10.6. Diğer Destekleme Ödemeleri.....	20
1.11. Teşviklerin özellikleri.....	20
1.12. Teşvik türleri.....	21
1.12.1 Geçmişte gerçekleşmiş gider ve zararların karşılaması amaçlı teşvikler..	21
1.12. 2 Koşulsuz yapılan teşvikler.....	21
1.12.3 Koşullu yapılan teşvikler.....	21
1. 13. Devlet yardımı kavramı.....	22
1.14. Türkiye’ De Tarımın Genel Yapısı Ve Tarımın Milli Gelir İçindeki payı.....	23
1.14.1. Türkiyde’ de Tarımın Genel Yapısı.....	23
1.14.2. Tarımın Milli Gelir İçindeki Payı.....	23
1.15. .Tarım Sektöründe Devlet Desteğine Duyulan İhtiyaç.....	33
1.16. Devlet teşvik ve desteklerinin tarihçesi.....	33
1.16.1 Cumhuriyet Dönemin de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalar..	37
1.16.2. Planlı Dönemde Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları.....	39
1.16.3. 1980–2000 Yıllarında Uygulanan Tarımsal Destekler.....	43
1.16.4 2000 Yılı Sonrası Uygulanan Tarımsal Destekler.....	48
1.16.4.1 Doğrudan Gelir Desteği Sistemi	52
1.16.4.2 Tarım Stratejisi Belgesi Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar.....	55

1.17. Bazı Ürünlerde Tarımsal Destekler.....	57
1.18. Tarımsal Desteklerin Belirlenmesi.....	61

2.İKİNCİ BÖLÜM :

TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARININ ETKİLERİ	63
--	----

2.1.Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Fiyat Destek Politikalarının Genel Özellikleri.....	64
2.1.1.Kredi Kaynakları.....	65
2.2 Destekleme Alımı Yapan Kuruluşlar.....	66
2.2.1Kamu İktisadi Teşebbüsleri.....	66
2.2.2 Tarım Satış Kooperatifleri Ve Birlikleri.....	67
2.3 Tarımsal Fiyatlama Politikalarının Uygulama Şekilleri.....	68
2.3.1 Destekleme Alımı Yapılması.....	68
2.3.2 Prim Ödemesi Yapılması.....	69
2.4 Fiyat Oluşumunun Piyasa Koşullarınca Belirlenmesi.....	71
2.5.Tarımsal Fiyatlama Politikalarının Etkileri.....	71
2.5.1.Sektörel Açidan Ortaya Çıkan Etkiler.....	71
2.5.2 Kaynak Kullanımı Üzerindeki Etkileri.....	72
2.5.3.Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkileri.....	74
2.5.4.Üreticiler Ve Tüketiciler Üzerindeki Etkileri.....	75
2.5.5. Genel Fiyat Düzeyi Ve İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	76

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:AVRUPA’DA VE ABD’DE UYGULANAN TARIMSAL FİYAT DESTEK POLİTİKALARININ ÖZELLİKLERİ.....	77
--	----

3.1. Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımında Uygulanmakta Olan Destekleme Politikalarının Karşılaştırılması.....	80
--	----

4.DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : TARIM POLİTİKALARINA FARKLI BİR BAKIŞ

4.1. Nyeleni Deklarasyonu.....	84
--------------------------------	----

5.BEŞİNCİ BÖLÜM : KÜÇÜK BİR SÖYLEŞİ

5.1 . Küçük Bir Söyleşi.....	89
------------------------------	----

6.ALTINCI BÖLÜM : SPSS PROGRAMI İLE VERİLERİN ANALİZİ.....	91
7.YEDİNCİ BÖLÜM :SONUÇ VE ANALİZ.....	109

7.1. Tarım Destek Politikalarına Genel Bir Bakış

KAYNAKLAR.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	117

GRAFİKLER

SAYFA

Grafik 1. Bitkisel Üretim Değişim Oranları.....	39
Grafik 2. Destekleme Alımı Yapılması.....	72
Grafik 3. Prim Ödemesi Yapılması.....	73

TABLÖLER**SAYFA**

Tablo 1. Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları.....	34
Tablo 2. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları.....	36
Tablo 3. Meyve Ürünleri, İçecek Ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları.....	37
Tablo 4. Tarımsal Destekleme Ödemeleri.....	64
Tablo 5. Spss Analizi (Yaş).....	97
Tablo 6. Spss Analizi (Üretim Yılı).....	97
Tablo 7. Spss Analizi (Cinsiyet).....	97
Tablo 8. Spss Analizi (Alınan Ortalama Destekleme Ödemesi).....	98
Tablo 9. Spss Analizi (Faaliyet Alanı).....	98
Tablo 10. Spss Analizi (Farklı Ekonomik Gelir).....	98
Tablo 11. Spss Analizi (Ek Gelir).....	99
Tablo 12. Spss Analizi (Ortalama Aylık Gelir).....	99
Tablo 13. Spss Analizi (İşçi İhtiyacı).....	99
Tablo 14. Spss Analizi (Tohum Masrafları).....	100
Tablo 15. Spss Analizi (Sulama Masrafları).....	100
Tablo 16. Spss Analizi (Ekipman Masrafları).....	100
Tablo 17. Spss Analizi (İşçi Masrafları).....	101
Tablo 18. Spss Analizi (Mazot Harcamaları).....	101
Tablo 19. Spss Analizi (Hasat Harcamaları).....	101
Tablo 20. Spss Analizi (Diğer Harcamalar).....	102
Tablo 21. Spss Analizi (Destekler Ve Üretim Kalitesi).....	102
Tablo 22. Spss Analizi (Destekler Ve Ekonomik Hayat).....	102
Tablo 23. Spss Analizi (Destekler Ve Gelir Düzeyi).....	103
Tablo 24. Spss Analizi (Destekler Ve Üretim Artışı).....	103
Tablo 25. Spss Analizi (Destekler Ve Tarımda Verim).....	103
Tablo 26. Spss Analizi (Destekler Ve Teşvik).....	104
Tablo 27. Spss Analizi (Destekler Ve Kullanımı).....	104

Tablo 29. T- Testi (Grup İstatistikleri).....	105
Tablo 30. T- Testi (Analiz).....	106
Tablo 31-32. Anova Testi (Masraf–Yaş-Faaliyet Yılı).....	108
Tablo33-34. Anova Testi (Masraf – Ortalama Aylık Gelir-Alınan Ortalama Destek.....	109

KISALTMALAR

ÖNSÖZ

Tarım sektörü, insanın yaşaması için gerekli olan temel **AB** : Avrupa Birliği besin maddeleriyle **ABD** : Amerika Birleşik Devletleri doğrudan ilişkili **BKK** : Bakanlar Kurulu Kararı olduğundan ve ayrıca nüfusun belirli **ÇKS** : Çiftçi Kayıt Sistemi bir kısmını içinde **DGD** : Doğrudan Gelir Destekleri barındırıp, **DGDS** : Doğrudan Gelir Desteği Sistemi istihdam olanağı **DiE** : Devlet İstatistik Enstitüsü yarattığı için ülke **DPT** : Devlet Planlama Teşkilatı ekonomileri açısından **DFİF** : Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu oldukça önemli bir **DTÖ** : Dünya Ticaret Örgütü yere **FEOGA** : Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu sahiptir. Beslenme **GSMH** : Gayri Safi Milli Hasıla alışkanlığının coğrafi **IACS** : Entegre İdare ve Kontrol Sistemi koşullar ve kültürel **IMF** : International Monetary Fund faktörler nedeniyle (Uluslararası Para Fonu) önemli farklılıklar **KİT** : Kamu İktisadi Teşebbüsleri göstermesi, ülkeleri **OECD** : Organization For Economic and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) besin ihtiyaçlarını **OTP** : Ortak Tarım Politikası dışarıya bağımlı **TKB** : Teftiş Kurul Başkanlığı olmaksızın kendi **TMO** : Toprak Mahsulleri Ofisi kendilerine karşılamak **TSKB** : Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve sektörde verimliliği **YPK** : Yüksek Planlama Kurulu artırmak amacıyla devletin desteği gerekmektedir.

Dünyada hemen hemen her ülke, tarımı desteklemekte, bir nevi koruma altına almaktadır. Ancak ülkeler, genellikle kendi koşullarını göz önüne alarak; istihdam yaratmak, tarım ve tarım dışı sektörler arası gelir dengesizliğini gidermek ve dünya pazarlarında söz sahibi olabilmek için desteklemeleri yönlendirmektedir. İklim değişiklikleri nedeniyle gıda üretiminin azalmasına karşın, artan gıda ihtiyacı yakın gelecekte arz ve talep arasında büyük bir uçurumun meydana getirecektir. Belki de kıtlık yüzünden ülkeler arası gıda savaşlarının ortaya çıkması dahil söz konusu olacaktır. Dünyadaki hızlı nüfus artışı nedeniyle her geçen gün gıda ihtiyacı artmakta ve söz konusu ihtiyacı karşılamak ülkelerin en önemli sorunu haline gelmektedir

Artan gıda talebinin yanı sıra, gıda teknolojilerindeki gelişmeler ve biyoteknoloji alanında ki çalışmalar, büyük ölçekli sermaye şirketlerinin de sektöre yatırım yapmalarına neden olmuştur. Tarım sektörünü ayakta tutmak, nüfusunu beslemek ve dünya piyasalarında rekabet etmek isteyen bir ülke, tarım sektöründe destekleme, koruma ve teşvik uygulamalarını sürdürmek zorundadır (Yorgun, 2006).

Tarımsal üretim, diğer üretim sektörlerinden farklı olarak büyük ölçüde toprak, su ve iklim gibi tabiat koşullarına bağlı olmasından dolayı kendine özgü problemlere sahiptir. Tarımsal üretimin en önemli özelliklerinden birisi üretimin mevsimlere göre belirlenmesi, dolayısıyla dışsal faktörlerin etkilerinin tarımsal üretimde çok önemli bir yere sahip olmasıdır. Hiç kuşkusuz bu yatırımlarda tarım sektörüne yönelik devlet teşviklerinin de katkısı söz konusudur.

GİRİŞ

Doğal şartların tarımsal üretimdeki sınırlayıcı rolü, teknolojiye büyük ilerlemeler kaydedilse de üretimin doğa koşullarına bağlı olması, azalan verimkanunu, üretim faktörlerinin mobilite yetersizliği, üretim sürecindeki eksikliklerin olması ve ayrıca üretim sürecinin uzun, parasal geri dönüşüm hızının düşük olması ve bu durumun ortaya çıkardığı yüksek maliyetler, tarım sektörünün diğer sektörlerden ayırmaktadır. Bu nedenle tarım üreticisinin diğer kesimlerin haksız rekabetine karşı korunması, üretici kitlesinin yaşam düzeyinin geriletilmemesi, üretim maliyetinin düşürülmesi, üretimin

özendirilmesi, yeni ürünlerin üretiminin geliştirilmesi gibi nedenlerden dolayı tarım sektörüne, diğer sektörlerden farklı bir yapısal özellik vermektedir (Anonim, 2002).

Tarımın bir başka özelliği ise ürün çeşitlerinin ve üretim miktarlarının mevsimlere bağlı olarak değişmesidir. Sanayi ürünlerinden farklı olarak, tarım ürünlerinin (özellikle bitkisel ürünler) uzun süre depolanamaya uygun olmaması, yılın sadece bir döneminde üretim yapan çiftçilerin, geri kalan zaman diliminde gelir elde edemeyeceği anlamına gelmektedir. Üretimin mevsim koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermesi, üreticilerin gelirlerinde olduğu kadar tarım sektörü işçilerinin istihdam durumlarında da belirsizlik yaratmaktadır.

Doğa koşullarına ve mevsimlere bağımlılık dışında tarımsal üretimin başka bir ayırıcı özelliği de talebin fiyat esnekliğinin ve gelir esnekliğinin düşük olmasıdır. İnsanlar her koşulda beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için gıda temin etmek isteyeceklerdir, ancak yine gıda maddelerinin uzun süre muhafaza edilememesi nedeniyle fiyat ne kadar düşerse düşsün ihtiyacın çok üzerinde bir tüketim gerçekleşmemektedir.

Tarımın ulusal ekonomi içinde vazgeçilmez bir yerinin olmasının yanı sıra, çoğunlukla insanoğlunun müdahale edemeyeceği şekilde doğa koşullarına bağımlı olması devletin bu alanda düzenlemeler yapmasını zorunlu kılmaktadır. Devletin tarıma destekleme politikaları yoluyla müdahale etmesi sadece üretici ve tüketici açısından değil, çevrenin korunması ve tarımın sürdürülebilir olması açısından da gereklidir.

Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde tarımsal üretimin temel özellikleri ve ekonomi içindeki yerinden bahsedildikten sonra, tarımsal desteklemelerin üretim ve fiyatların yönlendirilmesi, tarım kesiminin gelir düzeyinin yükseltilmesi, verimlilik ve kalite artışı sağlanması, doğal kaynakların dengeli kullanılması ve kırsal kalkınma gibi genel amaçları ile bu amaçlara ulaşmak için kullanılan destekleme araçları üzerinde durulmuştur. Tarımsal desteklemelerin gerçekleştirilmesi için her ülke kendi politikaları doğrultusunda kaynak oluşturmaktadır.

Ülkelerin destekleme politikalarını belirlerken siyasi amaçlarını ikinci planda tutmaları gerekmektedir. Yanlış uygulanan desteklemeler nedeniyle, arz fazlalıkları oluşabilmekte ve bu durum ek maliyetler oluşturabilmektedir. Eğer hükümet, ürün

desenini belirlemek amacıyla destekleme yapacaksa, bunu ekim döneminden önce yapmasının daha yararlı olacaktır. Ekim döneminden sonra yapılan destekleme açıklamasının, desteklemeyi amacına ulaştırmayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca üretimi etkileyen girdiler de önemlidir. Örneğin Mısır üretiminde en fazla akaryakıt, gübre ve ilaç fiyatları, mısır üretimini etkilemektedir. Son yıllarda uygulanan doğrudan gelir desteği, üretim yerine, üreticiyi ön plana almaktadır. Verilen desteklerin, üreticilerin gelir düzeyini arttırdığı, ancak bu durumun üretime ne kadar yansıdığı da bilinmemektedir.

Tarım sektörünü diğer sektörlerden ayıran evrensel özelliklerinden biri de tarımsal ürünlerde talebin fiyat esnekliğinin ve gelir esnekliğinin düşük, üretimde risk ve belirsizlik gibi unsurların fazla olmasıdır. Tarımsal ürün talebinde ortaya çıkan değişime, arzın cevabı gecikmeli olmaktadır. Cari dönemdeki tarımsal ürün arzı bir önceki dönem tarımsal ürün talebinin ve tarımsal fiyatların fonksiyonudur. Tarımda sanayinin aksine “azalan verim yasası” geçerlidir. Bu durum, tarım sektöründe fazla sermaye kullanımını önlemektedir. Diğer bir deyişle, sektörde sermaye-yoğun teknolojilerin kullanımı sınırlı olmaktadır

Her ülke, tarımsal üretimde kendine yeterliliği sağlayabilme, dolayısıyla besin ihtiyacını dışa bağımlı olmadan karşılayabilme veya bunu en aza indirebilme çabası içindedir. Bu çaba tarım sektörünün yoğun bir şekilde korunmasına ve desteklenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle tarım sektörü, bütün dünyada devlet müdahalesinin en yoğun olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Gerçekten de, azaltılmaya çalışılan destek ve korumalara karşın tarım politikaları yüksek düzeyde müdahaleye konu olmaya devam etmektedir. Ekonomileri güçlü olan ülkeler bile tarım alanında serbest piyasa şartlarını tam anlamıyla uygulayamamaktadır. Bu konuda, Avrupa Birliği’nin (AB) Ortak Tarım Politikası (OTP) 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. AB ekonomisi ve toplam istihdamı içinde tarımın payı zamanla azalmasına rağmen, halen AB bütçesinin yarısına yakını tarım harcamalarına ayrılmaktadır. AB’nde tarım sektörünün ekonomi içerisindeki ağırlığının göreceli olarak gerilemesi, OTP’nin önemini azaltmamıştır (Eraktan 2004)

Türkiye’de çoğunluğu küçük olan işletmelerin girdi ve finansman kullanımındaki yetersizlik nedeniyle tarımsal yapı, dünya piyasaları ile rekabet edebilecek ortalama verimi sağlayabilecek bir seviyede değildir. Bu nedenle ürün maliyetleri yükselmekte, ayrıca üreticiden tüketiciye kadar pazarlama organizasyonlarındaki hatalar arz, talep ve fiyat oluşumunda sıkıntılara neden olmaktadır. Tarım işletmelerindeki ölçek sorunlarının çözümü farklı önlemler gerektirse de, AB’ndekine benzer piyasa düzenleri ile en azından pazarlamaya ilişkin sorunlara bir ölçüde çözüm getirilebilecektir.

Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikaları, destekleme alımları, girdi destekleri, düşük faizli tarımsal kredi, süt teşvik primi ödemeleri, doğal afet ödemeleri, ekim alanlarının sınırlandırılması ve destekleme primleri gibi araçlar kullanılarak yürütülmektedir. Bunun yanında tarımsal alt yapı yatırımları, araştırma, eğitim ve yayım, yatırım teşvikleri, dış ticarete teşvik ve zaman zaman daithalatta koruma gibi yöntemler kullanılmaktadır (DPT,1999).

Bu tezin amacı, günümüzde uygulanan destekleme politikalarının Türkiye tarımı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini irdeleyip geleceğe yönelik projeksiyonlar çıkarmaktır. Desteklemeler sonucu ekonomiye yapılan takviyenin ne ölçüde reel olarak geri dönüşümünün gerçekleştiği ve tarımsal alanda yarattığı verimlilik. Tarımsal desteklemelerin milli ekonomi üzerinde ki etkisinin saptanması ve ayrıştırılması ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan destekleme politikaları incelenip Türkiye ve dünya koşullarında desteklemelerin geçirdiği değişimler irdelenecektir. Destekleme ödemelerinin ekonomiye verimi ve geri dönüşümü araştırılacaktır.

Türkiyenin tarımsal alanda ki geçmişi, potansiyeli, verimliliği belirli boyutlarda olup bu veriler ışığında ekonominin önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörüne yapılan teşviklerin, doğrudan ve dolaylı desteklerin acaba ne kadarlık bir bölümü gerçek anlamda tarım sektörüne reel üretim olarak geri dönmektedir? Bu çalışmayla söz konusu sorunun cevabı aranacaktır.

Literatür taraması yapılarak konuya dair yapılan araştırmalar incelenerek, güncel veriler doğrultusunda analitik bir çerçevede analiz yapılacaktır Bu araştırmanın ana materyalini güncel veriler oluşturmaktadır.

Destekleme politikalarında etkin rol oynayan kurumlarca tarımsal destekleme

politikaları konularında yayınlanmış ikincil verilerle bu konuda yapılan hükümet çalışmalarından elde edilen bilgiler ve yayınlanmış diğer güncel veriler oluşturmaktadır.

Araştırma sürecinde öncelikli olarak güncel verilerin doğru ve objektif şekilde analiz edilmesi ve çalışmaya aktarılırken kronolojik sıralamaya uygun ve vurgulu bir dil kullanılması amaçlanmıştır. Araştırmanın son bölümünde yer alan Özalp İlçesi örneği anket analizine dayanmaktadır. Anket yönteminin seçilmiş olmasının temel sebebi tarım sektörünün beşeri faktörlere bağımlılığının yadsınamamak kadar fazla olmasıdır.

Anket analizinde tarımsal faaliyetin yürütücüsü olan çiftçilerle direkt iletişime geçilerek elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir.

Elde edilen verilerden amaçlanan sonuç güncel durumla karşılaştırma yapılmasına ışık tutmaktır. Ceteris paribus kuralının uygulacabileceği birçok analiz yöntemi varken bu analiz yöntemi tüm değişkenleri etkin bir şekilde analize katmaktadır yani tüm faktörler gözönüne alınarak çalışma tamamlanmıştır.

Konu ile ilgili önceki çalışmalar baktığımızda :

OECD (2008), 2008 yılındaki bu rapor ile hükümetin tarım sektörüne olan desteği ve tarımsal üretimi şekillendirmesine ilişkin yapılan çalışmalar sunulmuştur. Bu rapor ile üç önemli sonuç bulunmuştur. Bunlardan ilk olarak belirli tarımsal politikalar uygulanırsa çiftçilerin refahının artabileceği belirtilmiştir. İkincisi ise kaynakların optimal dağılımının, ekonomik verimliliğe ve varlıkların hareketliliğine olan etkisini belirtmiştir.

Tarımda Doğrudan Ödemeler Yönündeki Politika Değişikliğinin Çukurova Bölgesi Ürün Karlılıkları ve İşletme Gelirleri Üzerine Etkisi isimli çalışmasında, doğrudan gelir destekleri yönündeki politika değişikliğinin Çukurova bölgesi örneğinden hareketle ürün kârlılıkları ve işletme gelirleri üzerine etkilerini araştırmıştır. DPT (2006), Dokuzuncu Kalkınma Planında, İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye hedeflenmektedir.

Babacan (1999), Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir

Ödemeleri Sistemi çalışmasında, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarda önerilen Doğrudan Gelir Ödemeleri Sisteminin temel unsurlarını, bu uygulamanın tarım sektörü üzerinde olası etkilerini, sistemin ön koşullarını ve işleyiş şeklini incelemiştir. ABD ve Avrupa Birliğinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sisteminin işleyişini incelemiştir.

Deveci (2004), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde doğrudan Gelir Desteği Uygulamaları ve Sonuçları isimli çalışmasında, KKTC’de doğrudan gelir desteği uygulamaları ve sonuçlarını değerlendirmiştir. Doğrudan Gelir Desteği Uygulaması sonucunda üreticilerin üretim girdilerini peşin alabildikleri ve kredi faiz yükünün azaltıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uzmay ve Işıklı (2004), AB' nin Tarımsal Destekleme Politikasındaki Son Değişiklikler Ve Bu Değişikliklerin Aday Ülkelere Ve Türkiye'ye Etkileri isimli çalışmasında, AB'nin tarımsal destekleme politikalarındaki değişikliklerin, genelbir değerlendirmesi yapılmış, daha sonra da Türkiye'yi yakından ilgilendirmesi bakımından, yeni üye ülkelere uygulanacak tarımsal destekleme araçları ve bu araçların yeni üye ülkelere ve Türkiye'ye etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, yeni üye ülkelere verilecek desteklerin, eski üye ülkelere verilenden miktar olarak farklı olduğu, ancak bu desteklerin bu ülkeler için önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Erkan ve Yurdakul (2005), Destekleme ve Teknoloji Politikalarının Çukurova Bölgesinde Mısır Tarımı Üzerine Etkisi isimli çalışmalarında, mısır üretimi yapan işletmeler incelenmiş ve mısır üretimini en fazla akaryakıt, gübre ve ilaçfiyatlarının etkilediği belirtilmiştir.

Aysu (2001), 2002 Yılı Tarım Bütçesi, Desteklemeler ve Gerçekler isimli çalışmasında, tarımsal destekleri eleştirmiş ve devlet politikalarının yanlışlığından söz etmiştir. tarımsal destekleri yıllar itibariyle incelemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARIM VE TARIMSAL DESTEKLEMELER

1.1. Tarım ve Tanımı

Tarımla ilgili literatürde değişik tanımlara rastlanmaktadır. Dar anlamda yapılan bir tanıma göre tarım, toprak işçiliği olarak kabul edilmektedir. Geniş anlamda yapılan göre ise tarım, hayvansal ve bitkisel maddeler üretmek için toprağın işlenip terbiye edilmesi ve hayvan yetiştirilmesi olarak kabul edilmektedir.

Tarımsal faaliyet; doğrudan tüketilen veya sanayi için girdi olan hayvansal ve bitkisel ürünleri, toprağın ve doğanın sağladığı unsurları, düzenli bir çaba ile değerlendirerek ve geliştirerek elde etme faaliyeti olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda tarımsal faaliyet, toprağı ve tohumu kullanarak, bitkisel ve hayvansal maddeleri üretmek ve üretilen ürünleri yarı mamul veya mamul haline getirmektir. Tarımsal faaliyetin Gelir Vergisi Kanunu (GVK)'nda ise oldukça geniş bir tanımın yapıldığı görülmektedir.

GVK'nuna göre “zirai faaliyet ;”arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık, ve bunların mahsullerinin üretilmesini, avlanmasını, avcıları ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanmasını ifade eder.

Bazı bitki ve hayvan türlerinde, üretimin doğrudan doğruya arazi üzerinde yapılmaması zirai faaliyetin mahiyetini değiştirmez. Aşım yapmak suretiyle erkek damızlık beslenmesi, çiftçiye ait her türlü ziraat makine ve aletlerinin başka çiftçilerin zirai üretim işlerinde çalıştırılması da zirai faaliyetten sayılır. Tuğay (2015) İlk başlarda sadece yaşam için gerekli olan ürünlerin üretilmesi önemli iken, zamanla sanayide meydana gelen gelişmeler ve uluslararası ticaretin yaygınlaşması, tarımsal üretimin sanayiye yönelik aramalı üretimine ve dış ticarete yönelik ürünlerin üretimine doğru kaymasına neden olmuştur.

Tarımsal üretim konusundaki bu farklılaşma süreci ülkelerin tarım sektörlerine ilişkin uyguladıkları politikaları da sürekli olarak değiştirmiş ve geliştirmiştir. Dolayısıyla devletin tarımsal üretim faaliyetleri üzerindeki etkisi tarihi süreç içerisinde sürekli olarak değiştirilmiştir. Klasik devlet anlayışında, minimal devlet fikri hakim olduğu için, -her ne şekilde olursa olsun- devletin tarımsal ürün piyasalarına müdahalesine karşı çıkmıştır. Bunun aksine temelini Keynesyen iktisadi anlayıştan alan modern devlet anlayışı; devletin malı fonksiyonlarının yanında mali olmayan bazı fonksiyonlarını gerçekleştirmek için ekonomisinin işleyişine müdahale edebileceğini savunmaktadır.

Bu anlayışta, tarımsal üretim, sosyal refahın bir unsuru olarak görüldüğü için devletin tarımsal üretime müdahale etmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Günümüzde devlet, tarım sektörü ile ilgili fonksiyonlarını yerine getirmek için çeşitli politikalar oluşturmakta ve uygulamaktadır. Tarım sektörünün ülke ekonomisi açısından önemi; yeterli besin maddesinin temini, diğer sektörlerle üretim kaynağını aktarılması konusundaki aracılık rolü ve dış ticaret açısından gördüğü fonksiyona bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak tarımsal üretim büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olduğu için dönemsel üretim miktarının ve dengesinin ayarlanması, tarımsal üretimde devletin müdahalesini gerektirmektedir. Buna ilaveten tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin korunması gerekliliği de devletin tarım sektörüne müdahale etmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan kırsal kalkınmanın sağlanması, çevrenin korunması gibi bazı yan amaçları gerçekleştirmek için de devlet tarım sektörüne müdahale etmektedir. Devletin tarımsal üretime müdahalesi; üretim miktarını artırmak ya da üretimi yönlendirmek şeklinde olabilir.

Üretim miktarını arttırmak; ucuz ya da bedelsiz girdi desteği sağlayarak, destekleme alımı yaparak veya doğrudan ödeme yaparak ya da uygun pazarlama koşullarını oluşturarak yapılabilir. Üretimi yönlendirmek; ürün grupları itibarıyla bazı ürünlerinin üretiminin azaltılması veya arttırılması amacıyla yapılan dolaysız müdahalelerle tercih edilen ürün gruplarının teşvikidir.

1.2 .Tarımsal Faaliyetlerin Özellikleri Ve Sınıflandırılması

1.2.1. Tarımsal Faaliyetlerin Özellikleri

Tarımsal faaliyetler diğer faaliyetlerle kıyaslandığında pek çok yönden farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu özellikleri dört grupta toplanabilir ;

- Tarımsal faaliyet sadece bir uğraşı, bir meslekten ibaret olmayıp aynı zamanda bir aile işidir ve değişen piyasa şartlarına hemen uzun sağlama olanağı bulunmayan bir hayat tarzıdır.
- Tarımsal üretimin türünü seçmedim insanlar serbest değildirler ve bu seçim iklim ve toprak şartlarına bağlıdır.
- Aynı tarımsal bir ürün, çeşitli iklim ve topraklarda, farklı nitelik ve nitelikte üretebilmektedir. Aynı toprakta devamlı olarak aynı ürün yetiştirmekten verimlilik açısından uygun değildir.
- Tarım işletmelerinde tabiat ve piyasa şartlarına bağlı üretim yapıldığında genellikle ürün çeşitliliği fazladır.
- Tarımsal üretim, mevsim değişimleri yüzünden kesiklidir. Diğer bir ifadeyle tarımda çeşitli işler, mevsimlere göre bir sıraya konulmak mecburiyetindedir ve bu yüzden de, ziraatta ileri bir iş bölümü yoktur.
- Tarımda iş gücü ihtiyacı mevsimlere göre farklılık gösterir. Kışın azalan işler, ilkbahar ve yazın artar ve bilhassa hasat zamanlarında en üst seviyeye çıkar.
- Üretim faaliyetlerinde bulunabilmek için, çeşitli madde ve malzemeyi temin etme zorunluluğu vardır.
- Tarımsal üretimin her safhasında makine kullanma , sanayideki kadar elverişli ve yaygın değildir.
- Tarımsal faaliyetin önemli özelliklerinden birisi de , çeşitli tarımsal üretimin elde edilebilmesi için , belirli zamanların geçmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu süreler de genellikle uzundur.

- Genellikle tarımsal faaliyette amaç, sadece kar değil, aynı zamanda çiftçinin kendi ihtiyacını karşılamasıdır.
- Tarımsal faaliyette bulunan işletmelerde, toplam aktif sermaye içerisinde, sabit sermayenin almış olduğu pay, döner sermayeden daha yüksektir.
- Geleceğe ait bilgilerin yetersiz oluşu, gelecekteki verim, fiyat ve üretim sonuçlarının tam anlamıyla tahmin edilememesi sebebiyle tarımsal faaliyet daima bir risk ve belirsizlik taşımaktadır.
- Tarım sektöründe ücret ödemesinde, sanayi sektörüne göre farklı bir özellik söz konusudur. Sanayide işçiye ücretler, sadece nakdi olarak ödendiği halde, ziraat nakdi, aynı ve karşılık ücret usulüne göre ödenebilmektedir.
- Tarım işletmelerin çoğunluğu küçük ve orta büyüklükteki işletmeler oluşturmaktadır. Tuğay(2015)

1.3 Tarımsal Faaliyetlerin Sınıflandırması

Tarımsal faaliyet, toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal üretimde bulunmak, elde edilen ürünlerin tam ve yapı mamul şekilde işlemek olarak tanımlanabilir. Rehber Erkan Ve Tipi Tolga (2005). Ülkemizde tarımsal faaliyetler farklı alanlarda yapılan geniş kapsamlı faaliyetleri kapsamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde tarımsal faaliyetler ; bitkisel üretim, hayvansal üretim , orman ürünleri üretimi ve su ürünleri üretimi olmak üzere dört ana grupta toplanabilir.

1.3.1 Bitkisel Üretim

Bitkisel üretim tarım sektörünün toplam üretimi içerisinde sahip olduğu yaklaşık 65 lik payı ile önemli bir yere sahiptir. Ancak, bitkisel üretim büyük ölçüde iklim şartlarda bağlı olduğundan, potansiyelinin yeterli düzeyde yararlanılmadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir. Bitkisel üretim genellikle, tarla ürünleri üretimi ve bahçe ürünleri üretimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bitkisel üretim içinde önemli bir yere sahip olan örtü altı üretim de bu sınıflandırmaya üçüncü bir grup olarak ilave edilebilir. Tuğay (2015)

1.3.2 Tarla Ürünleri Üretim

Tarla ürünleri kendi aralarında hububat , baklagiller, sanayi bitkileri, yağlı tohumlar ve yumru bitkiler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Tuğay (2015)

1.3.3 Bahçe Ürünleri Üretimi

Bitkisel üretimin içinde yer alan bir diğer ürün grubu bahçe ürünleri üretimidir. Kendi aralarında yumuşak çekirdekli, sert kabuklular, üzüm, meyveler, turunçgiller olarak ayrılmakta olan bahçe ürünleri, bitkisel üretim içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

1.3.4 Örtü Altı Üretimi

Dış iklim faktörlerinin etkisi kaldırarak , gerekli özel çevre koşullarının yaratılması ile alçak ve yüksek sistemler içinde yapılan sebze , meyve ve süs bitkileri yetiştiriciliğine genel anlamda “ örtü altı yetiştiriciliği “ denilmektedir. Bu sistemler için de cam ya da plastikte örtülü yüksek yapılar “sera” olarak adlandırılmaktadır.

Birim alanda yüksek verim alınmasını sağlayarak küçük tarım alanların marjinal olarak değerlendirilmesine olanak veren örtü altı yetiştiriciliği , aynı zamanda yıl içerisinde düzenli bir işgücü kullanımı sağlaması nedeniyle de ülkemizdeki tarımsal faaliyetler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Sevgican (2000)

1.4 Hayvansal Üretim

Ülkemizde tarımın önemli bir akut sektörü de hayvancılıktır. Nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve gelir seviyesindeki yükselme, hayvansal ürünlere olan talebi her geçen gün daha da artırmaktadır. Bu açıdan ülke nüfusunun yeterli ve dengeli bir şekilde beslenebilmesi için hayvancılığın geliştirilmesi olduktan önemlidir.

Hayvansal üretim ; ortaya koyduğu ürünleri ve güçleri ile insanlara fayda sağlayan evcil hayvanların bakımı , beslenmesi, üretimi ve yetiştirilmesini kapsayan tarım kolunun genel adıdır. Süt, kırmızı ve beyaz et, deri yapağı, tiftik, kıl, yumurta, bal, balmumu, ipek kozası vb. Ürünler hayvansal üretim içinde değerlendirmektedir. Hayvancılık sektörü; hayvansal ürünler ihtiyacını karşılayanın yani sıra devamlı

istihdam yaratması, tarıma dayalı et, süt, yem, yünlü tekstil ve deli sanayilerine hammadde sağlaması yönünden önemlidir. Nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve gelir seviyesindeki yükselme, hayvansal ürünlere olan talebi gün geçtikçe artmaktadır. Bu bakımdan ülke nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesi için hayvancılığın geliştirilmesi gerekmektedir. Tülay top (2009).

Hayvansal üretim yapan tarım işletmeler besi işletmeleri damızlık üretim yapan işletmeler ve süt üreten işletmeler şeklinde üçe ayrılabilir. Hayvansal üretim yapan tarım işletmelerinin pek çoğunun söz konusu faaliyetleri bir arada yaptıkları görülmektedir. Tuğay (2015)

1.5 Orman Ürünleri Üretimi

Günümüzde modern orman işletmeciliği faaliyeti sonucunda elde edilen orman ürünleri, aslî orman ürünleri ve tali orman ürünleri olmak üzere iki grup altında toplanmaktadır. Tomruk, tel direği, madem direği, sanayi odunu, kağıtlık odun, yakacak odun asli orman ürünleri ; seçime, çıra,sıgla yağı, kök odunu, Defne, şimşir, mantarlar, kekik, kozalak gibi ürünler de tali orman ürünleri (yan ürün) olarak sınıflandırmaktadır. Tuğay (2015)

1.6 Su Ürünleri Üretimi

Su Ürünleri denilince ilk olarak balıkçılık akla gelmektedir. Su Ürünleri; deniz ürünleri, kültür balıkçılığı ürünleri ve tatlı su ürünleri olmak üzere üç grupta sınıflandırmaktadır. Ülkemizdeki su ürünleri üretiminin büyük bir kısmı avcılık faaliyetinden karşılanmaktadır. Okyanuslar ve denizleri gibi yönetilemeyen kaynaklardan yapının balıkçılık tarımsal faaliyet olarak kabul edilmezken, üretme çiftliklerinde yapılan su ürünleri yetiştiriciliği tarımsal faaliyet olarak kabul edilmektedir. Üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen ülkemiz, su ürünleri bakımından sahip olduğu potansiyeli yeterince kullanmamaktadır. Su Ürünleri üretiminin toplam tarımsal üretim içindeki payı ve ülke ekonomisine katkısı çok azdır. Kılılı (2014)

1.7. Tarım İşletmesi Kavramı

İşletmeler toplumsal ihtiyaçları karşılamak için mal veya hizmet üreten iktisadi birimlerdir. İşletmeler faaliyet gösterdikleri sektöre göre tarım, sanayi ve hizmet işletmeleri olarak sınıflandırmaktadır.

Tarım işletmesi denildiği zaman, genel anlamda tarımsal üretim faaliyetinde bulunan ekonomik birimler anlaşılmaktadır. Tarım kanununa göre tarımsal işletme; üretim faktörlerinin kullanarak ; bitkisel , hayvansal yada su ürünlerinin üretimi için tarımsal faaliyet veya söz konusu tarımsal faaliyete ilave olarak, depolama, muhafaza ve pazarlamaya yönelik faaliyetler bulunan istemeyi ifade eder.

Tarım işletmesi kavramı genel anlamda tarımsal üretim faaliyetinde bulunan ekonomik birimleri ifade etmektedir. Tarım işletmesi, tarımsal ürünlerin üretimine yönelik olarak, üretim faktörleri organizasyonu ile oluşturulan bütünlüğü her bir parçasıdır şeklinde tanımlanabilir. Tarımsal faaliyet standardı TMS 41'in tarımsal faaliyet tanımından hareket edilerek tarım işletmesini, satış amacıyla canlı varlıkların tarımsal ürünlere veya tekrar canlı varlıklara dönüştürüldüğü işletmeler olarak tanımlamak mümkündür.

1.7.1. Tarım İşletmelerinin Sınırlandırılması

Diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler de olduğu gibi tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmeler de değişik amaçlarla farklı kriter ve esaslara göre sınıflandırılabilir. Ancak önemli işletmecilik özellikleri bakımından birbirine benzeyen özelliklere sahip olan işletmelerin aynı grupta toplanması en çok kullanılan sınıflandırma şeklidir. Böylece benzer özellik taşıyan işletmeler aynı grupta yer almaktadır. Tarım işletmeleri genellikle büyüklükleri, hukuki yapıları ve faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmaktadır. Dinler (1996)

1.7.2. Büyüklüklerine Göre Tarım İşletmeleri

Tarım işletmelerinin Büyüklükleri, sahip olunan arazi büyüklüğü, hayvan sayısı, sermaye miktarı ya da iş gücü gibi üretim araçlarının miktarına göre yapılabileceği gibi toplam girdi, brüt tarımsal gelir veya satış değeri gibi üretim ve başarı ölçülerine göre de yapılabilir.

Parasal karışıklıklardan sıyrılmış, basit ve açık bir kriter olan arazi büyüklüğü, işletme öleceğini tespit etmekte kullanılan ilk kriter olmaktadır. Ülkemiz dahil, hemen her ülkede istatistiki çalışmalar da, işletmeler sınıflandırırken , sahip olunan toprak varlığı dikkate alınmaktadır. İşletme öleceğinin sınıflandırılmaksında kullanılan diğer kriterler ise ; toplam sermaye miktarı, çalışan işgücü sayısı ve işletmenin elde ettiği gelirdir.

Fakat bunların kesin olarak sınırlarını belirlemek oldukça zordur. İşletme Büyüklükleri zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Dinler (1996). Arazi büyüklüğüne göre tarım işletmelerini genel olarak küçük işletme, orta işletme ve büyük işletme olarak üç grupta sınıflandırılabiliriz

Küçük Tarım İşletmeleri; arazi büyüklüğü 500 dektara kadar olan ve genellikle aile bireylerinin emeği ile faaliyet gösteren işletmeler olup, söz konusu işletmelerin üretim miktarları ancak ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde olan işletmelerdir.

Orta Büyüklükte Tarım İşletmeleri; arazi büyüklüğü 500 dekardan fazla 5000 dekardan az olan işletmelerdir. Aile bireyleri yanında zaman zaman dışarıdan işçilerin de çalıştırıldığı fakat genelde işletme sahibinin emeğinin üretim sürecine katıldığı işletmelerdir. Orta büyüklükte tarım işletmelerinde en ayırt edici özellik, aile bireylerini işletmede bizzat çalışmalarına rağmen küçük işletmelere göre daha az katkısı olmasıdır.

Büyük Tarım İşletmeleri; genel olarak 5000 dekardan fazla araziye sahip olan tarım işletmeleri, büyük tarım işletmeleri olarak kabul edilir. Başka bir açıdan üretim faaliyetlerinde ücretli işçi kullanan işletmeler büyük varız işletmesi olarak değerlendirilmektedir.

1757 sayılı toprak reformu kanununa göre, büyük işletmeler, belli üretim hedeflerine ulaşabilmek için bulunduğu bölgenin ekonomik ve ekolojik şartlarına göre;

- Modern tarım usullerini uygulayan,
- Tarımsal bir işletme planıyla çalışan,
- Muhasebe kayıtları tutan,
- Toprak ve tarım reformu uygulandığı bölgede son üç yılda birim alanda bölge ortalamasının bakanlar Kurulunca belirlenecek belli katı kadar fazla üretim elde eden, işletme tipine ve büyüklüğüne göre gerekli tarımsal alet ve araçlara sahip olan işletmeler büyük tarım işletmeleri olarak belirtilmiştir. Deran (2015)

1.7.3. Hukuki Yapılarına Göre Tarım İşletmeleri

Tarım sektöründe işletmeler hukuki yapılarına göre kamu, özel ve kooperatif işletmeleri şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Kamuya Ait Tarım İşletmeleri; Bu işletmelerde üretim araçlarının tamamı ve işletmenin yönetimi kamuya bağlı kuruluşlara aittir. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında kamu kurum ve kuruluşlarınca tarım sektörünü kalkındırmak , tarımsal üretimi arttırmak ve çiftçilere örnek olmak amacıyla kurulan devlet üretme çiftlikleri, araştırma merkezleri kamuya ait tarım işletmelerine örnek olarak verilebilir.

Özel Tarım İşletmeleri; En başta arazi olmak üzere, bütün diğer üretim araçlarında özel mülkiyetin söz konusu olduğu tarım işletmeleridir. Özel tarım işletmeleri teknolojiyi takip hızı, üretimin de verimliliği sağlamaları gibi nedenlerden dolayı daha da önem kazanmaktadır.

Kooperatifler; Kooperatif şeklinde kurulan tarım işletmeleri ise genellikle üye işletmelere tarımsal girdi ve finansman desteği sağlamak, üretilen ürünlerin pazarlanması gibi fonksiyonları üstlenmektedir. Tuğay (2015)

1.7.4 Faaliyet Alanlarına Göre Tarım İşletmeleri

Faaliyet alanlarına göre sınıflama, tarımsal işletmenin faaliyet gösterdiği üretim koluna göre veya tarımsal işletmenin yetiştirdiği canlı varlık ya da tarımsal ürünün niteliğine göre yapılır. Tarımsal üretim yapan işletmeler faaliyet alanlarına göre; bitkisel üretim yapan, hayvansal üretim yapan, su ürünleri üretimi yapan, orman ürünleri üretimi yapan işletmeler ve karma üretim yapan işletmeler şeklinde beş gruba ayırarak incelenebilir.

Bitkisel Üretim Yapan İşletmeler; Bitkisel üretim yapan işletmeleri yetiştirilen kültür bitkilerinin ekiliş yüzdesini ya da bitki çeşidine göre, tarla tarımı yapan işletmeler, meyve üretimi yapan işletmeler, şeklinde iki grupta toplanabilir.

Tarla tarımı yapan işletmeler kapsamına , buğday işletmeleri, çeltik işletmeleri, pamuk işletmeleri tütün işletmeleri vb. Dahil edilebilir. Meyve üretimi yapan işletmeler sınıfına, narenciye işletmeleri, fındık işletmeleri dahil edilebilir.

Hayvansal Üretim Yapan İşletmeler; Hayvansal üretim işletmeleri; süt sığırcılığı, sığır besiciliği koyun ve keçi yetiştiriciliği ve kümes hayvancılığı şeklinde bir gruplama yapılabilir. Büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvan gibi canlı varlıkların üretimini yaparak bunlardan elde edilen et, süt, yumurta vb. ürünlerle toplumun besin ihtiyacını karşılaşmalarının yanında, istihdama ve tarımsal sanayiye önemli ölçüde katkıda bulunan işletmelerdir. Kılılı (2014)

Süt Ürünleri Üretimi Yapan İşletmeler; Bu grupta yer alan işletmeler tatlı sus ve denizlerde kültür balıkçılığı, midye, karides, sünger vb. Ürünleri üreten işletmelerdir.

Orman Ürünleri Üretimi Yapan İşletmeler; Bu gruba dahil olan işletmeler, her çeşit ağaç, ağaççık, tıbbi ve sınai bitkiler ile bunlardan elde edilen kök, Fidan, kozalak, tohum, kabuk, meyve, çiçek , ibre, yaprak, dal, yumru, çıra, katran vb. Ürünlerin üretimini yapan işletmelerdir.

Karma Üretim Yapan İşletmeler; tarım işletmeleri, sermaye yapıları, fiziksel yeterlilikleri ve piyasada oluşan dengelere göre birden fazla alanda üretim yapabilirler. Örneğin; bitkisel üretim yapan bir tarım işletmesi aynı hayvancılık alanında da faaliyette bulunabilir. Bir tarım işletmesi birden fazla anlamda üretim yapıyorsa karma üretim yapan işletme olarak sınıflandırmaktadır.

Tarım işletmeleri bu şekilde sınıflandırılırken , genellikle bu ürünlerin işletmeleri yıllık gayri safi hasılatı içindeki payları göz önünde bulundurulur. Bu bağlamda burada önemli olan husus, söz konusu oranın ne olması gerektiğidir. Örneğin bir işletmeye süt işletmesi denilebilmesi için süt üretim değerinin toplam yıllık işletme gayri safi hasılatı içinde ki payı ne olmalıdır sorusu önemlidir.

Söz konusu oranlar her ülkenin ve her bölgenin özelliklerine göre tespit edilmelidir. Bu amaçla bir takım araştırmalarda kullanılan ölçüler bulunmaktadır. Gayrisafi üretim değerinin %80” den fazlasının bir tek üretim dalına ait olan işletmeler ihtisaslaşmış işletmelerdir. Bu işletmeler üretim alanlarına göre sınıflandırmaktadırlar bir kısım araştırmalarda ise bu oran %60 ve %50 lere kadar düşmektedir. Leblebici(2002)

1.8. Tarım İşletmelerinin Özellikleri

Tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin temel özellikleri incelendiğinde kendine has bazı özellikler gösterdiği görülmektedir. Bu özelliklerden bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Tarımsal üretim büyük ölçüde doğal koşullara çok bağlı ve mevsimlik bir üretim koludur.
- Açık doğa koşullarında veya örtü altı tarım şeklinde yapılan bitkisel ve hayvansal üretim birçok hastalık, haşere ve kayıplara açıktır.
- Tarım üretimin sermayenin devir hızı düşüktür.
- Tarım işletmeleri sermaye yapısı ve üretim faktörleri arasında arazinin geniş oranda bulunması bakımından diğer işletmelerden farklıdır.

- Tarım işletmeleri genellikle küçük ölçekli aile işletmeleri halinde dağınık bir yapıya sahiptir.
- İşletmelerin nakit geliri düzenli ve güvenilir değildir.
- Elde edilecek ürün miktarının kontrolü güçtür, fiyat ve gelir değişiminin tahmini kolay değildir.
- Ev işleri ile çiftlik işleri dolayısıyla harcamalar çoğu zaman birbirinden ayrılamaz.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, tarımsal üretimin doğa ve iklim koşullarına bağıllığı gibi birçok özelliğı ile diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden ayrılmaktadır. Buna karşın sektörün gerek dış pazarlarda rekabet gücünü gerekse iç pazarda verimliliğı artırmak için muhasebe düzeninin kurulması ve maliyet hesaplarının sağlıklı bir şekilde yapılarak yakında takip edebilmesi gerekmektedir. Tuğay (2015)

1.9. Devlet Teşvik Ve Desteklerinin Amaçları

1.9.1. Teşvik Kavramı

Sözlük anlamı “isteklendirme, özendirme” olan teşvik kavramı, ülkelerin, kalkınma stratejilerine ve mevcut ekonomik, sosyal ve toplumsal yapılarına bağılı olarak belirli faaliyetlerin yapılmasına veya yapılmamasına özendirmek amacıyla kamu tarafından sağlanan parasal veya parasal olmayan destekler paketi olarak tanımlanabilir.

Teşvik kavramının literatürde birçok tanımı yapılmıştır. Teşvik, “ belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli metotlarla verilen maddi veya gayri maddi destek ve özendirmelerdir.” Şekilde tanımlanmaktadır.

Teşvikler bir ülkenin kalkınmasını amaçlayarak sınırlı kaynakları verimli kullanma ilkesi gereğince uygulanan tedbirlerdir şeklinde de yapılabilir. Teşvikler özellikle özel sektördeki girişimcilerin yatırım , ihracat vb. İktisadi faaliyetlerde bulunma Arzu ve isteklerin artırılması amacıyla devletin kullandığı etkili bir araçtır. Literatürde teşvik kavramı yerine “ sübvansiyon” , iktisadi mali yardım , üreticiye yapılan transfer harcamaları, primler, ucuz krediler, ayni yardımlar gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye muhasebe standartlarında ise devlet teşviklerinin şu şekilde tanımlanmıştır; işletmenin faaliyet konularıyla ilgili belirli koşulları geçmişte veya gelecekte yerine getirmesi karşılığında işletmeye kaynak transferi şeklinde ki devlet yardımlarıdır. Bu teşvikler, bir değer atfedilmeyen devlet ile yaptığı işlemleri kapsamaz.

SPK tebliğde ise devlet teşvikleri, önceki dönemlerde veya gelecekte işletmenin esas faaliyet alanıyla ilgili belirli kriterlere uymuş veya uyacak olması karşılığında, devletin işletmeye transfer ettiği ekonomik kaynaklarıdır şeklinde tanımlanmıştır.

Ülkede uygulanmakta olan ekonomik model ne olursa olsun, teşvik tedbiri ile, özünde ulaşılmak istenen hedef ülkenin kalkınması ve buna bağlı olarak da refah düzeyinin artırılmasıdır. Devletler bunu gerçekleştirmek için uygulanmakta oldukları teşvikler ile ülke sanayisine katkıda bulunarak korumacılık yapmakta, dolayısıyla ekonomiye müdahale etmektedirler.

Devletlerin teşvik uygulamalarına yönelten temel etken mevcut sanayilerini güçlü sanayiye sahip ülkelerinin rekabetinden korumaktır. Bununla birlikte diğer faktörler ülkede para sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, yüksek teknolojil ürünlerinin üretiminin yapılamaması, ihracat olanaklarının yetersiz oluşu yatırımcıların eğitim ve tecrübe açısından yetersiz olmaları, işsizlik, yatırım ve üretim imkanlarının sınırlı olması ve gelişmişlik düzeyi bakımından farklılığın olması şeklinde sıralanabilir. Tuğay (2015)

1.9.2. Tarımsal Destekleme Politikalarının Amaçları

Tarım politikalarının amaçları Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemlerden, yakın tarihimize kadar geçen süreçte, sürekli değişen iç ve dış etkenlere göredeğişmiştir. Türkiye'nin tarım politikası amaçları her 5 yılda bir hazırlanan kalkınma planlarında belirlenmektedir. Türkiye'de 1960'lı ve 1970'li yıllarda ağırlıklı olarak "tüketici refahı", "üretici geliri" ve "fiyat istikrarı" gibi tarım politikası amaçlarına yer verilirken, 1980'li ve 1990'lı yıllarda "döviz" ve "hükümet gelirini artırmaya" yönelik tarım politikası amaçları ön plana çıkmaktadır (Gaytancıoğlu, 2009)

2001 yılı seçimlerinden sonra hükümet, tarım sektörünü düzenleyici amaçlı 25.04.2006 tarih 26149 Sayılı Resmi Gazete de yayınlanan yasaya göre, ön görülen destekleme politikasının amacını iki temel esasa dayandırmıştır. Birincisi, tarım sektörünün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, ikincisi ise uygulanan politikaların etkinliğini artırmak, sektörün bu politikalara uyumunukolaylaştırmak.

Bu iki başlık altında toplanan desteklemeyle izlenecek politikaların, OECDülkelerinde izlenen politikalarının, ülkemize adapte olabileceklerini de alıpuygulamakta amaçlanmıştır

- 1.Üreticilere yeterli ve adil bir yaşam standardının sağlanması,
- 2.Tarım kesimi gelirlerinde belirli bir kararlılığın sağlanması,
- 3.Yurtiçi tarımsal ürün fiyatlarında belirli bir kararlılığın sağlanması,
- 4.Yurtdışı kaynaklı ekonomik krizlerden, tarım kesiminin en az etkilenmesi yönünde gerekli önlemlerin alınması,
- 5.Kırsal toplumun sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve bunun devamını sağlanması,
- 6.Bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farklarının en aza indirilmesi,
- 7.Aile işletmeciliğinin teşviki ve korunması,
- 8.Çevrenin korunması,
- 9.Tüketiciler için emin, güvenli, düzenli ve yeterli bir ürün arzının garanti edilmesi,
10. Tüketiciler için uygun bir fiyatın temini,
11. Ülkenin tarımsal açıdan kendine yeterlilik derecesini olanaklar ölçüsünde en üst düzeye çıkartmak ve tarım ürünlerinde uluslar arası piyasalarda rekabet güc sağlayarak dışsatımı sürekli ve düzenli kılmak, şeklinde belirtilmektedir.

Bu amaçlar OECD lkelerinin resmi kayıtlarında yer alan amaçlardır.

Amaçların bir kısmında başarıya ulaşılmaması ancak diğerklerinin zararı pahasına mümkündür. Bu amaçlara ulaşılmaması kaynak dağılımını etkileyecek uygulamalardan, sınır önlemlerine kadar, geniş bir alana çeşitli araçlar kullanılarak devlet müdahalesini gerektirmektedir (Ören, 1994).

Üreticilerin gelir düzeyini yükseltmek, dolayısıyla onların gelir seviyelerini düzeltici önlemleri kapsar. Tüketiciden açısından da onların uygun fiyatla yeterli ürün arzını elde etmesini sağlar. Gelişmiş pek çok ülkede üretici gelirlerini korumak, gelirlerde belirli bir kararlılık sağlamak ve adil bir gelir dağılımı sağlamak olarak sıralanabilir. Ayrıca olumsuz piyasa şartlarından, üreticiyi ve tüketiciyi korumaktır (Ören,1994).

Tarımsal üreticilerin, teknoloji maliyet ve fiyat açılarından, dünyanın diğerk ülkeleri ile rekabet edebilir hale gelmelerini sağlamak da desteklemenin önemli amaçları arasındadır. Rehber Erkan Ve Tipi Tolga (2005)

Ekonomik teşviklerin temelinde kaynakların, ülke ekonomisi açısından faydalı alanlara yönlendirilmesi hususu yatmaktadır. Verilecek teşvikler ile ne gibi getiriler beklenmekte ve ne gibi ödünlerin verilmesi planlanmakta olduğu iyi araştırılmalıdır. Devletlerin teşvikleri ile neleri amaçladığı uyguladıkları ekonomik sisteme göre değışmekle birlikte temel hedef, genel anlamda halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir.

Tarımsal teşviklerin amacı; tarım sektörünün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak , uygulanan politikaların etkinliğini artırmak, sektörün politikalara uyumunu kolaylaştırmaktır. Tarımsal destekleme politikaları, ekonomik ve sosyal etkinlik ve verimlilik koşullarını sağlayacak programlarla uygulanır. Sosyal devlet anlayışının geliştiğı günümüzde devlet teşvikleri de buna bağılı olarak önemli bir gelişme göstermiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi amaçlar yanında bölgesel dengesizlikler, göç, çevre ve vb. Gibi bazı sosyal amaçlar da taşımaktadır. Temelde piyasa mekanizmasına müdahale niteliğinde olan belli bir kesime yönlendirilmesinden dolayı haksız rekabet meydana getirebilen bu

kamu politikasını haklı hale getiren neden ise yukarıda sayılan sosyal amaçlar ve sağlanan dışsal faydalardır. Bunların dışında devlet teşviklerinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve geri kalmış yörelerin kalkındırması,
- İstenilen seviyede üretim yapılamayan alanlarda üretimi artırmak,
- Gerilemiş bazı sektörlerin tekrar rekabet edebilmelerini sağlamak,
- Doğal olaylara bağlı dalgalanmaların azaltılması,
- Belirli üretici gruplarının gelir düzeylerini korunması,
- Yerli işletmelerin piyasa paylarının diğer ülke işletmelerine göre artırılması,
- Araştırma geliştirme faaliyetlerinin artırılması ve evrenin korunması gibi piyasa mekanizmasının zayıf olduğu konuların desteklenmesi,
- Sermayeyi tabana yaymak,
- Küreselleşme ve uluslararası rekabet gerçeği karşısında sanayinin rekabet gücünün korunması ve güçlendirilmesi,
- Üretme, yatırıma ve ihracata yapılacak yardımlarla istihdamı artırmak,
- Katma değeri yüksek ileri ve uygun teknolojilerin kullanılmasını sağlamak,
- Cari açığın azaltılması amacıyla, yüksek oranda ithalata konu olan malların ülke içinde üretilmesinin sağlanması,
- Değer zinciri içinde önemli yer işgal eden ürünlerin üretilerek katma değer ve rekabet gücünün artmasının sağlanması.

Devlet teşvikleriyle ilgili unutulmaması gereken de önemli husus teşviklerin, ekonomik ve sosyal problemlerin kesin olarak çözülmesi anlamına gelmediğidir. Teşvikleri sorunların çözümüne yönelik bir takım faydalar sağlayabilir ancak sorunu tamamen yok edemez. Bu nedenle devlet teşvikleri sadece konjonktürel dalgalanmaların ve istikrarsızlığın yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan dalgaların boyunu ve süresini kısaltmaya yönelik uygulamalardır.

Gelişmekte olan ülkelerde teşvikler ekonomik kalkınma , geri kalmış bölgelerin kalkındırması , uluslararası rekabette güç kazanma, verimlilik artışı sağlama, istihdam olanaklarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı artırmak, sanayileşme ve yabancı sermayeyi ülkeye çekme gibi değişik amaçlarla uygulamaktadır.

Gelişmiş ülkelere ise teşvik; rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi devam ettirmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı sağlama, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak vb. Amaçlarla uygulamaya konulmaktadır. (Ören,1994).

1.10. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarının Araçları

Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikaları, destekleme alımları, girdi destekleri, düşük faizli tarımsal kredi, süt teşvik primi ödemeleri, doğal afet ödemeleri, ekim alanlarının sınırlandırılması ve destekleme primleri gibi araçlar kullanılarak yürütülmektedir. Bunun yanında tarımsal alt yapı yatırımları, araştırma, eğitim ve yayım, yatırım teşvikleri, dış ticarete teşvik ve zaman zaman da ithalatta koruma gibi yöntemler kullanılmaktadır (DPT,1999).

Tarımsal destekleme politikaları üreticiden tüketiciye kadar geniş bir kesimi etkileyebilecek önlemleri kapsamı bakımından, uygulamada da oldukça çeşitli araçların kullanımını gerektirmektedir. Tarımsal destekler 18.04.2006 tarih ve 5488 sayılı kanuna göre aşağıdaki şekil de gruplandırılmıştır. Tarımsal Destekleri belirlemek üzere Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu kurulmuştur.

1.10.1. Doğrudan Gelir Desteği

Üreticilere, tarımsal üretim amacıyla işledikleri araziler için Kurulun teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen birim ödeme miktarı üzerinden, doğrudan ödeme yapılır. Ödeme miktarları, üreticilerin tarım politikaları amaçları ve çevre koruma koşullarına uyumunu kolaylaştırmak üzere farklı düzeylerde belirlenebilir.

1.10.2. Fark Ödemesi

Çiftçilere üretim maliyetleri ile iç ve dış fiyatlar dikkate alınarak fark ödemesi desteği verilir. Fark ödemesi desteği, öncelikle arz açığı olan ürünleri kapsar. Her yıl, fark ödemesi kapsamına alınacak ürünler ile ödeme miktarları oluşturulan kurul tarafından belirlenir. Fark ödemesinden yararlanacak çiftçilerden, üretim faaliyeti ve ürünlerin satışına ilişkin belgeler istenebilir (25.04. 2006 Tarih ve 26149 Sayılı Resmi Gazete).

1.10.3. Telafi Edici Ödemeler

Üreticilerin arz fazlası olan ürünlerin üretiminden vazgeçerek alternatif ürünlere yönelmeleri teşvik edilir. Üreticilere, arazilerinde alternatif ürünleri yetiştirmelerinden dolayı karşılaşılabilecekleri gelir kayıplarını önlemek üzere telafi edici ödeme yapılır. Her bir üretici için yapılacak ödeme miktarı, üreticinin alternatif

ürünlerin üretimine ayırdığı arazi miktarı ile birim ödeme miktarının çarpımı suretiyle hesaplanır. Üreticilerin bir araya gelerek, alternatif ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması için yapacakları yatırımların finansmanı için ek ödemeler yapılabilir.

Telafi edici ödemelerin ürün kapsamı, ürünler bazında birim ödeme miktarları, ödeme süreleri ve ek ödeme miktarları her yıl oluşturulan kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir

1.10.4. Hayvancılık Destekleri

Hayvancılık faaliyetlerinde ırk ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması ile bunlarla ilgili kontrol, takip ve standartların iyileştirilmesi ve su ürünlerinin desteklenmesi amacıyla, destekleme tedbirleri alınır. Hayvancılık desteklemelerinde, bölge ve iller bazında farklı destekler uygulamaya ve ödeme miktarlarını belirlemeye, oluşturulan kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir .

Üreticilerin, üretim materyallerini ve ürünlerini sigorta ettirmelerini teşvik etmek üzere, sigorta prim bedellerinin bir kısmı Devlet tarafından karşılanır. Tarım sigortasından yararlanacak ürünler ile teminat altına alınacak riskler, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir .

Kırsal gelirlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi, kırsal altyapı, toplulaştırma, tarla içi geliştirme hizmetleri ve sosyal yapının güçlendirilmesi ile doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi amacıyla, kırsal toplum kesimlerinin birlikte veya ferdi olarak yürütecekleri yatırım projelerinin maliyetinin bir kısmı, masraf paylaşma esasına göre, Devlet tarafından karşılanır.

Kırsal kalkınma destekleri uygulaması Bakanlık tarafından yapılır. Kırsal yatırımların desteklenmesinde, köy ve diğer kırsal alanda yaşayan, topluma istihdam sağlayıcı tarımsal ve tarım dışı ekonomik yatırımlara öncelik tanınır.

Kırsal kalkınma destekleri çerçevesinde desteklenecek projeli yatırımlarda; hedef kitle ve yerel paydaşların katılımı, tabandan yukarı yaklaşım, sürdürülebilirlik, uygun teknolojilerin kullanılması ve modern işletmecilik sistemlerinin yaygınlaştırılması ilkelerine uyulması esastır. Desteklenecek yatırım projelerinin konuları, desteklemelerin proje türleri bazında hangi oranlarda yapılacağı ve uygulamaya dönük diğer hususlar, oluşturulan kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir .

1.10.5. Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı Destekleri

Erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım arazilerinde, işlemeli tarım yapan üreticilerin, arazilerini doğal bitki örtüleri, çayır, mera, organik tarım ve ağaçlandırma için kullanmalarını teşvik etmek üzere, kendilerine belirli bir süreyi kapsayacak şekilde, çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri sağlanır. Ödemeler, Bakanlık ile üreticiler arasında akdedilecek sözleşmelere dayalı olarak ve birim arazi üzerinden yapılır.

Her bir üretici için yapılacak çevre tarım amaçlı arazilerini koruma programı destekleri ödemesi, üreticilerin bu program için tahsis edecekleri arazi miktarı ile birim ödeme miktarının çarpımı ile hesaplanır. Üreticilerin, bu araziler üzerinde ayrıca çevre koruma tedbirleri almaları da istenir. Çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri ödemelerinin hangi arazilerde uygulanacağı, sözleşmelerin kapsamı, ödemelerin süresi ve ödeme miktarları oluşturulan kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir

1.10.6. Diğer Destekleme Ödemeleri

Araştırma, geliştirme ve tarımsal yayım desteği, pazarlama teşvikleri, özel depolama yardımı, kalite desteği, piyasa düzenlemeleri desteği, organik üretim desteği, imha desteği, ürün işleme desteği, gerektiğinde bazı girdi destekleri ile tarım havzaları destekleri ve benzer konularda destekleme araçları kullanılabilir.

1.11. Teşviklerin özellikleri

Devlet açısından, teşvikler devletin harcamalarının artmasına veya gelirlerinin azalmasına sebep olan bir araçtır. Devletler, sosyal devlet ileri gereği toplumun refahını artırmak amacıyla bir takım gelirlerinin azalmasına ya da giderlerinin artmasına kutlanmaktadırlar. Teşviklerin temel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Teşvikler devlet tarafından verilir.
- Teşviklerden kamu kesiminin yararlandığı gözlensede asıl yararlanması istenilen kesim özel sektördür.
- Teşvikler, delete bir maliyeti yoktur. Ayni ve nakdi yardımlar kamunun fonlarından sağlanmaktadır. Uygulamaya dönük kolaylıklar içinde yer alan vergisel teşvikler, kamu gelirlerini azaltmaktadır.
- Devlete belli bir maliyet yükleyen teşvikler, özel sektörün çeşidini artırmayı veya aktiflerinin azalmasını engellemeyi amaçlamaktadır.
- Teşvikler, üretim, istihdam, dış ticaret gibi ekonomik amaçlı olabileceği gibi göç ve çevre gibi Soysal amaçlı da olabilir.
- Teşvikler, yatırımın mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü tm zamanlamasını etkilemek amacına dönüş olarak kullanılır.
- Teşviklerin dolayısı veya dolaysız verilebilir.
- Teşvikler açık veya gizli olabilir. Tuğay (2015)

1.12. Teşvik türleri

Devlet teşvikleri, literatürde, amaca, kullanılan araca, kapsama, kaynağına, verilme aşamalarına , sektörlere göre vb. Pek çok farklı unsuru göre sınıflandırmaktadırlar. Ancak, teşviklerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması açısından teşviklerin kullanılan araçlara göre sınıflandırılması daha uygun olmaktadır (Ulus 2008). Teşvikler kullanım amaçlarına göre;

- Parasal teşvikler
- Aynı teşvikler
- Vergi teşvikleri
- Garanti
- Kefalet teşvikleri
- Diğer teşvikler

Olmak üzere beş farklı başlık altında toplamak mümkündür. Diğer taraftan devlet tarafından yapılan teşvikler : geçmişte gerçekleşmiş gider ve zararların karşılanması amacıyla yapılan teşvikler, koşulsuz yapılan teşvikler ve koşullu yapılan teşvikler olmak üzere üç grupta toplanmak mümkündür.

1.12.1 Geçmişte gerçekleşmiş gider ve zararların karşılanması amacıyla yapılan teşvikler; bu tür teşviklerin amacı, işletmenin geçmişte katlanmış olduğundur maliyetin karşılanmasıdır. Tarımsal işletmelerin sel felaketi ile ortaya çıkan zararlarının tamamının veya bir kısmının karşılanması, deprem bölgesindeki işletmelerin zararlarını telafi etmek için SSK yükümlülüklerinin bir kısmının silinmesi, bu tür teşviklere örnek olarak verilebilir.

1.12.2. Koşulsuz yapılan teşvikler; bu tür teşvikleri hak etmek için işletmelerin belirli yükümlülük altına girmesi gerekmemektedir. Teşvik çoğunlukla işletmelerin genel finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılır. Doğrudan destek primleri örnek olarak verilebilir.

1.12.3. Koşullu yapılan teşvikler; bu tür teşviklerde, işletmelerin belirli yükümlülükleri yerine getirmeyi veya getirmeyi taahhüt etmeleri istenir. İşletmenin yerine getireceği yükümlülük türleri ikiye ayrılır. Varlıklara ilişkin teşvikler; işletmenin duran varlık satın alması, inşa etmesi veya edinmesi amacıyla verilir. Gelire ilişkin teşvikler ise; işletmeyi, katlanacağı giderleri karşılayarak belirli alanlarda teşvik etmektir. Tuğay (2015)

1.13. Devlet yardımı kavramı

Burada değinilmesi gereken bir başka kavramda devlet yaptıkların kavramıdır. Geçelim devlet yardımıyla devlet teşviki kavramları birbirini tamamlayan kavramlardır. Çünkü devlet teşviki sonuçta bir devlet yardımıdır. Devlet teşvikleri ülkelerin hedefledikleri ekonomik politikaları gerçekleştirebilmek için işletmelere sağladıkları yardımlardır. Fakat bazen ekonomi güçlerini kaybetmiş işletmelere, eski ekonomik güçlerini tekrar geri kazandırabilmek amacıyla yapılan yardımlar sadece devlet yardımları olarak nitelendirilmektedir.

Devlet yardımları, bir mal veya hizmetin maliyetini düşürmeye yönelik devlet tarafından yapılan bir kaynak transferi olarak tanımlanabilir. Devlet yardımları. Devletin kaynakları ile belli bir işletmeyi veya üretimi, üretim yöntemini, üretim ya da faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik ve korumak, rekabet gücünü artırmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle belirli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi pek çok amaçlarla, bir karşılık beklemeden her ne şekilde olursa olsun yapılan yardımlardır. Lebleci (2002)

Devlet tarafından işletmelere verilmiş olan faizsiz veya düşük faizli kredilerde devlet yardımı niteliğindedir, ancak, piyasa faiz hadleri üzerinden borçlanılması halinde ödenecek olan faiz tutarı ile söz konusu düşük oranlar üzerinden ödenen faiz tutarı arasındaki fark nedeniyle işletmelerin sağlamış olduğu faydalar finansal tablolara yansıtılmamaktadır.

1.14. Türkiye’ De Tarımın Genel Yapısı Ve Tarımın Milli Gelir İçindeki Payı

1.14.1. Türkiyede’ de Tarımın Genel Yapısı

Tarımın doğa koşullarına bağımlılığı dolayısıyla risk ve belirsizliğin fazla olması; tarım ürünlerine ilişkin arz ve talep esnekliğinin düşüklüğü, tarımsal üretim dönemlerinin diğer sektörlere kıyasla daha uzun olması ve belirli zamanlarda yoğunlaşması, tarımsal ürünlerin korunup saklanmalarının ancak belirli şartlar da ve zaman içinde yapılabilmesi, tarımsal faaliyetlerden sağlanan gelirler diğer sektörlere göre düşük olması gibi nedenlerden dolayı tarım sektörü, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de desteklemektedir.

Tarım politikaları içerisinde destekleme politikaları önemli bir yer işgal etmektedir. Tüm ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi tarımda da fiyat, karar verici bir rol oynamaktadır. Fiyat düşmesi, üreticilerin üretim kararlarını da etkiler. Ancak bu

üretim şekli belli bir zamana yayıldığından, üreticilerinin ancak bir yıl sonra üretim ayarlamasını yapması mümkün olabilir. Bu halde bile çok sayıdaki üreticilerin bir araya gelip, fiyatın düşmesine karşı ortak tedbir olması güçtür. Bu arada tabiat şartları gereği, aynı zamanda üretilip pazara sunulan ürünler üretim fazlalığı karşısın da fiyatların mevsimsel nitelikli düşmesine de yol açmaktadır.

Bu durumlarda fiyat düşmesini önleyerek üreticilerin üretime devamını sağlamak ve üretim yetersizliğinde de fiyatların tüketici aleyhine büyük artışlar göstermesini önlemek üzere devlet müdahaleleri ve desteklemeleri uygulamaya konulur.

Devletin fiyata müdahaleleri bu amaç yanında, üretim artırıcı girdilerin teknolojilerin kullanımını teşvik etmek, tabî afetlere maruz kalan üreticilere gelir desteği sağlamak gibi amaçlara uygun olarak da yürütülmektedir. Tuğay (2015)

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda Türkiye ekonomisinin yapısı, tarım sektörü ağırlıklı bir yapı arz etmekteydi. İmparatorluktan cumhuriyete geçiş sürecinde yaşanan zorlu savaş koşulları ve siyasal karşılıklar, ülke ekonomisinin gelişimini engellemiş ve sanayileşen ülkelerin gerisinde kalmasına neden olmuştur.

Sanayileşme sürecinde ihtiyaç duyulan finansmanın tarım sektöründen sağlanması nedeni ile tarımda üretilen artık değerın sanayiye aktarılması sağlanamamıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra bu yarıda önemli bir değişiklik olamamış, finansman kaynaklarının savaşlarda tüketilmiş olmasından dolayı ekonomik kalkınma için gerekli olan atılımlar yapılmamıştır. Gerek 1929 yılında yaşanan büyük buhran, gerekse ikinci dünya savaşının olumsuz koşulları, Türk tarımının koşullarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ortaç Ve Arkadaşları (2006)

1.14.2. Tarımın Milli Gelir İçindeki Payı

1940'lı yılların başında patlak veren ikinci dünya savaşı, Türkiye'nin savaşa girmesi tehlikesini doğurduğu için, bu yıllarda tarım politikaları sadece muhtemel bir savaş durumunda gerekli gıdanın sağlanması amacına dayandırılmıştır. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler ülkemizde tarım sektörünün modernizasyonuna yönelik ve sanayileşme temelli politikaların üretilmesini engellemiştir.

1940 yılında %75,6 gibi nüfusun büyük bir kısmı kırsal kesimde yoğunlaşmakta, toplam istihdamın %86,4'ü tarım sektöründe çalışmaktadır ve tarımın milli gelir içerisindeki razi %44,8 düzeyindedir. Bu yapıyla 1940 yılında Türkiye az gelişmiş bir ülke görülmektedir. 1940'lı yıllara kadar varım sektörünün yarısında ciddi bir

değişme olmamış, sadece 1950'li yılların başında tarımsal üretimde, o yılların modern üretim aracı olan traktör vb. makine-teçhizatı kullanmaya başlanılmıştır.

Nitekim 1947 yılında alınan Marshall yardımlarının önemli bir kısmı tarımın finansmanında kullanılmıştır. 1962 yılında uygulama konulan kalkınma planıyla tarım sektörünün modernleşmesi ve sanayileşme ağırlıklı bir ekonomi politikasının uygulanacağı kararlaştırılmıştır.

1960'lardan sonra meydana gelen sanayileşme hareketleri tarımdan sanayiye işgücü aktarımına neden olmuş, kırdan kente doğru göçü tetiklemiş, tarımın toplam istihdam ve milli gelir içindeki payını azalmıştır. 1890 yılına geliş sürecinde, tarım sektörünün ekonomik ve demografik yapı içindeki payı oldukça azalmıştır. 1980 yılında kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı ise %56,4'e, istihdam içindeki payı %54,2'ye, milli gelir içindeki ise %26,1'lere düşmüştür. Bu görüntüyle Türkiye 1940'lı yıllardaki az gelişmişlik kategorisinden çıkarak gelişmekte olan ülkelere kategorisine yükselmiştir. 1980 yılında alınan kararlarla gerçekleştirilen ekonomik dönüşüm politikaları, ihracata dayalı bir büyüme politikası eseri üzerine oturtulmuştur.

Uygulamaya konulan politikalardan tarım sektörü de payını almış, tarımın ihracat olanaklarının artırılması ve milli gelir içindeki payının azaltılarak sanayileşmeye ağırlık verilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak 1980 yılından 2003 yılına gelinen süreçte uygulanan politikalar üreticileri çeşitli yollarla desteklemek politikaları, siyasi iktidarların kendi iktidarlarını sürdürme amaçlarına bağımlı hale geldiği için, tarım sektörüne yönelik destekleme politikaları, siyasi iktidarların kendi iktidarlarını sürdürme amaçlarına bağımlı hale geldiği için, tarım sektöründeki yapısal problemleri çözmek yerine daha da derinleştirilmiştir. itibariyle hala toplam nüfusun %39,1'i, istihdamınsa %34,2'si tarım sektöründe yoğunlaşmakla birlikte tarımın milli gelir içindeki payı %11,8 civarındadır.

Oysa girmek için çabaladığımız Avrupa Birliği'nde 2001 yılında tarımsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ve tarım sektörünün GSMH içindeki payı sırasıyla; %4, %5, %1,9'dur. Ortaç ve arkadaşları (2006)

2014 yılında iklim koşullarının olumsuz seyretmesiyle, yaşanan tarımsal kuraklık tarım sektörünü baskı altında bırakmıştır. 2015 yılında ise elverişli iklim koşulları tarımsal üretimi olumlu yönde etkilemiştir. Yağışlar normalinden ve geçen yıl yağışlarından fazla olmuştur. Yağışların yeterli seyretmesi neticesinde birçok üründe verimlilik artışı yaşanmış, üretim alanları artmıştır.

Buna bağlı olarak tarım sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2015 yılının birinci çeyreğinde % 3,9, ikinci çeyreğinde % 7,7, üçüncü çeyreğinde % 11,4 ve

dördüncü çeyreğinde % 2,8 artış göstermiştir. Böylece 2015 yılı tarım sektörü katma değerinde % 7,6 büyüme gerçekleşmiştir. 2014 yılında % 6,7 azalan tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi, 2015 yılında % 10,2 artış göstermiştir. 2014 yılında hava koşullarının olumsuz seyretmesiyle % 12,7 azalan tahıl üretimi, 2015 yılında yağışların yeterli seyretmesi ve hava koşullarının olumlu gitmesiyle % 18,1 artmıştır.

Tahıl ürünleri grubunda bir önceki yıla göre seçilmiş ürünlerden en yüksek üretim artışı % 27,0 ile arpa üretiminde olurken, bunu % 18,9 ile buğday üretimi ve % 10,8 ile çeltik üretimi izlemiştir.

Tarım sektörü, insanların zorunlu gıda maddelerini üreten bir sektör olması, ekonomiye sağladığı katma değer, istihdam yaratma ve ihracat potansiyeli bakımından en önemli sektörlerden biridir. Hızla artan dünya nüfusu ve artan gıda talebi tarımsal üretimin önemini her geçen gün artırmaktadır.

Ancak tarımsal üretim doğaya bağlı olarak sürdürülen bir faaliyettir ve teknolojideki gelişmelere rağmen bu olgu değişmemektedir. İklimde ortaya çıkan olumlu ve olumsuz gelişmeler üretim miktarını belirlemede büyük ölçüde etkili olmaktadır.

Tarım ülkesi olarak bilinen Türkiye’de, sektörün yıllardır süregelen sorunları varlığını sürdürmekte, verimsizliğe neden olmaktadır. Tarım arazilerinin miras yoluyla küçülmesi, sulama ve makineli tarıma geçişin yetersiz olması, üretimin daha çok doğal şartlara bağlı olarak sürdürülmesi, girdi maliyetlerinin yüksek olması, üretici ve tüketici arasındaki aracılardan fazla olması başlıca sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu sorunlar 2016 yılında da varlığını sürdürmüştür. Tarım sektörünün genel görünümü açısından büyük değişiklikler olmazken, jeopolitik riskler, sektörün en önemli pazarı olan

Rusya ve Irak pazarlarında ortaya çıkan sorunlar sektörün ihracat performansını olumsuz etkilemiştir.

Hükümetin üreticiye destek sağlamak amacıyla, Ocak 2016'da yaptığı düzenleme ile yemde % 8,0, gübrede % 18,0 olan KDV oranını % 1,0'a indirmiş, girdi maliyetlerini azaltmaya çalışmıştır. 2016 yılında olumsuz hava koşulları ve yüksek baz etkisiyle tarım üretimi zayıflamıştır. Tarım sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2016 yılının birinci çeyreğinde % 4,3, ikinci çeyreğinde % 4,0, üçüncü çeyreğinde % 6,5 küçülmüş, dördüncü çeyreğinde toparlanmaya başlayarak % 1,3 artış göstermiştir.

Böylece 2016 yılı tarım sektörü katma değerinde % 4,1 küçülme gerçekleşmiştir. 2015 yılında % 9,5 artan tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi, 2016 yılında % 0,3 azalmış ve 64.851.161 tona gerilemiştir. Bu azalış, büyük ölçüde bir önceki yıl rekoltenin yüksek olması nedeniyle ortaya çıkan baz etkisinden kaynaklanmıştır. 2015 yılında yağışların yeterli seyretmesi ve hava koşullarının olumlu gitmesiyle % 18,1 artan tahıl üretimi, 2016 yılında % 8,7 azalmıştır. Tahıl ürünleri grubunda bir önceki yıla göre seçilmiş ürünlerden artış gösteren ürün bulunmazken, en yüksek düşüş % 16,3 ile arpa üretiminde olmuş, bunu % 8,8 ile buğday üretimi izlemiştir. Mısır ve çeltik üretimi ise aynı düzeyde gerçekleşmiştir (Tablo 1)

Tablo 1. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Üretim (Ton)	Değişim (%)				
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler 2014	2015	2016	2015	2016	
Tahıllar	32.714.157	38.637.138	35.271.328	18,1	-8,7
Buğday	19.000.000	22.600.000	20.600.000	18,9	-8,8
Arpa	6.300.000	8.000.000	6.700.000	27,0	-16,
Mısır (dane)	5.950.000	6.400.000	6.400.000	7,6	0,0
Çeltik	830.000	920.000	920.000	10,8	0,0
Diğer	634.157	717.138	651.328	13,1	-9,2
Patates, kuru baklagiller, yenilebilir yumrular	211.650	5.842.894	5.816.685	12,1	-0,4
Patates	4.166.000	4.760.000	4.750.000	14,3	-0,2
Nohut	450.000	460.000	450.000	2,2	-2,2
Mercimek (kırmızı)	325.000	340.000	340.000	4,6	0,0
Fasulye (kuru)	215.000	235.000	230.000	9,3	-2,1
Mercimek (yeşil)	20.000	20.000	20.000	0,0	0,0
Tatlı patates	9.013	3.060	687	-66,0	-77,
Diğer	26.637	24.834	25.998	-6,8	4,7
Yağlı tohumlar	2.117.440	2.228.498	2.222.679	5,2	-0,3
Ayçiçeği	1.637.900	1.680.700	1.670.960	2,6	-0,6
Soya	150.000	161.000	165.000	7,3	2,5
Yerfıstığı	123.600	147.537	163.690	19,4	10,
Kolza (kanola)	110.000	120.000	125.000	9,1	4,2
Haşhaş (tohum)	16.223	30.730	18.200	89,4	-40
Diğer	79.717	88.531	79.829	11,1	-9,8
Tütün	74.696	67.990	70.000	-9,0	3,0
Şeker pancarı	16.742.968	16.022.783	19.153.452	-4,3	19,
Diğer yem bitkileri (tahıl samanı ve kabuklar hariç)	127.300	114.165	116.853	-10,3	2,4
Hayvan pancarı	127.300	114.165	116.853	-10,3	2,4
Tekstilde kullanılan ham bitkiler	2.350.001	2.050.002	2.100.006	-12,8	2,4
Pamuk (kütü)	2.350.000	2.050.000	2.100.000	-12,8	2,4
Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler	98.257	113.856	100.158	15,9	-12,0
Haşhaş (kapsül)	65.692	67.385	65.034	2,6	-3,5
Diğer	16.223	30.730	16.550	89,4	-46,1
	16.342	15.741	18.574	-3,7	18,0
Toplam	59.436.469	65.077.326	64.851.161	9,5	-0,3

(1): 2016 yılı verileri geçicidir.

Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunun üretim miktarı 2015 yılında % 12,1 artış gösterirken, 2016 yılında % 0,4 azalış göstermiştir. Tatlı patates üretiminde bir önceki yıla göre ekim alanlarının daralmasıyla ortaya çıkan azalış % 77,5 ile devam etmiş, patates üretiminde % 0,2, kuru fasulye üretiminde % 2,1, nohut üretiminde % 2,2 azalış gerçekleşmiştir. Kırmızı ve yeşil mercimek üretiminde değişim olmamıştır. Yağlı tohumlar grubu üretiminde 2015 yılında % 5,2 artış olurken, 2016 yılında % 0,3 azalış olmuştur. Yağlı tohumlar grubu içinde en yüksek üretim artışını % 10,9 ile yer fıstığı üretimi gösterirken onu, % 4,2 ile kanola, % 2,5 ile soya üretimi izlemiştir. Haşhaş (tohum) üretiminde % 40,8, ayçiçeği üretiminde

de % 0,6 azalış gerçekleşmiştir.

2015 yılında % 9,0 azalan tütün üretimi, 2016 yılında % 3,0 artmış ve 70.000 ton olmuştur. 2015 yılında % 4,3 azalan şeker pancarı üretimi, 2016 yılında yerini % 19,5'lik artışa bırakırken, hayvan pancarı üretiminde % 2,4 artış gerçekleşmiştir. Şeker fiyatlarındaki artış nedeniyle üretim alanların artmasının, şeker pancarı üretimindeki artışı desteklediği görülmektedir. 2015 yılında % 12,8 azalan tekstilde kullanılan ham bitkilerden kütlü pamuk üretimi 2016 yılında % 2,4 artış göstermiştir.

Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları üretiminde 2015 yılında görülen % 15,9'luk artış, 2016 yılında yerini % 12,0'lık azalışa bırakmıştır. Bu grup altında yer alan haşhaş (kapsül) üretiminde % 46,1 ve fiğ üretiminde % 3,5 azalış gerçekleşmiştir.

Sebze ürünleri üretiminde 2015 yılında kaydedilen % 3,4 artış, 2016 yılında % 2,2 düzeyinde gerçekleşmiş ve üretim 30.202.092 tona yükselmiştir. Yumru ve kök sebzeler grubu üretimi % 7,7 artarken, bu grupta yer alan seçilmiş ürünlerden pırasa üretiminde % 1,9, taze soğan üretiminde % 2,0 azalış, diğer ürünlerin üretiminde ise artış olmuştur. En yüksek oranlı artış % 11,5 ile kuru soğan üretiminde olurken, havuç üretiminde % 2,8 artış olmuş, kırmızı turp üretimi değişim göstermemiştir (Tablo 2)

“2016 Eylül ayı sonu itibarıyla son bir yılda tarımın gayri safı yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payı, 2015'deki gibi yüzde 7,5 düzeyinde gerçekleşti. 2015'te yüzde 9,1 büyüyen tarım sektörü, bu yılın Ocak-Eylül döneminde yüzde 6,2 reel küçülme yaşadı. Burada dikkat çekici olan küçülmenin kaynağıdır. Tarımdaki küçülmenin temel nedeni, ihracatta yaşanan tıkanmalar ve çoğunlukla ihracattan kaynaklı iç piyasada görülen arz-talep dengesizliğinin üretici ürün fiyatlarını düşürmesi olarak görünüyor.

Üretici fiyatları düşünce, toplam tarımsal hasıla da reel olarak azaldı. Küçülme, tarımdaki üretim düşüşünden kaynaklanmadı. Tahıl hariç, hem bitkisel üretim de hem hayvansal üretimdeki artış devam etti. Yaş çay dahil 113,7 milyon ton olan toplam bitkisel üretim miktarı, 2016 yılında yüzde 1,8 artarak 115,8 milyon tona

çıktı. Üretim, 2016 yılında, tahılda yüzde 8,7 azalırken, meyvelerde yüzde 6,8, sebzelerde yüzde 2,4, tahıl hariç diğer bitkisel ürünlerde yüzde 13,1 arttı.

Tablo 2. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebzeler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016
Soğan (kuru)	1.790.000	1.879.189	2.094.705	5,0	11,5
Havuç	557.977	534.988	549.969	-4,1	2,8
Pırasa	223.303	231.678	227.386	3,8	-1,9
Turp (kırmızı)	169.935	179.660	179.577	5,7	0,0
Soğan (taze)	148.255	141.691	138.816	-4,4	-2,0
Diğer	162.603	164.034	181.775	0,9	10,8
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler	23.724.312	24.588.763	24.942.223	3,6	1,4
Domates	11.850.000	12.615.000	12.600.000	6,5	-0,1
Karpuz	3.885.617	3.918.558	3.916.373	0,8	-0,1
Kavun	1.707.302	1.719.620	1.849.418	0,7	7,5
Hıyar	1.845.749	1.822.636	1.813.760	-1,3	-0,5
Biber (sivri)	907.126	919.004	964.446	1,3	4,9
Biber (salçalık)	829.809	879.775	958.766	6,0	9,0
Patlıcan	827.380	805.259	851.768	-2,7	5,8
Fasulye	638.469	640.836	640.153	0,4	-0,1
Biber (dolmalık)	391.009	393.109	424.494	0,5	8,0
Diğer	841.851	874.966	923.045	3,9	5,5
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler	1.793.396	1.832.287	1.887.641	2,2	3,0
Lahana (beyaz)	492.610	514.344	520.390	4,4	1,2
Marul (göbekli)	230.755	225.021	226.563	-2,5	0,7
Ispanak	207.676	208.403	211.031	0,4	1,3
Karnabahar	161.331	182.266	192.272	13,0	5,5
Lahana (kırmızı)	164.069	178.679	183.207	8,9	2,5
Marul (kıvrıkcık)	172.207	157.981	180.289	-8,3	14,1
Lahana (kara yaprak)	73.643	71.118	70.861	-3,4	-0,4
Maydanoz	58.351	57.728	57.727	-1,1	0,0
Mantar (kültür)	38.767	39.495	35.391	1,9	-10,4
Diğer	193.987	197.252	209.910	1,7	6,4
Toplam	28.569.781	29.552.290	30.202.092	3,4	2,2

Kaynak: TÜİK.
2016

Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu üretim miktarı sınırlı artışını devam ettirmiş ve bir önceki yıla göre % 1,4 artış göstermiştir. Bu grupta yer alan seçilmiş ürünlerde en yüksek üretim artışı % 9,0 ile salçalık biber, % 8,0 ile dolmalık biber

ve % 7,5 ile kavun üretiminde olmuştur. Üretimde en yüksek düşüş % 0,5 ile hıyar üretiminde görülmüştür. Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretim miktarında 2015 yılında % 2,2, 2016 yılında % 3,0 artış olmuştur.

Mantar üretiminde % 10,4, kara yaprak lahana üretiminde % 0,4 düşüş olurken, diğer sebzelerin üretiminde artış olmuştur. En yüksek oranlı artışlar % 14,1 ile kıvırcık marul, % 5,5 ile karnabahar, % 2,5 ile kırmızı lahana üretiminde gerçekleşmiştir.

Meyve ürünleri, içecek ve baharat bitkileri üretiminde 2015 yılında kaydedilen % 3,9'luk artış, 2016 yılında % 6,3'e yükselmiş, üretim 18.887.625 ton olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında önemli oranda azalan üzüm üretimi, 2016 yılında iklim koşulların uygun gitmesiyle % 9,6 artış göstermiştir. Diğer meyveler ve sert kabuklular grubu üretiminde % 5,3, baharat bitkileri üretiminde % 11,3 artış gerçekleşmiştir. 2016 yılında da olumlu iklim şartları neticesinde verimlilik artmış, muz, incir, avokado ve kivi'nin toplam üretimi % 3,7, turunçgillerin toplam üretimi % 6,6, diğer meyvelerin üretimi % 9,4 yükselmiştir. Muz, incir, avokado, kivi grubunda en yüksek üretim artışı % 3,6 ile muz üretiminde olurken, turunçgiller grubunda % 12,4 ile mandalina, diğer meyveler grubunda % 13,7 ile elma üretimi en çok artış gösteren meyveler olmuştur (Tablo 2).

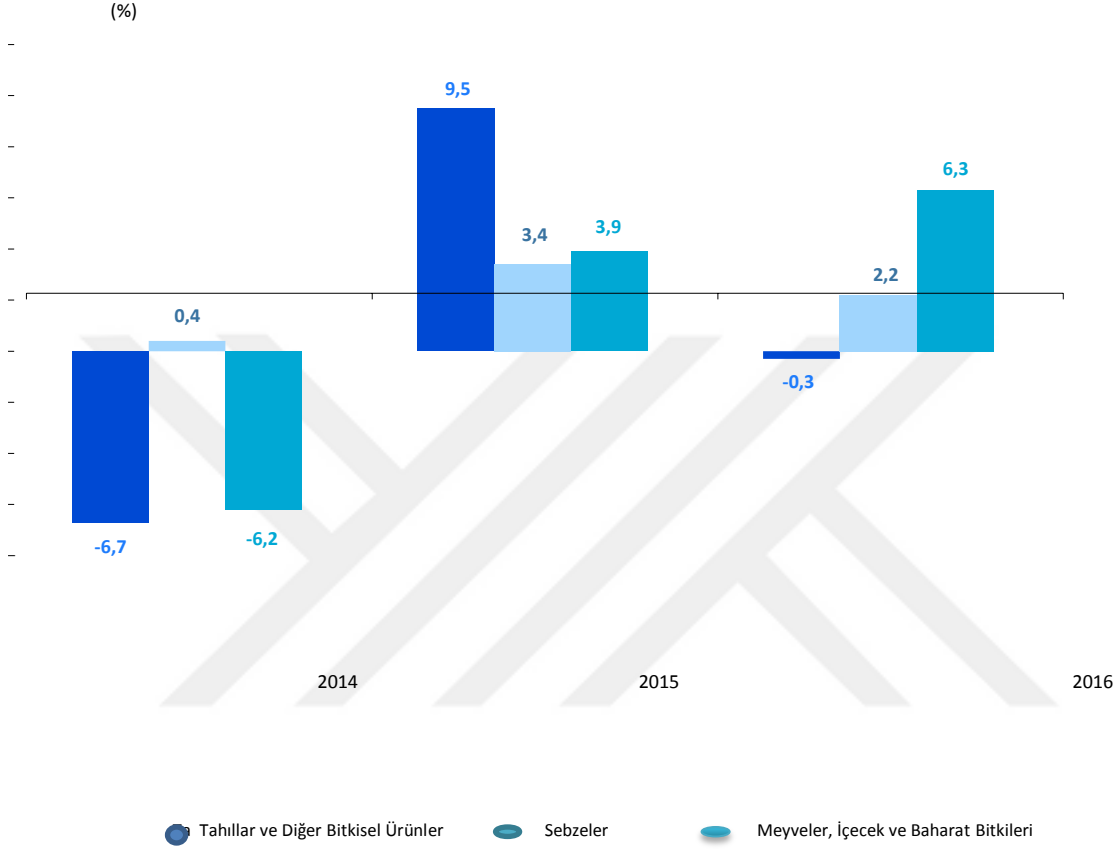
Tablo 3. Meyve Ürünleri, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarlar

Meyveler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2014	2015	2016	2015	2016
İncir	300.282	300.600	310.341	0,1	3,2
Muz	251.994	270.500	280.25	7,3	3,6
Diğer	33.619	43.490	46.863	29,	7,8
Portakal	1.779.675	1.816.798	1.852.141	2,1	1,9
Mandalina	1.046.899	1.156.365	1.299.413	10,5	12,4
Limon	725.230	750.550	840.588	3,5	12,0
Diğer	231.713	252.160	248.037	8,8	-1,6
Elma	2.480.444	2.569.759	2.921.686	3,6	13,7
Kayısı	270.000	680.000	730.000	151,9	7,4
Şeftali	608.513	642.727	673.583	5,6	4,8
Kiraz	445.556	535.600	599.187	20,2	11,9
Armut	462.336	463.623	470.939	0,3	1,6
Nar	397.335	445.750	465.150	12,2	4,4
Çilek	376.070	375.800	410.300	-0,1	9,2
Erik	265.490	279.761	298.927	5,4	6,9
Vişne	182.577	183.500	189.824	0,5	3,4
Diğer	265.313	284.279	305.394	7,1	7,4
Zeytin	1.768.000	1.700.000	1.730.000	-3,8	1,8
Fındık	412.000	646.000	420.000	56,8	-35,0
Ceviz	180.807	190.000	200.000	5,1	5,3
Antep fıstığı	80.000	144.000	170.000	80,0	18,1
Diğer	136.992	143.750	150.150	4,9	4,5
Kırmızı biber	186.291	204.131	224.918	9,6	10,2
Kimyon	15.570	16.897	18.678	8,5	10,5
Diğer	25.501	26.017	31.255	2,0	20,1
Çay	1.266.311	1.327.934	1.370.000	4,	3,2
Toplam	17.103.563	17.772.057	18.887.625	3,	6,3

Kaynak: TÜİK.

(1): Çay meyve üretimi toplamına dahil değildir.

Grafik 1. Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Kaynak: TÜİK.

2015 yılında % 9,5 artış gösteren zeytin ve diğer sert kabuklular grubu üretim miktarı, 2016 yılında da % 5,4 azalış göstermiştir. Seçilmiş sert kabuklulardan Antep fıstığı üretiminde 2015 yılında rekor düzeyde gerçekleşen artış, hız kesmekle birlikte devam etmiş % 18,1 olarak gerçekleşmiştir. Fındık üretiminde ise 2015 yılında kaydedilen % 56,8'lik artış yerini % 35,0'lik azalışa bırakmıştır. Zeytin üretiminde % 1,8 ile düşük oranlı bir artış gerçekleşmiştir.

Baharat bitkileri grubunun üretim miktarı 2016 yılında % 11,3 artarak 274.851 ton olmuştur. Seçilmiş baharat bitkilerinden kırmızı biber üretimi % 10,2, kimyon üretimi % 10,5 artmıştır. Çay üretiminde 2015 yılında bir önceki yıla göre % 4,9 artış kaydedilirken, 2016 yılında % 3,2'lik artış kaydedilmiş ve üretim 1.370.000 ton olmuştur.

1.15. Tarım Sektöründe Devlet Desteğine Duyulan İhtiyaç

Tarımın doğa koşullarına bağımlılığı dolayısıyla risk ve belirsizliğin fazla olması; tarım ürünlerine ilişkin arz ve talep esnekliğinin düşüklüğü, tarımsal üretim dönemlerinin diğer sektörlere kıyasla daha uzun olması ve belirli zamanlarda yoğunlaşması, tarımsal ürünlerin korunup saklanmalarının ancak belirli şartlar da ve zaman içinde yapılabilmesi, tarımsal faaliyetlerden sağlanan gelirler diğer sektörlere göre düşük olması gibi nedenlerden dolayı tarım sektörü, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de desteklenmektedir. Tarım politikaları içerisinde destekleme politikaları önemli bir yer işgal etmektedir. Tüm ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi tarımda da fiyat, karar verici bir rol oynamaktadır. Fiyat düşmesi, üreticilerin üretim kararlarını da etkiler.

Ancak bu üretim şekli belli bir zamana yayıldığından, üreticilerinin ancak bir yıl sonra üretim ayarlamasını yapması mümkün olabilir. Bu halde bile çok sayıdaki üreticilerin bir araya gelip, fiyatın düşmesine karşı ortak tedbir olması güçtür. Bu arada tabiat şartları gereği, aynı zamanda üretilip pazara sunulan ürünler üretim fazlalığı karşısın da fiyatların mevsimsel nitelikli düşmesine de yol açmaktadır. Bu durumlarda fiyat düşmesini önleyerek üreticilerin üretime devamını sağlamak ve üretim yetersizliğinde de fiyatların tüketici aleyhine büyük artışlar göstermesini önlemek üzere devlet müdahaleleri ve desteklemeleri uygulamaya konulur.

Devletin fiyata müdahaleleri bu amaç yanında, üretim artırıcı girdilerin teknolojilerin kullanımını teşvik etmek, tabî afetlere maruz kalan üreticilere gelir desteği sağlamak gibi amaçlara uygun olarak da yürütülmektedir.

1.16. Devlet teşvik ve desteklerinin tarihçesi

Cumhuriyet döneminin tarımla ilgili ilk önemli atılımı, 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması ve 1926 yılında Medeni kanunun kabulü ile çiftçilerin toprak mülkiyeti hakkının tanınması olmuştur. Bu iki politikada başlangıçta çiftçiler için yararlı politikalar olarak kabul edilmiştir. Devletin tarıma yönelik kamu örgütlenmesi, bu dönemde gerçekleşmiş ve 1924’de “Ziraat Vekaleti” adıyla yeni bir bakanlık kurulmuştur (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

Türkiye’de, Cumhuriyet döneminde Medeni Kanunun kabulü, diğer birçok sosyal ve ekonomik reformlarla beraber yeni bir devir başlatılmıştır. 1923’te yapılan İzmir İktisat Kongresi tarım sektörü için önemli bir başlangıç olmuştur. Bu kongrede Genç Türk Devletinin izleyeceği ekonomik politikalar tartışılırken, tarım sektörünün o dönemdeki önemine binaen, özellikle bu sektör üzerinde önemle durulmuştur. Bu kongrede tarım sektörünün, iki konusu üzerinde durulmuştur.

Birincisi, tüccar, çiftçi, sanayici ve işçi kesimlerinin sorun ve taleplerini bütünlük içerisinde belirlemek ve bu isteklerin ekonomik karar alıcılarına yansımaları sağlamak. İkincisi ise, yabancı sermaye çevrelerini, ekonominin geleceği hakkında fikir sahibi yapmak. Diğer bir deyişle bu kongrede, yönetici kesimin iç ve dış sermaye çevrelerine güvence vermesine dikkat çekilmiştir (Başer, 2006).

Bu kongreden sonra, bir yandan tarımın teknik ve ekonomik sorunları üzerinde durulurken, bir yandan da hem kırsal kesimin hem de Türk Toplumunun sosyal sorunları üzerinde durulmuştur. Nitekim 1923-1930 Döneminde Türk toplumunda, daha çok sosyaldüzenlemeler ağırlık taşımış, özel kesimin ekonomik hayatı canlandırması istenmiştir.

Bu dönemde devletin ekonomik hayatta etkinliği artmıştır. Ancak talep yetersizliği, paranın fonksiyonlarını yerine getirememesi ve genel üretim düşüklüğü şeklinde bütün dünyada etkisini gösteren 1929 büyük ekonomik bunalımı ortaya çıkmıştır. Nitekim 2008 Dünya Ekonomik Krizinde de görüldüğü gibi böyle çok büyük krizlerde devletin ekonomiye müdahalesi (ABD ve AB ülkelerinde görüldüğü gibi) artmaktadır.

İşte 1929 ekonomik krizinden sonra, devletin ekonomideki etkinliğinin arttığı görülmüştür. 1934 yılında Sümerbank’ın kurulmasıyla Devlet sınai kalkınmanın öncülüğünü başlatmıştır. Bu dönem de Devlet yerli malları kullanma kampanyası başlatmıştır (Gülbüz,2005)

1933–1946 yılları arasında tarım arazisinin genişlemesi, verim arttırıcı teknoloji, girdi, sermaye ve bilgi kullanımı süreciyle, birim alana verimler yükselmiş, toplam üretim artmıştır. Demiryolu ağının daha da gelişmesi etkisiyle sektör pazara açılmaya başlamış, Pazar talebinin etkisiyle, hububata dayalı ürün deseni sanayiye hammadde sağlama yönünde çeşitlenmeye başlamıştır. 1940–1960 yılları arasında buğday üretimi 2,6 milyon tondan 4 milyon tona, mısır üretimi 470 bin tondan 760 bin tona, pamuk üretimi 77 bin tondan 118 bin tona, şekerpancarı üretimi 91 bintondan 562 bin tona çıkmıştır. Kısaca Devletçilik Dönemi devletin tarıma yönelik sorumluluklarının çok geliştiği, bu amaçla uzun yıllar sektöre hizmet eden kurumların olduğu, örgütlenmenin başladığı, üretimin geliştiği bir süreci oluşturmuştur (Gürbüz,2005).

Tarımın önemli gelişmeler gösterdiği belirleyici bir başka dönemi ise 1946 ile başlayan çok partili döneme geçilen yıllardır. Bu dönem devletçiliğe tepki politikalarının ortaya çıktığı yıllardır. Dönemin belirleyici niteliği savaş sonrası dünya konjonktürüdür.

Savaş sonrasının gündeme getirdiği Marshall Planı Döneme damgasını vurmuştur. Bu planın amacı savaşta yıkılmış Avrupa'ya besin üretmek olarak ortaya çıkmış ise de, Türkiye Enflasyonist baskıları azaltmak amacıyla 1956 yılında “ Milli koruma Kanunu değiştirilmiş 1958 de devalüasyona başvurulmuştur. Bu dönemde demiryollarındaki artışa bağlı olarak karayollarına yapılan yatırımların da artması nedeniyle tarımın pazara açılması hızlanmış, pazarın talebine göre ürün deseni sanayi bitkisi, sebze meyve doğrultusunda çeşitlenmiştir. Desteklemeye ayrılan kaynaklar ve desteklenen ürün sayısı artmıştır.

Verim ve üretim artışı, ürün deseninin pazara yönelik yüksek katma değeri olan türler yönünde gelişmesine bağlı olarak, üretici gelirleri, görece olarak yükselmiştir. Bu dönemde tarım ürünü pazara açılmaya başlamış ve köylünün ürün kazancıyla yaşam biçimi gelişmeye başlamıştır.

Ancak bu saadet dönemi çok uzun sürmemiştir. Yapılan yardımlar, akılcı bir şekilde kullanılmadığı için (hibe şeklindekiler hariç) geri ödemelerde zorlanmış ve dış baskılarında etkisiyle Menderes hükümeti %200 oranında devalüasyon yapmıştır.

Bunun sonucu fiyatlar birden bire artmış ve tüm sektörler olumsuz yönde etkilenmiş ve kötü gidişat Menderes Hükümetinin de sonunu getirmiştir. 1960 müdahalesi ile rejime bir süre ara verilmiştir. 1960 döneminde tarım açısından çok önemli değişiklikler olmamıştır. 1950’de traktörün girmesiyle zaten işlenen araziler genişletilememiştir. Ama teknoloji kullanımı yaygınlaşmıştır. İhtilalden sonra planlı kalkınma dönemi başlamış ve hazırlanan kalkınma planlarında tarımla ilgili hedefler, beş yıllık periyotlar da belirlenmiştir. İlk kalkınma planında daha çok toprak işleme tekniklerinin geliştirilmesi, gübreleme, ıslah edilmiş tohumların kullanımına önem verilmesi, öngörülmüştür. Bu dönemde sermaye ve girdi kullanımında da önemli artış gözlenmiştir.

Verim artışıyla, yükselen üretimin değerini bulması amacıyla fiyat ve alım desteklemeleri de gelişmiştir. Dönem başında sekiz olan desteklenen ürün sayısı 1980 yılında 24’e çıkmıştır (Gaytancıoğlu, 2009). Destekleme araçları artmıştır, desteklemeye ayrılan kaynaklar yükselmiştir. Ürün, fiyat ve devlet alımı desteklerinin yanında, girdi sübvansiyonları da artmıştır. Devlet gübreyi maliyetinin altında üreticiye vermiş, ilaç destekleri uygulamış, düşük sulama ücretleri ve kredi faizlerini, düşük olarak uygulamıştır.

1980 sonrasında devlet ithal ikameci politika yerine, dışa açık bir politika uygulamaya başlamıştır. İhracata daha fazla önem vermeye başlanmasına rağmen, tarımda bir gelişme gözlenmemiş, tersine tarımda önemli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. İşlenen tarım arazileri açısından bir artış olmamış, kentsel gelişme, sanayi yatırımı, yol güzergahı, turizm ve benzeri gerekçelerle, özellikle verimli toprakların bulunduğu bölgelerde verimli toprakların, amaç dışı kullanılması, toplam işlenen arazinin azalmasına neden olmuştur.

Sübvansiyonların etkisiyle girdi kullanımı artışı devam etmiştir.

Teknolojinin etkisiyle de tarım arazisindeki azalmaya rağmen, toplam üretim artış hızı azalarak artmaya devam etmiştir. Bu dönem içerisinde hayvancılıkta da gelişme olmuştur. Özellikle en önemli gelişim küçük evcil hayvanlar kapsamında olmuştur (Gürbüz, 2005). 1980-2000 döneminde teknoloji artışı, girdi kullanımı artışı ve sulamaya dayalı olarak verim artışı olmasına rağmen, ürün ve girdi fiyatlamalarına bağlı olarak sektörün kaynak yitirdiği söylenebilir.

1.16.1. Cumhuriyet Dönemin de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları

Cumhuriyetin ilk yıllarında Devlet gübre, ilaç, pulluk, traktör gibi girdisağlayıp, uygun koşullarda üreticiye yansımaya yardımcı olmuştur. Bu dönemde 1923 yılında 8 milyon TL'lik ilk kez tarımsal kredi kullanılmıştır. Kredikullanımında kurumsallaşma, Ziraat Bankasının 1937'de yeni kuruluş yasasına kavuşması ile tamamlanmıştır (Gürbüz, 2005).

Tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyen 1929 yılındaki ekonomik kriz Türkiye'yi de olumsuz etkilemiş ve buğday fiyatı 12,8 kuruştan 1933 yılında 4,3 kuruşa düşmüştür.

Bu durum karşısında hükümet 1932 yılında, 2056 sayılı buğday koruma kanununu çıkarmıştır. Bir ay sonra 13204 sayılı kararname ile Ziraat Bankasına, belirlenen yerlerde 5,5 kuruştan buğday satın alma yetkisi vermiştir ve doğacak zararların Devlet bütçesinden karşılanacağını belirtilmesi tarımsal müdahalenin ilk örnekleridir (Yavuz, 2006). Daha sonra buğdayın yanında diğer hububatların da alınmasıyla bu yetki 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisine (TMO) verilmiştir. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) 1940 yılında çay ve tütünde de destek alımlarına başlamıştır. Tarım sektörünü devlet, Cumhuriyetin ilk yıllarında da koruma altına almıştır. Türkiye'de de Cumhuriyet döneminden günümüze kadar tarım kesimi değişik şekillerde desteklenmiştir.

Tarım, desteklemeci siyasetin gereği, girdi ve sermaye kullanımının artması için devletin sorumlulukları artmıştır. Traktör, makine, ekipman, tohum ve ilaç gibi girdilerin kullanımını geliştirmek amacıyla, 1944 yılında Türkiye Ziraî Donatım Kurumu kurulmuştur. Üreticiye tohum, fide, fidan, damızlık vermek amacıyla (daha sonra) adı Devlet Üretim Çiftlikleri olan, Ziraî Kombineler oluşturulmuştur.

Bu dönem içerisinde üreticilere uygun koşullarda finansman sağlamak amacıyla 1937 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur. 1940'da 50 milyon olan tarımsal banka kredileri 1950 yılında 412 milyon TL'ne çıkarılmıştır. Toprağın korunması, ıslahı ve verimli kullanımı amacıyla Bakanlık bünyesinde 1945 yılında Toprak İşleri Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur.

1946-1963 Döneminde devletçilik yerine daha liberal politikaların izleneceği benimsense de tarım sektöründe destek ve korumacılık devam etmiştir. İlk taban fiyat uygulaması 1947 yılında toplam üretimin % 13'ü alınarak tütünde başlamıştır.

Enflasyon sonucu Dünya fiyatlarının, ülke fiyatlarının altına düşmesi nedeniyle 1950'li yıllarda ihracatta teşvik uygulamaları başlamıştır. Fiyat artışlarının hızlandığı bu dönemde tüketiciyi korumak amacıyla hayvansal ürünler ile pirinç, ekmek ve yağ gibi bitkisel ürünlerin fiyatlarına müdahale edilmiştir. Planlı dönemin başlangıcı olan 1963 yılına gelinceye kadar, bazı özel amaçlarla bir dizi tarımsal politikalar takip edilmiştir. Şekerpancarı ve çay gibi ürünlerin üretiminin, ülkede yaygınlaştırılması ve bu ürünlere ait sanayinin kurulması yoluyla ekonomiye katkılarının olması amacıyla, tarımsal destekleme politikaları takip edilmiştir (Gaytancıoğlu, 2009).

Şeker fabrikaları yurt düzeyinde bu dönemde çoğalmıştır. Sektörü geliştirme amaçlı Bitki Koruma, Pamuk ıslahı, Çeltik, Tütün, Zeytin ve Çiftçi Mallarını Koruma kanunları bu dönemde çıkarılmıştır. 1956 yılında pancar,

1969 yılında ayçiçeği ürünlerinde destekleme fiyatları uygulayarak, fiyat destekleme alanlarını genişletmiştir. Ürünlerin tamamı değil bir kısmı desteklenmiştir. Dönem boyunca şeker pancarının tümü, destekleme alımı kapsamına girmiştir. Buğday üretiminin 1970'lerde %5, 1980'de % 10'u ve 1990'larda %22'si alım kapsamına girmiştir.

Tütünde %40-50 dolayında, pamukta %20 ile %80 arasında değişmiştir (Gürbüz, 2005).

Dolayısıyla Cumhuriyetin İlanından Planlı dönemin başlangıcına kadar genelde, tarımsal ürünlerde pazar garantisi veren ve bu amaçla KİT'ler aracılığıyla destekleme alımı öngören politikalar ile gereksinim duyulan temel tarım girdilerinin sübvansiyonlu fiyattan üreticiye sağlanmasına dönük politikalar izlenmiştir. Ancak destekleme alımı yapılan ürün sayısında yıldan yıla değişimler olmuştur.

1.16.2. Planlı Dönemde Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963–1967) , ilke olarak fiyatlar yerine maliyetleri oluşturan girdileri destekleme prensibi kabul edilmiştir.

(DPT,1962) planında tarımsal destekleme için tarım satış kooperatiflerinin geliştirileceği, destekleme kapsamında sadece kooperatif üyelerinin alınacağı ve bu desteklemelerin ancak acil durumlarda bütçeden sübvansiyon verilmesi şartıyla yapılacağı belirtilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968–1972), tarımı desteklenmesine ve tarımsal fiyat politikalarına daha az önem verildiği görülmektedir (DPT,1967). Buplanda, tarım sektörünün fiyat politikalarıyla sürekli desteklenmesinin, fiyatların yükselmesine, yapısal bozuklukların meydana gelmesine ve kaynakların tahsisinde israflara neden olduğu belirtilmiştir. Bunun için fiyat politikaları yerine öncelikle iç ve dış piyasada talepleri olan ve stok aratmayan ürünlerin üretimlerinin arttırılmasına önem ve öncelik verilmiştir. Önlemlerle, iç ve dış piyasada yeterli talebi olan ürünlerin gereksiz stoklara neden olmadan arttırılması, tarımsal desteği zamanla azaltacak yapısal değişimin sağlanması, fiyat dışı teşviklerin öne çıkarılması ve buna göre örgütlenmenin yapılması olarak sıralanmıştır. Fiyat dışı teşvikler, çiftçilerin örgütlenmesini kolaylaştıracak ve özendirecek

önlemler alınarak, bu örgütler aracılığı ile girdi ve çıktıların değerlendirilmesi olarak örneklendirilebilir. kuruluşların finansman ihtiyacının karşılanması açısından öz kaynak artırımına gidileceği vurgulanmaktadır. Tarım sektöründe, Devlet düzenlemesi ve desteği, altyapının geliştirilmesi, özellikle sulamanın yaygınlaştırılması, modern girdi kullanımını özendirecek sübvansiyonlu fiyat ve kredi uygulamaları, ürün fiyatı desteklemeleri olarak belirtilmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1984), tarımsal fiyat ve gelirlerde istikrarı sağlamak, pazarlamayı kolaylaştırmak, mevcut arazinin özelliklerine iç ve dış talebe uygun bir üretim yapısıyla verimliliği arttırmaya yardımcı olmak esas olarak kabul edilmiştir. Tarımdaki gelir istikrarsızlıklarına karşı ürün sigortası çalışmalarının yapılacağı vurgulanmıştır. Bu dönem içerisinde kamuoyunda 1973 yılında çıkarılan Toprak Reformu ve bu kanunun yürürlükten kalkması ile ilgili tartışmalar devam ederken 22.11.1984 Tarih ve 3083 Sayılı Sulama Alanlarındaki Arazi Düzenlemesine dair Tarım Reformu Kanunu çıkarılarak aynı yıl yürürlüğe girmiştir. Fakat sadece devletçe sulamaya açılan alanlarda geçerli olması nedeni ile uygulama yarım kalmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990–1994) beşinci planda olduğu gibi istikrarı sağlayacak, pazarlamayı kolaylaştıracak, ekilen arazide iç ve dış talebe uygun bir üretim yapılmasıyla, verimliliğin artırılması esas alınmıştır. DPT (1989),

tarımsal desteklemenin kapsamının, ekonomik ve sosyal kriterler dikkate alınarak tespit edileceği belirtilmiştir. İhraç ürünleri, enflasyon fiyat dışındaki desteklemeler ve tarım satış kooperatifleri ile ilgili takip edilecek politikalar, beşinci plana çok benzerlik göstermiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996–2000) tarımsal politikalar ile ilgili yapısal değişim projesi (DPT, 1995), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001–2005) ise genel tarım politikaları, başlığı altında tarım sektörü ile ilgili ilkeler ve politikalar benzer bir şekilde ele alınmıştır (DPT, 2000).

Bu ilkeler ve politikalarda AB 'ye uyum ve DTÖ anlaşmalarının getirdiği yükümlülükler vurgulanarak 2000 sonrası tarım reformunun işaretleri verilmiştir. Rekabetçi bir tarım sektörü meydana getirme, çiftçi kayıt ve tarım bilgi sistemlerinin oluşturulması, tarım sigortası kanunu çıkarılması, kırsal kalkınma, tarım sanayi entegrasyonu, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin özerkleştirilmesi, tarım çerçeve kanununu çıkarılması ve Tarım Köy İşleri Bakanlığının ve ilgili Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yeniden yapılandırılması bu iki plan dönemine ait hedeflere dahil edilmiştir. Destekleme araçlarında değişime gidilmesinin gerekliliği de DPT'nin raporunda; Türkiye' de tarımda uygulanan destekleme politikalarının en önemli aracı olan fiyat müdahalelerinin, üretimin pazar sinyallerine uygun olarak gelişmesini engellediği, üretici gelirlerinde istikrarsızlık yarattığı gelir dağılımını bozucu etkiler yaratmakta olduğu ve bazı ürünlerde ise iç ve dış pazarlarda değerlendirilemeyen stokların oluşmasına yol açtığı şeklinde vurgulanmaktadır.

Aynı zamanda sürdürülen tarım politikalarının, sağlanan desteklerin üreticiye yeteri kadar yansımaması nedeniyle sosyal amaçların gerçekleştirilememesi yanında kamu kaynaklarına önemli ölçüde yük getirmesi bakımından da olumsuz etkilere neden olduğuna dikkat çekilerek, yeni politika araçlarının kullanımının ve özellikle de doğrudan gelir desteğine geçilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır (DPT, 2000).

7 ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında uygulan destekleme politikaları ile

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973–1977), tarımsal destekleme kapsamına alınan ürünlerde yüksek fiyat politikasının uygulanması, iç fiyatlarla dünya fiyatları arasında büyük bir fark oluşmasına neden olmuş ve bunun kapatılması için fon kurulması önerilmiştir (DPT,1972). Bu dönem içinde Toprak ve Tarım Reformu Kanunu 1973 tarih ve 1757 Sayılı kanunla çıkarılmış olup, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'ndan farklı olarak kamulaştırılacak topraklar ilk sırada yer alırken, bunu kullanılmayan hazine arazileri, mera, yaylak ve kışlaklar takip etmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1978), tarımsal desteklemenin finansmanının, prensip olarak kurulması öngörülen Tarım Ürünleri Destekleme Kurumu ve TMO tarafından sağlanacağı ve destekleme alımları yapan tüm

Üretici gelirlerinde istikrar sağlanamadığı ve dünya fiyatlarının üzerinde seyreden destekleme fiyatlarının üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olduğu belirtilmektedir (DPT,1995).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında mevcut uygulamanın olumsuzluklarını gidermek amacıyla yeni bir destekleme aracı olarak, 2000 yılında itilere yönelik DGD uygulaması yönünde bir pilot projenin başlatıldığı ve uygulamanın 2001 yılında yaygınlaştırılacağı da ifade edilmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye' de Tarım Politikasının amaçları Beş Yıllık Kalkınma Plan'larında yer almakta ve aynı planlarda destekleme politikasının amaçları da açıklanmaktadır. V. ve VI. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında hemen hemen aynı amaçlar gündeme gelirken, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında önemli değişiklikler dikkati çekmektedir. Hedeflenen değişikliklerin başında da tarım ürünlerine verilen fiyat desteğinin azaltılarak, doğrudan gelir desteğine geçilmesinin gerektiği ve girdi desteklemelerinin aşamalı olarak kaldırılacağı gelmektedir.

Söz konusu planda tarım politikalarının Dünya Ticaret rgt Tarım anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB Ortak Tarım Politikasında ve Uluslar arası ticaretteki gelişmeler çerçevesinde şekillendirileceği üzerinde durulmaktadır. Ancak mevcut destekleme uygulamaları, bütünüyle ikame etmesi tasarlanan DGD sisteminin tek başına hiçbir ülkede uygulanmadığı, AB lkelerinde DGD demelerin yanında, fiyat politikası, garanti eşikleri, üretim planlaması ve diğer politika araçlarının da kullanıldığı da görülmektedir (zkaya ve Arkadaşları, 2001).

Planda destekleme alımları açısından önemli işlevleri olan Toprak Mahsulleri Ofisi, ÇAYKUR ve Türkiye şeker Fabrikaları A.ř.'nin, etkin olarak çalışabilmeleri için yeniden yapılandırılacağı ve daha sonra özel sektör ve üretici örgütlerindeki gelişmelere bağlı, olarak faaliyet alanlarının sınırlandırılacağı ve gerekli hallerde piyasaya müdahale görevi üstleneceği de ifade edilmektedir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2007–2013), 2002 yılından bu yana fiyat desteği yerine uygulanmakta olan Doğrudan Gelir Desteği ödemeleri ile üretici gelirlerinde belirli bir istikrar sağlanması amaçlanmıştır. 2004 yılında YPK Kararı ile “Tarım Stratejisi 2006–2010” belgesi kabul edilmiştir. Bu doğrultuda 2006 yılında çıkarılan 5488 Sayılı Tarım Yasası ile üreticiler için, üretim planlaması yapabilmelerini sağlayacak öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam oluşturulması amaçlanmaktadır. Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla, 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 2005 yılında çıkarılmıştır. Piyasaların oluşması ve risk yönetimine katkı sağlamayı amaçlayan Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Yasası da 2005 yılında yürürlüğe girmiştir (DPT, 2006).

Ancak bugüne kadar yapılan uygulamalar, bu politikaların uygulanmasındaki amacın kesin ve net şekilde ortaya konulmadığını göstermektedir. Desteklenecek ürün sayısına ve destekleme fiyatlarına, daha çok günün ekonomik ve siyasi gelişmelerine bağlı olarak karar verilmektedir. Bu nedenle sık sık siyasi kaygılar ön plana çıktığından ürün fiyatları genellikle yüksek ve dünya fiyatları ile uyumsuz düzeyde belirlenmektedir.

1.16.3. 1980–2000 Yıllarında Uygulanan Tarımsal Destekler

24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları ile plan hedefleri doğrultusunda ve esas itibarıyla ithal ikamesine dayanan büyüme politikalarının yerine kur, faiz, fiyat kontrolleri gibi politikalar terk edilerek piyasa kurallarının işlemesi hedeflenmiştir. Bu kararlarla özellikle KİT mallarındaki her türlü fiyat kontrolü kaldırılmış ve bu malların fiyatlarında önemli artışlar olmuştur (Gaytancıoğlu, 2009). Bu dönemde uygulamaya konulan yeni tarım politikası, yüksek enflasyonun başlıca nedeni olarak kabul edilmiştir.

Pazar fiyat desteği; Türkiye’de destekleme fiyatı belirlenmesinde 24 Ocak 1980 kararları önem arz etmektedir. Bu dönemde desteklenen ürün sayısı azaltılmış, 1990 yılında desteklenen ürün sayısı düşürülmüş ancak 1997 yılında bu sayı 27’ye yükseltilmiştir.

Girdi desteği olarak kredi, gübre, tarımsal ilaç, tohumluk, yakıt, ekipman,

sulama, karma yem ve elektrik destekleri verilmiştir.

Doğrudan ödemeler kapsamında gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödeme, ihracat teşviki desteklemeleri yapılmıştır. Süt ve et teşviki, fark ödemesi- prim ödemesi (kütlü pamuk, zeytinyağı, yaş ipek kozası, soya fasulyesi), suni tohumlama teşviki ve gebe kalan hayvan başına destekleme, ithal damızlık ve kültür ırkı süt ineği teşvikleri, çayda budama ve tütünde kota tazminatı uygulanmıştır.

Ülkemizde tarımsal destekleme politikaları genelde destekleme fiyat politikası ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. KİT ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri (TSKB) aracılığıyla yürütülen destekleme alımlarının yanı sıra başta gübre ve tarımsal krediler olmak üzere girdilere yönelik sübvansiyonlar da uygulanmaktadır.

Uygulanan tarımsal destekleme politikasının gerek ekonominin genelinde yarattığı sorunları gerek kamu finansmanı üzerindeki yükünü azaltmak için 1990'lı yıllarda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Tarımsal destekleme politikalarının belirlenmesi amacıyla 1992 yılında Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu'na bağlı ve ilgili kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir alt kurul oluşturulmuştur. Kurulun çalışmaları sonucunda kısa ve uzun vadeli bir dizi tedbir uygulamaya konulmuştur. 1990'lı yıllarda yapılan başlıca düzenlemeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1)** Destekleme alımları için gerekli finansman ihtiyacının belli aylarda yoğunlaşmasını önlemek ve bölgeler arasındaki verimlilik farklarını dikkate almak amacıyla, hububatta kademeli fiyat uygulamasına geçilmiştir. Tüccarların piyasaya girişini teşvik etmek ve TMO'nun stok seviyesini makul bir seviyede tutmak için buğday alım fiyatları ve satış fiyatları birlikte açıklanmaya başlanmıştır.
- 2)** 1993 yılında, 93/4725 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile hedef ve müdahale fiyatı arasındaki farkın, üreticilere doğrudan prim olarak ödenmesine imkan tanınmıştır. Bu düzenleme ile bir taraftan sanayici ve ihracatçıların rekabet imkanları korunurken, diğer taraftan üretici gelirlerinde istikrar sağlanması amaçlanmıştır.

Prim sistemi, 1993 yılında pamuk ve tütün, 1998 yılında da yine pamuk ve zeytinyağı alımlarında uygulanmıştır.

3) Arz fazlası olan ürünlerde ekim alanlarının daraltılması uygulamasına başlanmıştır. Bu çerçevede, 1993 yılında 93/4988 Sayılı Karar ile 1994 yılında tütün ekim alanlarının daraltılması ve üreticilerin bu uygulamadan doğan gelir kaybının belirlenen usullere göre telafi edilmesi kararlaştırılmıştır. Kararın uygulanması sonucunda 1994 yılında, tütün üretim kotası 330 bin tondan 220 bin ton düzeyine çekilmiştir.

Kota uygulamasına 1995 ve 1996 yıllarında da devam edilmiş, 1997 yılında ise kota uygulaması kaldırılmıştır. 1994 yılında 187 bin tona kadar gerileyen tütün üretimi 1997 yılında tekrar 286 bin ton düzeyine yükselmiştir.

4) 1993 yılında 93/3985 sayılı Karar ile fındık üretimine izin verilecek alanlar belirlenmiş ve belirlenen alanların dışında fındık bahçesi tesis edilmesi ve yenilenmesi yasaklanmıştır. Ayrıca, 93/5906 sayılı Karar ile çay bahçelerinin ıslahı ve kaliteli çay üretimi için, 5 yıl süre ile bakım ve yaprak üretim tekniğine uygun olarak her yıl 1/5 oranında budama esası getirilmiştir. 1998 yılında 5 yıllık süre 10 yıla çıkartılmıştır.

Ancak, fındık üretimi ile ilgili karar, gerekli finansman sağlanamadığı için uygulamaya konulamamıştır.

5) 1993 yılında 24'e kadar yükselen devlet destekleme alımları kapsamındaki ürün sayısı, 1994 yılında 8'e indirilmiştir. Bu çerçevede hububat, tütün ve şeker pancarı dışındaki ürünler devlet destekleme alımları kapsamından çıkarılmış ve bu uygulama takip eden yıllarda da sürdürülmüştür.

6) TSKB' nin kendi nam ve hesaplarına satın aldıkları ürünler için Ziraat Bankası'ndan tercihli kredi kullanma imkânları, 1994 ve 1995 yıllarında durdurulmuştur. 1995 yılı sonu itibarıyla TSKB' nin Ziraat Bankası'na olan borçları 1996 yılında tahkime tabi tutulmuş ve Hazine tarafından üstlenilmiştir.

7) 1995 yılında tarımsal ürün alımlarının finansmanı amacıyla bütçe kapsamında olan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan, Ziraat Bankası aracılığıyla TSKB ve tarımsal KİT'lere yüzde 50 faizli, 1 yıl vadeli kaynak aktarılmaya başlanmıştır.

8) Gübre, tohumluk, zirai mücadele ilaçları ve prim uygulamasına yönelik tarımsal sübvansiyonlarla ilgili harcamalar, 1994 yılında bütçe kapsamına alınmıştır.

9) 1994 yılında kimyevi gübre sübvansiyonu önce KDV'li fiyatın yüzde 20'si daha sonra yüzde 30'u olarak belirlenmiştir. Ancak 1995 yılı Ekim ayında sübvansiyon oranı tekrar yüzde 50'ye yükseltilmiştir. Gübre sübvansiyonunun 1994 yılında, doğrudan çiftçiye ödenmesi kararlaştırılmışken, daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 1997 yılı sonlarında da kimyevi gübre sübvansiyonu oransal sistemden, maktu sisteme çevrilmiş ve TL/Kg olarak belirlenen maktu miktarlar günümüze kadar sabit tutularak sübvansiyon oranı yüzde 15 civarına çekilmiştir.

10) Destekleme kapsamındaki ürün fiyatlarının belirlenmesinde dünya fiyatları, yurtiçi borsa fiyatları, diğer faktör fiyatlarındaki gelişmeler ve hedeflenen enflasyon oranının esas alınması ilkesi benimsenmesine rağmen, 1996 ve 1997 yıllarında ilan edilen fiyatlarda, bu ilke göz ardı edilmiştir. Bu durum, alım miktarlarını ve stokları artırmış, dünya fiyatlarından önemli ölçüde uzaklaşılmasına yol açmıştır.

11) Ürünlerin borsalarda işlem görmesini ve kamu kesimi yerine özel sektörün piyasaya katılımını sağlamaya yönelik olarak ürün ihtisas borsalarının oluşturulması amaçlanmıştır (Pamuk için İzmir, buğday için Eskişehir-Polatlı-Konya gibi). Ayrıca ürünlerin borsalarda daha çok işlem görmesini teşvik içinde yüzde 4 olan tarımsal ürün stopajı, borsalarda yapılan işlemler için yüzde 2'ye indirilmiştir. Ancak, 1996 yılından itibaren, dünya fiyatlarından önemli ölçüde uzaklaşılması Nedeniyle ürün borsalarının geliştrimesine yönelik girişimler cazibesini kaybetmiştir.

12) 1993 yılında, TMO'nun stok finansman yükünü hafifletebilmek için, makbuz senedi karşılığında, çiftçilerin ürünlerini belli bir ücret karşılığında TMO'nun depolarında tutabilme imkânı getirilmiştir.

13) 1992 yılında 92/3280 Sayılı Kararla TSKB tarafından Devlet adına satın alınan ürünler için fiili rehin uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca, Para-Kredi ve Koordinasyon Kuruluna, Birlik stoklarının satışı için karar alabilme yetkisiverilmiştir. Satış sonucu elde edilecek satış hâsılatının ise Ziraat Bankasına yatırılma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak, politik güçlükler nedeniyle bu karar etkin olarak uygulanamamıştır.

14) 1990'lı yıllarda tarımsal desteklemenin ekonomi ve kamu finansmanı Üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, bir dizi tedbir alınmıştır. Bunlardan bir bölümü kısa süre uygulandıktan sonra geriye dönüş ortaya çıkmıştır. Bunlar 1997 yılında tütün kotasının kaldırılması, 1995 yılı sonunda gübre sübvansiyon oranının yükseltilmesi, 1997 yılından itibaren dünya fiyatlarından uzaklaşılması, 1998 yılından itibaren kararnamelerde hahubat satış fiyatlarının belirlenmesi uygulamasının kaldırılması sayılabilir. 1990–1998 döneminde, genelde tarımsal desteklemenin konusu olan ürünlerin üretimlerinde, hava koşullarının da etkisiyle, ciddi dalgalanmalar gözlenmiştir. GAP Bölgesindeki sulamanın etkisiyle pamuk üretimi, ekim alanlarındaki genişleme nedeniyle de fındık ve şeker pancarı üretimi son yıllarda hızlı artış göstermektedir.

Tütün üretim kotasının uygulandığı 1994–1996 döneminde üretimde gerileme gözlenmiş, ancak kotanın kaldırılması ile birlikte artışlar meydana gelmiştir. Buğday üretimi büyük ölçüde hava koşullarından etkilenmektedir. Özellikle 1998 yılı üretimindeki artışta bu etkili olmuştur. Ülkemizde yağlı tohum açığı olmasına rağmen, ayçiçeği üretiminde bir artış gözlenmemektedir.

2001 yılında 650 bin ton olan ayçiçeği üretiminin 2006 yılında 1118 bin tona, 2001 yılında 914.404 ton olan pamuk üretiminin 2006 yılında 976.540 tona

Ancak, şeker fazlası bulunmasına ve pancar üretiminin kontrollü yapılmasına rağmen, şeker pancarı üretiminde hızlı bir artış gözlenmektedir. 1995 yılında üretimdeki daralma nedeniyle ortalama olarak yüzde 166 oranında artırılan ve 1997 yılında da tekrar yüzde 153 oranında artış gösteren pancar fiyatları, ekim izinlerinin artırılması veya kontrollerin gevşetilmesine yol açarak, pancar üretiminin 1998 yılında 22 milyon tona kadar yükselmesine neden olmuştur. Bu durum, iç tüketim kadar şeker stoku oluşmasına yol açmıştır.

Destekleme alım fiyatları seçim yıllarında artış göstermiştir. 1995 yılında destekleme alım fiyatları bir önceki yıla göre buğdayda 3.532 TL den 7.433 TL ye, şeker pancarı 1.032 TL den 2.750 TL ye yükselmiştir. Yine aynı şekilde 2000 yılında buğday ve kütlü pamuk destekleme alım fiyatların da 2 kat artış olmuştur.

1.16.4. 2000 Yılı Sonrası Uygulanan Tarımsal Destekler

Bu dönemde, mevcut uygulamanın olumsuzluklarını gidermek amacıyla yeni bir destekleme aracı olarak, 2000 yılında çiftçilere yönelik DGD uygulaması yönünde bir pilot projenin başlatılmış ve uygulamanın 2001 yılında yaygınlaştırılacağı da Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planının da belirtilmiştir. 1.3.2000 Tarih ve 2000/267 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince uygulama tebliği 4.4.2000 Tarih ve 24010 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan DGD uygulaması Ankara Polatlı ilçesi ile Antalya Serik ve Manavgat ilçeleri, Adıyaman Merkez ve Kâhta ilçeleri ile Trabzon Akçaabat ve Sürmene ilçelerinde başlatılmıştır. (T.C.Resmi Gazete 4.4.2000 Tarih ve 24010 sayı) Uygulama ile her hedef çiftçiye 199 dekara kadar olan arazileri için dekar başına 5 Dolar karşılığı TL ödeme yapılacağı bildirilmiştir.

Bu dönemde pazar fiyat desteği olarak Dünya Ticaret Örgütü anlaşmaları çerçevesinde fiyat yoluyla iç destekler azaltılmış ve 2001 yılında IMF ile yapılan Stand-By anlaşması ile destekleme alımları son bulmuştur. Girdi desteği olarak da mazot desteği verilmiştir.

Mazot desteğinin yasal dayanağı 02.05.2003 tarih ve 25096 Sayılı Resmi Gazete'dir. 2003/5514 sayılı BKK (2.5.2003 Tarih 25096 Sayılı RG) esas alınarak hazırlanan "Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin BKK Uygulama Tebliği'ne (Tebliğ No:2003/17) göre Tarımsal faaliyette kullanılan mazot destekleme ödemeleri, bu tebliğde belirtilen usul ve esaslara göre 2002 yılında ÇKS'ne (Çitçi Kayıt Sistemi) dahil olarak doğrudan gelir desteği ödemesine hak kazanmış olanlar ile 2003 yılı ÇKS'ne dahil olarak doğrudan gelir desteği ödemesine hak kazanacak, tarımsal üretimle uğraşan çiftçilere yapılmaktadır.

Bu yasaya göre mazot desteklemesi dekar başına 3.9 milyon TL'dir. Desteklemeye konu tarım arazisi büyüklüğü 500 dekarıdır.

Doğrudan ödemeler kapsamında ise gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödeme, ihracat teşviki desteklemeleri ve hayvancılık teşvikleri yapılmıştır. 2000 yılında sığır, manda besi teşviki için yem bitkileri ve kaba yem desteği, 2003 yılında ekipman desteği, yem bitkileri desteği, süt teşvik primi, suni tohumlama desteği, arıcılık, su ürünleri ve et desteği başlamıştır

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ve değişen ülkesel ve uluslararası koşullar tarım sektöründe farklı yaklaşım ve reform gerekliliğini de gündeme getirmiştir. Daha önce uygulanmakta olan tarımsal destekleme politikaları, sağlanan desteklerin hedef kitleye yeterince yansımaması, belirlenen amaçların gerçekleştirilememesi, kamu kaynaklarına aşırı mali yük getirmesi ve kalkınmaya yönelik hedeflerin gerçekleştirilememesine neden olmuştur.

Türkiye'de uygulanan destekleme politikalarının ortaya çıkardığı sorunlar; bütçeye getirdiği yükler, desteklerin amaç kitleye ulaşamaması, kaynakların etkin kullanılamaması, üretim ve piyasa dengelerinin kuruluşunda yol açtığı aksamalar şeklinde sıralandığı görülmektedir (Artukoğlu, 2001).

Bu nedenle, Tarımda Yeniden Yapılanma ve Destekleme Politikaları çerçevesinde, tarımda yeni yaklaşımları hayata geçirmek, yapısal değişiklikler yaparak Türk çiftçisine iyi bir hayat standardı sağlamak amacıyla, tarım sektörü dahilinde uygulanan ve mali boyutta etkinliği düşük, ancak yükü büyük tarımsal destekleme sisteminin yerine, etkili olabilecek bir destekleme politikasına geçilmesi öngörülmüş, bunu gerçekleştirmek amacıyla da 2001–2005 döneminde uygulanmak üzere Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasına geçilmiştir.

Türkiye 2001 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Tarım Reformu Projesi kapsamında; tüm tarımsal fiyat desteklemeleri, girdi sübvansiyonlarını kaldırarak, Doğrudan Gelir Desteği Sistemine (DGDS) geçmiştir. Türkiye’de OTP’ye uyum çerçevesinde, yeni bir tarım reformu oluşturulmakta ve bunun temelinde, tek başına uygulanan DGDS yer almaktadır. DPT ve Hazine Müsteşarlığının müşterek çalışmaları sonunda hazırlanan Tarım Politikaları Stratejisine göre 2006–2010 döneminde uygulanacak olan destekleme araçlarından biriside Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Ödemeleri olarak belirlenmiştir.

Böylelikle; Üretim faktörleri için gerekli finansmanın dolaylı yöntemlerle değil, doğrudan üreticilere ulaştırılmaya başlanmıştır. 2001 yılından önce uygulanan tarımsal desteklemelerin ülke ekonomisine getirdiği aşırı finansman yükü azaltılmıştır.

Tarımsal desteklemeler bütçe olanakları çerçevesinde, plan ve program dahilinde bir bütçe disiplini içerisinde yapılmaya başlanmıştır.

Ülke genelinde üreticilerin doğru kayıtlarının alınması, elde edilen çiftçi kayıtlarının her yıl güncelleştirilerek sağlıklı tarım politikalarının oluşturulması ve Avrupa Birliğine uyum için gerekli zeminin hazırlanması yönünde, önemli adımlar atılmıştır. Bugün oluşturulan ÇKS ile birlikte çiftçi, köy, ilçe, il ve bölgeler seviyesinde arazi, ürün, mülkiyet durumu, kadastro durumu vb. bilgilere

ulaşılması mümkün olup, değişik sorgulamalar yapılabilmekte ve illere göre ürün deseni elde edilmektedir. Ayrıca DGD demelerinin KS üzerinden yapılması neticesinde, her yıl güncellenebilen bir veri tabanı oluşturulmuştur.

İlk defa çiftçilerin birbirlerini denetleyebildiği, şeffaf, kontrol edilebilir ve adaletli bir tarımsal destekleme modeli uygulanmıştır.

ABD ve AB lkeleri dahil, pek çok sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde, son yıllarda uygulamasına geçilen ve Türkiye'de de 14 Mart 2000 tarih ve 23993 sayılı Resmi Gazete'nin DGD ile İlgili Bakanlar Kurulu Kararı ve Tebliğinde yayınlanarak uygulanmasına karar verilen hedef çiftçilere yönelik birim alan başına DGD sağlanması ve bu amaçla oluşturulacak ifti kayıt sistemi uygulamalarının olası sonuçlarını belirlemek amaçıyla pilot proje uygulaması başlatılmıştır. Bu amaçla ilk etapta Adıyaman, Ankara, Antalya ve Trabzon'da sınırlı sayıda üreticiye dekar başına 5 dolar olmak kaydıyla en fazla 200 dekara kadar ödeme yapılmıştır. Daha sonra bu uygulamanın Türkiye genelinde sürdürülmesi kararı alınmış ve uygulama yaygınlaştırılmıştır.

IMF Niyet Mektubu çerçevesinde 2000 yılında DGD ve KS geçilmiştir. Tarımsal üretimle ilişkili olarak bitkisel üretim yapan 200 dekara kadar arazi için 2000 yılında dekara 5 ABD doları ödenmiştir. 2001 yılında 10.000 TL, 2002 yılında 500 dekara kadar dekar başına 13,500 TL 2003 yılında 500 dekar st limit olmak üzere dekar başına 16,000 TL denmektedir (Yorgun, 2006).

Uygulama Türkiye genelinde yaygınlaştırılarak, KS ile 2001 yılında 11.8 milyon hektar tarım arazisi ve 2 milyon 182 bin ifti kayıt altına alınmıştır. 2001 yılı DGD demesi olarak tarım üreticilerine 1 katrilyon 200 milyar lira ödeme yapılmıştır (Yorgun, 2006).

Uygulanmakta olan sistem içerisinde, arazi miktarlarının artırılarak, neden böyle bir değişiklik yapıldığına bakıldığında, bir takım suiistimallerin olduğu gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Desteklerden yararlanan büyük arazi sahipleri, arazilerini bölme yoluna giderek, daha fazla yardım alma hedefini amaçlamışlardır.

Tarım Bakanlığının birçok ilde yapmış olduğu denetimlerde, toprak sahiplerinin bazı hileli yollara başvurduğu ortaya çıkmıştır. Tarım Bakanlığı'nın uygulamanın ilk yılında belirlemiş olduğu 200 dönüm st sınır engelini ortadan

kaldırmak için, bir takım büyük arazi sahipleri, arazilerini bölme yoluna gitmişlerdir. Bölünen bu araziler ise yakın akrabaların üzerine gösterilerek destekten yararlanılmıştır.

DGD'den yararlanmak amacıyla 2002 yılında Tarım Bakanlığı'na yeniden 2600 tarım üreticisinin müracaat ettiği ve buradan elde edilen veriler sonucunda 16 milyon hektar tarım arazisinin, DGD ödemelerine konu olacağı belirtilmektedir.

Yapılacak olan ödemelerde öncelikle afete maruz kalan bölgelerde ve iklim koşullarına göre ekim yapılacak olan yerlere, öncelik tanınacağı, Tarım Bakanlığı tarafından vurgulanmaktadır.

1.16.4.1 Doğrudan Gelir Desteği Sistemi

Son yıllarda mevcut tarımsal destekleme politikalarının yarattığı sorunların giderilmesi ve uluslararası uygulamalara uyum açısından, Türkiye'de doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi gerektiği, toplumda her kesim tarafından ifade edilmektedir.

Doğrudan gelir transferi yapılmasını ve tarımsal ürün fiyatlarının piyasa güçleri tarafından belirlenmesini getirmektedir. Böylece, tarımsal sübvansiyonların hedeflenen kitleye gitmesi sağlınırken, mevcut uygulamaların ortaya çıkardığı sorunlarında giderilmesi öngörülmüştür. Diğer bir tanımla; ürün ve girdi fiyatlarına, dolayısıyla piyasanın işleyişine, doğrudan bir müdahale olmaksızın, tarımsal üreticilere yönelik olarak yapılan, geri dönüşsüz gelir transferleridir (Özkaya ve Ark., 2001).

Türkiye şartlarında böyle bir politikanın uygulanabilirliği için hedef kitlenin nasıl belirleneceğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Tarım sektörünün yapısı incelendiğinde, tarımsal istihdam ve işletme sayılarının fazlalığı, küçük üreticiliğin yaygınlığı ve tarımsal gelir seviyesinin düşüklüğü bu sektörün tipik özellikleridir. Bu yapı ile birlikte, çiftçi kayıt sisteminin yetersizliği, hedef kitlenin belirlenmesinde bazı sorunlar ortaya çıkarabileceği de öngörülmüştür. Bu nedenle, tarım sektöründeki üreticilerin önemli bir bölümünün hedef kitle kapsamına girmesi söz konusu olabilir. Ayrıca, ürün yerine, üreticinin hedef alınması da, kamu finansmanı üzerinde maliyet artırıcı bir etki yaratabilir. Halen tarım sektörü üretiminin önemli bir bölümü

destekleme fiyat politikasının kapsamı dışında bulunmakta, bu ürünler sadece tarımsal girdilere yönelik girdi sübvansiyonlarından yararlanmaktadırlar. Sebze, meyve, bakliyat ve hayvancılık ürünleri fiyatları, serbest piyasa koşulları çerçevesinde oluşmakta ve bunlara yönelik girdi sübvansiyonları da kamu finansmanı üzerinde ciddi bir yük oluşturmamaktadır. Doğrudan üretici gelir desteği sistemine geçildiğinde, bu ürünlerin üreticilerinin de destekten yararlanması kaçınılmaz hale gelecektir. Her ne kadar, üreticilerin önemli bir bölümü için bu ürünlerin bir kısmının ikinci ürün olarak sayılması söz konusu olsa bile, bazı bölgelerde soğan, patates, domates, karpuz, mercimek, antepfıstığı, fasulye vb. ürünler birincil ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.

2004 yılı uygulamaları sonu itibariyle kayıtlı çiftçi sayısının 2.77 milyona, kayıt altına alınan alanın ise 168 milyon dekara ulaşmıştır. DİE tarafından 2001 yılında yapılan Tarımsal İşletmeler Anketine göre bir değerlendirme yapılırsa, toplam çiftçilerin %90, tarımsal arazilerin ise %91'nin ÇKS kapsamında kayıt altına alındığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum DGD'nin çok önemli bir aşamasıdır.

2001 ve 2002 yılı uygulamalarında sadece DGD ödemelerine yönelik olarak çiftçi ve arazi bilgileri alınırken, 2003 yılından itibaren her yıl artan miktarda bilgiler (ürün bilgileri, sulama durumu, örgütlü çiftçi sayısı v.s) ÇKS'ye eklenmiştir. Bu sayede illere göre ürün deseni elde edilmeye başlanmıştır.

Bugün oluşturulan ÇKS ile birlikte çiftçi, köy, ilçe, il ve bölgeler seviyesinde arazi, ürün, mülkiyet durumu, sulama ve kadaastro durumu vb. bilgilere ulaşılması mümkün olup, değişik sorgulamalar yapılabilmekte ve illere göre ürün deseni ve haritaları elde edilmektedir. Ayrıca DGD ödemelerinin, ÇKS üzerinden yapılması neticesinde her yıl güncellenebilen bir veri tabanı oluşturulmuştur.

Bununla beraber, AB tarafından yapılmakta olan doğrudan ödemeler, IACS (Entegre İdare ve Kontrol Sistemi) aracılığı ile yapılmaktadır. IACS arazi ve çiftçi kayıtlarının, Uzaktan Algılama Metotları ile desteklendiği bir sistemdir. Bugün oluşturulan ÇKS ile IACS'ın en önemli parçalarından biri olan çiftçi ve arazi bilgilerine büyük ölçüde ulaşılmıştır.

Bugün itibariyle ÇKS'de 197 ürününün bilgisi mevcuttur. Bu ürünler DİE ile

birlikte yapılan bir çalışma ile AB sınıflandırmasına göre kodlanmıştır. Yine 2004 yılı sonunda yapılan çalışma ile DİE tarafından toplanan fiyat ve üretim istatistikleri ile ilgili bilgilerse ÇKS'ye eklenmiştir. ÇKS'de ki kayıtlar I ve II. ürün olarak alınmaktadır. ÇKS'de verilerin doğruluğunun kontrol edilmesi amacıyla DİE ile ortak bir çalışma yürütülmektedir. ÇKS'de 16 milyon adet parsel kayıtlıdır. 2004 yılında yapılan düzenleme ile arazilerin hissedarlarına kadar olan bilgiler veritabanına eklenmiştir. Dolayısıyla araziyi kullananın sahibi mi? Kiracısı mı? Olduğu da belirlenmektedir. T.C. kimlik numaraları kullanılarak, çapraz kontroller yapılmakta ve usulsüz kiralamarlar, farklı illerden başvurular önlenmektedir.

DGD'nin uygulanmaya başlamasıyla 2002 yılından itibaren, kayıtlı çiftçi sayısında, , desteklenen alan ve desteklenen miktarlarda artış olmuştur. 2005 yılından itibaren DGD miktarında azalma olmuştur. Bunun nedeni 2005 yılından itibaren DGD nin tüm destekler içerisindeki payının azaltılıp diğer destekleme yöntemlerinede yer verilmesidir.. 2001 yılına göre diğer yıllarda artış olması, yapılan uygulamanın önceleri tam olarak algılanmadığını göstermektedir.

Ayrıca 2003 yılına kadar 200 dekar üst sınırının olması ve daha sonra büyük arazi sahiplerinin arazilerini bölmeleri de bu durumda etkili olmuştur.

ÇKS'de her yıl yapılan düzenlemeler ile devamlı bir gelişme göstermektedir. 2004 yılına kadar yayımlanan Uygulama Tebliğlerinin tümünde DGD ödemelerinin, tarımsal üretimde bulunan çiftçilere verileceği hükmü yer almaktadır. DGD uygulamasının başlamasıyla daha önceleri kiracı ve toprak sahibi arasında sözlü olarak yapılan anlaşmalar yerine, noter huzurunda yapılan yazılı anlaşmalar yapılmaya başlamıştır. Tarımsal üretim yapmamasına rağmen, sadece tapulu arazilerini göstererek DGD alınmasını önlemek amacıyla, çeşitli kademelerde denetimler yapılmaktadır. Öncelikle başvuruda bulunan kişinin kullandığı arazide tarımsal üretim yaptığının muhtar ve aza tarafından onaylanması, daha sonra çiftçi belgesi alması gerekmektedir. Bununla beraber il/ilçe müdürlükleri örnekleme yöntemiyle çiftçilerin tarımsal üretim yapıp yapmadıklarını denetlemektedirler. Ayrıca ödeme çizelgelerinin askıya çıkarılması, köylüler arasında şikayet mekanizmasının çalışmasını sağlamakta

ve usulsüz başvuruda bulunanlar tespit edilmektedir. Son olarak TKB (Teftiş Kurulu Başkanlığı) ön denetim çalışmaları yapmaktadır. Usulsüzlük yaptığı tespit edilenler ve sahip olduğu arazileri 5 yıl süre ile DGD kapsamına alınmamakta, ayrıca bunlar için Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunulmaktadır.

DGD'nin sadece işlenen arazi için verilmesi gerekirken, pratikte çiftçilikle ilişkisi olmayan arazi sahiplerinin de bu destekten faydalandığı bilinmektedir. Bu durum DGD uygulamasının istenilen amaca ulaşmasını engellemektedir.

DGD dekar başına 2005 yılına kadar artış gösterirken 2006 ve 2007 yıllarında azalma olduğu görülmektedir. Bunun nedeni 2006'da organik tarım yapanlara 3 TL/dekar, toprak analizi yapanlara 1 TL/dekar ilave DGD ödenmesi ve 2007 yılında ise organik tarım yapanlara 5 TL/dekar ve toprak analizi yapanlara 1 TL/dekar ilave DGD ödenmesidir. Ayrıca yapılan DGD'lerinin ödemesinin üretim yılı içerisinde yapılmaması da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. 2001 yılının DGD ödemesi 2002'de, 2002 yılının ödemesi 2003'te yapılmıştır. 2008 yılında DGD kalkmasına rağmen 2008 yılında DGD ödemesi yapılmaktadır.

2009 yılında DGD uygulaması kalkmıştır. Bunun yerine mazot, kimyevi gübre, organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi ve diğer alan bazlı tarım desteklerini, hayvancılık desteklerini, sertifikalı tohum ve fidan desteklerini, 16 ürüne verilecek fark ödemesi (prim) destekleri uygulamasına geçilecektir (Yıldırım, 2009).

1.16.4.2. Tarım Stratejisi Belgesi Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar

2006–2010 yılları arasında uygulanması planlanan Tarım Stratejisi Belgesi 30 Kasım 2004 tarih ve 2004/92 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Söz konusu strateji belgesinin desteklemelerle ilgili olarak dikkate aldığı temel ilkeler şunlardır:

- a) AB Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikalarına uyum sağlanması ve DTÖ' nün Tarım Anlaşması hükümlerine uygun politikalar yürütülmesi,
- b) Piyasa koşullarında tarımsal üretime yönelik olarak piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının kullanılması,

c) Destekler belirlenirken ödeme miktarı, şekli ve zamanı önceden ilan edilen usul ve esaslara dayalı olarak düzenlenmesidir.

Söz konusu strateji belgesinde ÇKS-DGD uygulamaları açısından bazı önemli noktalar vurgulanmaktadır. Buna göre DGD uygulamaları, Tarım Stratejisi Belgesi çerçevesinde toplam destekler içerisindeki payı, %78'lerden zamanla %45'lere indirilmesi ve farklılaştırılarak uygulanması öngörülmektedir. Bununla birlikte bitkisel amaçlı tüm tarımsal desteklemelerde ÇKS'deki kayıtlar baz alınacaktır.

Bu çerçevede, Devlet söz konusu strateji belgesine de uygun olarak daha önce aynı mevzuat içerisinde yürütülen Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamalarını, 2005 yılından itibaren birbirinden ayırarak farklı mevzuatlar çerçevesinde yürütülmesine karar vermiş ve ÇKS'nin muhtelif bitkisel üretim desteklerini kapsayacak şekilde tasarımını genişletmiştir. Böylelikle ÇKS bitkisel üretimle ilişkili desteklemelerin dayandığı bir şemsiye program haline dönüştürülmüştür.

ÇKS ve DGD mevzuatları birbirinden ayrılmıştır. ÇKS uygulamaları için Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliği, DGD uygulamaları için ise DGD Tebliği yayımlanmıştır. ÇKS yönetmeliği 16 Nisan 2005 tarihinde, DGD Tebliği ise 30 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ÇKS çiftçi, arazi ve ürün bilgileri ile tarımsal desteklemeler için gerekli olacak bilgilerin yer alacağı bir veri tabanı haline getirilmiştir.

ÇKS veri tabanındaki bilgilerden yararlanılarak oluşturulan diğer sistemlerin de ÇKS entegrasyonu sağlanacaktır.

Bununla birlikte Hayvan Kayıt Sisteminin de ÇKS'ye entegre edilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Ana sözleşmesindeki faaliyet konuları arasında tarımsal faaliyet olan tüzel kişiler ve köy tüzel kişiliklerinin de ÇKS'ye kayıt edilmesi sağlanacaktır. Ulusal Tarım Strateji Belgesine uygun olarak ve DGD farklılaştırılarak, temel

DGD yanında, ilave DGD uygulamasına da geçilmiştir. Bitkisel üretim yapılan her araziye temel DGD, toprak analizi yaptıran ve organik tarım yapan çiftçilere ise ilave DGD verilecektir.

DGD almaya hak kazanan çiftçiler, 100 dekar ve üzerinde tarımsal faaliyette bulundukları arazilerde, ürettikleri 2005 yılı ürünlerinden satılanlara ait müstahsil makbuzu veya satış faturalarını, DGD ödemeleri sırasında ilgili T.C. Ziraat Bankası şubelerine ibraz etmek ve bu belgeleri saklamak zorunluluğu getirilmiştir.

Tarımsal üretimde bulunduğu arazi büyüklüğü 100 dekardan fazla olan çiftçilerden, DGD başvuruları sırasında tohumluk, gübre, ilaç girdilerinden en az birini ibraz etme zorunluluğu getirilmiştir (Bu faturaların toplam tutarı en az 200 YTL olacaktır.) .

Ana sözleşmelerinde tarımsal faaliyet bulunan tüzel kişiler (kamu tüzel kişileri hariç) DGD kapsamına alınmıştır.

Tespit Komisyonları çalışmalarına yardım edilmediği, çalışmaların engellendiği, Tespit Komisyonu tutanağı ile belirlenen köylerin DGD kapsamından tahkim komisyonu kararıyla çıkarılmasına yönelik düzenleme yapılmıştır.

Kadastro programına alındığı halde; kadastro çalışmalarına yardım edilmediği, çalışmaların engellendiği kadastro müdürlüğünce bildirilen köylerin, DGD kapsamından tahkim komisyonu kararıyla çıkarılmasına yönelik düzenleme yapılmıştır.

1.17. Bazı Ürünlerde Tarımsal Destekler

Destekleme kapsamına alınan ürünlerin alım miktarlarının seçim öncesinde artış göstermiştir. 1977, 1987, 1991,1999 yıllarında Türkiye’de genel seçimler olmuştur. Buğday alım miktarı 1983 yılında 2.101 bin tondan 1986’da 12.937 bin tona 1996’da 650 tondan 1999’da 4.207 tona yükselmiştir

Desteklemelerde siyasi amaçlar ekonomik amaçların önüne geçmemelidir. Oy beklentili ekonomik kararlar her zaman güncelliğini korumaktadır. Destekleme primlerinde en yüksek artış 2009 yılı için kütlü pamuk, zeytinyağı ve hububat ürünlerinde olmuştur. Kütlü pamukta sertifikalı tohum kullanan üreticiler 2008 yılında 32.4 kuruş destekleme primi alırken 2009 yılında kilogram başına 42 kuruş destekleme primi alacaklardır. 2008 yılında 27 kuruş destekleme primi alan sertifikasız tohum kullanarak kütlü pamuk üreten çiftçiler bu yıl kilograma 35 kuruş destekleme primi alacaklar. Geçen yıl 18.9

kuruş olan yağlı ayçiçeği destekleme primi 21 kuruşa yükselmiştir. Zeytinyağı destekleme primi de 21 kuruştan 25 kuruşa çıkarılmıştır. Nohut, mercimek ve kuru fasulye 2008 yılında desteklenmeye başlanmış ve kuruşa kilogram başına 2008’de 9 kuruş, 2009’da 10 kuruş destek primi alacaklardır .

2009 desteklerinde alan bazlı destekleme bölümünde, toprak analizi, mazot, kimyevi gübre, organik tarım, iyi tarım, alternatif ürün ve ilk kez bu yıl uygulanan fındık destekleri olmak üzere 8 ana destek kalemi bulunmaktadır.

2008 üretim yılında süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman olan alanlarda, dekara 1.8 TL olan mazot desteği 2 TL’ ye çıkarıldı. Hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze ve meyve üreten çiftçilere yapılan mazot desteği ise aynı dönem için 2 lira 925 kuruştan 3 lira 25 kuruşa çıkarılıyor. Yağlı tohum ve endüstri bitkiler için dekar başına 5.4 TL olan mazot desteği ise 2009 ürünü için 5.5 lira olarak uygulanacak. Toprak analizi yaptırmayan çiftçiler mazot ve gübre desteği alamayacaklar. Toprak analizi yaptıran çiftçiler için dekar başına 2.25 kuruş olan destekler 2009 yılında toprak analizi desteği 2 lira 25 kuruş olarak belirlenmiştir

Doğrudan Gelir Desteği(DGD) ödemelerinin kaldırıldığı 2009’da, alan bazlı ödemelerin, destekleme bütçesinin, yaklaşık yüzde 27’sini oluşturması tahmin ediliyor. Söz konusu ödemelerin 2010 yılında ise toplam desteklerin yüzde 39’una ulaştırılması öngörülüyor. 2010 yılı için öngörülen bu artışın temel nedeni, 14 Temmuz 2009 tarihli ve 2009/15201 sayılı Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere, Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan yeni fındık destekleme politikasıdır.

Mazot ve gübre ödemeleri, alan bazlı ödemeler içerisinde, 2005 yılında yaklaşık yüzde 30 oranında bir paya sahipken, aynı oranın 2009 yılında yüzde 87’lere ulaşmaktadır.

2006 yılında çıkarılan 5488 sayılı Tarım Kanunu çerçevesinde; organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi, çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı alan bazı destekler, mazot ve gübre gibi şartsız alan bazlı destekler, ürün bazında verilen fark ödemesi destekleri, hayvancılığı desteklemeye yönelik olarak kaba yem üretimi, hayvan ıslahı ve suni

tohumlama gibi faaliyetler için sağlanan destekler, kırsal kalkınmayı artırmaya yönelik destekler ve tarım sigortası destekleri ile 2016 yılında da tarım sektörü desteklenmeye devam edilmiştir.

2015 yılında % 9,0 artan tarımsal destekleme ödemeleri, 2016 yılında % 16,8 artış göstermiştir. Tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek artış % 390,8 ile diğerk tarımsal amaçlı destekleme ödemelerinde olmuştur. Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ödemelerinde % 59,2, telafi edici ödemelerde % 33,8, hububat ve bakliyat fark ödemesi destekleme hizmetlerinde % 29,8, organik tarım, iyi tarım ve toprak analizine veriler alan bazlı ek ödemelerde % 23,9, çay budama tazminatı ve masraflarına yönelik ödemelerde % 22,6 artış olurken, azalış gösteren tek kalem % 14,6 ile çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK) ödemeleri olmuştur

2016 yılında destekleme ödemelerinde en yüksek payı % 28,4 ile fark ödemesi destekleme hizmetleri alırken bunu, % 27,9 ile alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri, % 25,9 ile hayvancılık destekleme ödemeleri takip etmiştir. Bir önceki yıla göre hayvancılık destekleme ödemelerinin, alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinin payı azalırken, fark ödemesi destekleme hizmetlerinin payı artış göstermiştir.

Tablo 4. Tarımsal Destekleme Ödemeleri

Destekleme Konusu	Değer (Milyon TL)			Pay (%)		Değişim (%)		
	2014	2015	2016 (2)	2014	2015	2016	2015	2016
Alan bazlı tarımsal destek ödemeleri	2.699	3.005	3.244	29,5	30,1	27,9	11,3	8,0
Alan bazlı ek ödeme (organik tarım, iyi tarım, toprak analizi)	192	230	285	2,1	2,3	2,4	19,8	23,9
Mazot	646	700	740	7,1	7,0	6,4	8,4	5,7
Gübre	779	830	880	8,5	8,3	7,6	6,5	6,0
Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı	118	180	196	1,3	1,8	1,7	52,5	8,9
Çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK)	50	82	70	0,5	0,8	0,6	64,0	-14,6
Fındık	788	850	850	8,6	8,5	7,3	7,9	0,0
Telafi edici ödemeler	125	133	178	1,4	1,3	1,5	6,4	33,8
Patates siğili desteği	0	0	15	0,0	0,0	0,1	-	-
Çay budama tazminatı ve masrafları	125	133	163	1,4	1,3	1,4	6,4	22,6
Küçük İşletme Desteği	0	0	45	0,0	0,0	0,4	-	-
Fark ödemesi destekleme hizmetleri	2.685	2.728	3.304	29,4	27,4	28,4	1,6	21,1
Hububat ve bakliyat	1.040	890	1.155	11,4	8,9	9,9	-14,4	29,8
Çay	150	152	170	1,6	1,5	1,5	1,3	11,8
Arz açığı olan ürünler (3)	1.495	1.686	1.979	16,3	16,9	17,0	12,8	17,4
Hayvancılık destek ödemeleri	2.665	2.973	3.013	29,1	29,8	25,9	11,6	1,3
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme (4)	613	627	998	6,7	6,3	8,6	2,3	59,2
Tarım sigortası destekleme hizmetleri	357	529	550	3,9	5,3	4,7	48,2	4,0
Diğer tarımsal amaçlı destekler	129	109	535	1,4	1,1	4,6	-15,5	390,8
Toplam	9.148	9.971	11.644	100,0	100,0	100,0	9,0	16,8

Kaynak: KB.

(1): 2015 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

(3): Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

Tarımsal üretimin artırılması ve fiyat artışlarının kontrol altına alınması kapsamında, bitkisel ve hayvansal üretimde girdi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla yem ve gübrede KDV oranı sıfırlanmıştır. Kırmızı et fiyatlarında sürmekte olan fiyat artışını sınırlandırmak için Bakanlar Kurulu Kararıyla, yıl sonuna kadar geçerli olmak üzere Et ve Süt Kurumunun 400 bin baş besicilik sığır ithalatı, TİGEM'in 150 bin baş damızlık sığır ithalatı için gümrük vergisi kaldırılarak yetki verilmiştir. Süt fiyatlarındaki dengenin üretici ve tüketici aleyhine bozulmasının önlenmesi amacıyla regülasyon tedbirlerine ek olarak Et ve Süt Kurumu tarafından 2016 yılı Mart ayından itibaren sütte yeni piyasa düzenlemelerine başlanmıştır. TOBB (2016)

1.18. Tarımsal Desteklerin Belirlenmesi

Tarımsal desteklerin belirlenmesinde bazı konuların dikkate alınması ve bunların desteklemeler üzerindeki olan etkileri de iyi düşünülmelidir. Desteklerin belirlenmesinde dikkate alınması gereken hususlar şunlardır (Yükseler,1999).

1) Her şeyden önce destekleme politikası, bir tarım planlamasına dayanmalıdır. Tarım planlaması ile ürünlerin iç ve dış talebi doğrultusunda, hangilerinin desteklenmesi gerektiği belirlenerek, talep bulan kaliteli tarım ürünleri, destekleme kapsamına alınmalı, üretim fazlası olan ürünler ise belirli üretim kotaları dışında destekleme kapsamına alınmalıdır.

2) Destekleme politikasının prensipleri objektif kurullar tarafından belirlenmelidir. Bu oluşumda üretici, pazarlayıcı, sanayici, ihracatçı, Devlet ve Üniversitelerin yetkili uzman temsilcileri yer almalıdır.

Nitekim tarımsal destekler belirlenirken, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı nezdinde, Milli istişare Komisyonlarını oluşturulması ve bu komisyonların, ekim öncesi, hasat dönemi ve hasat sonrası, yılda üç kez toplanıp destekleri belirlemeleri önerilmektedir (Özmen,1992).

Bir başka görüşe göre de, destekleme fiyatlarının iki kademede tespit edilmesi önerilmektedir.

Birinci kademede ekim öncesinde gösterge fiyatları tespit edilerek çiftçinin istenen ürün desenine göre hangi ürüne yöneltilmek istendiği belirtilmelidir. Bir yandan ise ihtiyaçlarla üretim arasında bir denge sağlanmalıdır. Ayrıca çiftçi, ürün tercihi bakımından bilinçlendirilmelidir.

İkinci kademede, hasat dönemi sonunda gerçek maliyetleri yansıtacak olan taban fiyat tespit edilmelidir. Taban fiyatları ürün ekilmeden önce açıklanmalı, ürün bedelleri peşin ödenmeli ve kaliteye göre etkin bir fiyat farkı uygulanmalıdır. Üretim sonrasında destekleme yerine üretim safhasında destekleme tercih edilmelidir. Bu amaçla, kaliteli üretime yönelmeyi sağlayacak şekilde elverişli ve dünya fiyatları ile uyumlu, tohum, sulama, zararlılarla mücadele, kredi gibi girdiler sağlanmalıdır.

Tarım kooperatifleri geliştirilmelidir. Türkiye’de tarım kooperatifleri serbest, iradi

ve gerçek kooperatifler statüsüne kavuşturularak desteklemede, Devletin parasal kaynaklarından ziyade kooperatiflerin kendi kaynaklarına dayandırılmalıdır. Desteklemede her türlü siyasal hedeflerden arındırılmış, uzun vadeli bir politika benimsenmelidir. Tuğay (2015)

İKİNCİ BÖLÜM

TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARININ ETKİLERİ

Özellikle gelişmiş ülkelerin uygulamaları tarımsal destekleme politikaları, kendi ekonominin üzerinde ki maliyet yanında, dış dünya özellikle de az gelişmiş ülkeler üzerinde önemli etkiler doğurmaktadır. Tarımsal destekleme politikaları, tarımsal ürünlerin iç piyasa fiyatlarını yüksek tutarak üreticiyi koruma ve tarımsal üretimi özendirme amacı güder. Bu yolla artan üretimin satın alınması, satın alınan ürünlerin stoklanması ve stokların eritilmesi ekonomiye önemli bir maliyet getirir. Diğer taraftan bu uygulama ekonomide kaynak dağılımında ki etkinliği önemli ölçüde bozabilir. Bu tür uygulamalar özellikle az gelişmiş ülkelerde bütçe açıklarına ve dolayısıyla açık finansmana yol açtığından zaten var olan enflasyonist baskıları artırarak yüksek enflasyon oranlarına neden olabilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ise durum farklıdır. Bu ülkelerin büyük miktarda sermaye ye sahip olmaları ve tarımın GSMH ve istihdam içerisinde ki payının düşük olmasından dolayı, tarım kesimine mali destek aktarılması iç ekonomik dengeler üzerinde fazla sorun yaratmamaktadır.

Fakat yapılan desteklemeler, dünya ekonomisinde, desteklemeyi yapan ülkenin tarım ticaretindeki büyüklüğü nispetinde, olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Mali desteklerle, verim ve üretim artışının çok gerisinde kalan iç tüketimden dolayı, büyük miktarlarda ürün fazlası ve stoklar ortaya çıkar. Dünya fiyatının üzerinde fiyatlarla ortaya çıkan bu stokları eritebilmek amacıyla ayrıca ihracatı desteklemek gerekmektedir. Bu şekilde dünya fiyatları baskı altında kalarak düşmeye başlar.

Az gelişmiş ülkelerin ihracatlarını büyük bir bölümü ise tarım ürünlerinden meydana gelmektedir. İhracat gelirleri azalan bu ülkeler hem dış ticaret dengesinde hem de iç ekonomik dengelerde büyük sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Ayrıca tarım ürünleri ithal fiyatlarının düşük olmasından dolayı ithalat artışı ortaya çıkar. Devletin tarımı bu olumsuz gelişmelerden korumak amacıyla destekleme yapması da, tarımın GSMH payının yüksekliğinden ötürü ekonomide enflasyon ve faiz haddinin yükselmesi gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olur.

Tarımsal destekleme politikalarının bir diğer etkisi tarım kesiminin gelirleri üzerindeki etkidir. Tarım kesiminin gelirlerinin arttırmaya yönelik olarak büyük oranlarda sübvansiyon yapılmaktadır. Bu politikanın etkilerine bakıldığında genellikle hedeflerin gerçekleşmediği görülmektedir. Büyük işletmeler küçük işletmelere göre ölçeğe göre artan getiri ile daha düşük maliyetle üretimden bulunurlar. Destekleme kurumlarına da büyük miktarda satış yaptıklarından, yapılan sübvansiyonlardan büyük oranda yararlanmaktadırlar. Küçük işletmeler ise hem üretimleri az olduğundan çok az yararlanırlar.

Ayrıca küçük tarım alımlarının yok açtığı enflasyondan dolayı zarar göreceklerdir. Destekleme politikalarıyla sağlanan yardım ile enflasyonun yol açtığı gelir kaybı karşılaştığında küçük üreticilerin bu politikalardan zarar gördükleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla daha çok yardıma ihtiyacı olmayan büyük tarım işletmelerine yarayan dolaysız destekleme politikasından mümkün olduğunca kaçınmak gerekir. Ortaç (2006)

2.1. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Fiyat Destek Politikalarının Genel Özellikleri

Türkiye’de tarım kesimine yönelik olarak uygulanan ve en sık görülen destekleme politikalarından biri tarımsal fiyatlama politikasıdır. Tarımsal fiyatlama politikaları, destekleme alımları ve doğrudan ödemeler şeklindedir uygulanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünün gelişimi açısından öncelikle uygulanan fiyat desteklerinin genel özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir.

Türkiye’de tarımsal fiyat desteği uygulamasının hedeflerini tarım sektörüne uygulanan desteklerin temsil açıdan belirtililebilecek genel hedefleri bağdaştırmak mümkündür. Tarım sektörü üretilen ürünlerin ve söz konusu ürünlerin üretilmesi için gerekli koşulların yapısal özelliklerinden dolayı sanayi ya da hizmetler sektörlerine göre gerek verin gerekse üreticilerin ellerine geçen gelir açısından istikrarsız bir yapı çizmektedir.

Bunun yanı sıra tarım sektörünün bir ülkenin yapan koşulları ve sanayi sektöründe çeşitli malların üretilmesindeki girdi olma niteliği açısından son derece önemli olması, sektördeki istikrarsızlıkların giderilmesine yönelik olarak önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de genel olarak tarımsal politikaların ve dolayısıyla destekleme sisteminin genel hedefleri; Artan nüfusun yeterli düzeyde beslenebilmesinin sağlanması, 1930’lardan bu yana ekili alanların genişletilmesi, buna bağlı olarak verimin artırılması ve toplam üretim düzeyinin artırılması, üretimin kötü hava koşullarından etkilenmesinin azaltılması, kendine yeterliliğin sağlanması, tarım gelirlerinin artırılması ve istikrara kavuşturulması, tarım ürünü ihracatının artırılması ve kırsal kesimin kalkındırması şeklinde sıralanabilmektedir.

Türkiye’de destekleme politikaları temelden iki yöntem ile uygulanmaktadır. Birincisi, ürün bazında taban fiyat belirlenmesi ve destekleme alımları ikincisi de girdi ve ürün bazında sübvansiyonlar. Türkiye’de destekleme alımları uygulaması ilk olarak 1932 yılında devletin buğday ve üzüm piyasalarına müdahalede bulunmasıyla başlamıştır ve günümüze kadar değişik politikalar ve teşvikler yürürlüğe konulmuştur. Ortaç (2006)

2.1.1.Kredi Kaynakları

Cumhuriyetin ilk yıllarında çiftçiler daha çok kurumsallaşmamış kaynaklardan borç alırlardı. Bu da iki şekilde olurdu. Birincisi yakın komşu ve akrabalarından alınan güvene dayalı borçlardı. Bu borçların kişilere herhangi bir maliyeti yoktu. Zamanla ekonomik koşullar gereği ve paranın alternatif maliyetinin farkında olan kişiler, karşılıksız borç vermekten vazgeçmişlerdir. Bu durum, zor durumda kalan çiftçiye yüksek faizle borç veren tefecilere yönlendirmiştir. Tefecilerse çok yüksek faiz karşılığında çiftçilere para vermiştir. Kar oranları zaten düşük, sermayenin devir sürati çok yavaş olan tarım sektöründe, küçük üreticilerin böyle kimselerden kredi almaları çok elverişsizdir. Fakat acil ihtiyaçların gerektirdiği zorunlu taleplerin bir sonucu olarak çiftçiler, tarımsal kredi mekanizmasının iyi örgütlenmemiş olması ve iyi çalışmaması nedeniyle bu kişilere muhtaç olmuşlardır (Gaytancıoğlu, 2009).

Teşkilatlı Kredi Kaynaklar:

1. Kamu Tarımsal Kredi Kuruluşları
2. Tarım Kredi Kooperatifleri
3. Özel Kredi Kurumları
4. Merkez Bankaları olarak gruplandırılabilir.

Bu organizasyonlar kanun ve yönetmeliklerle kurulmuş, kredi işlerini belirli esaslara göre yürüten kamu ve özel sektöre ait kuruluşlardır (Gaytancıoğlu, 2009).

2.2. Destekleme Alımı Yapan Kuruluşlar

2.2.1 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

1-Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren kuruluş pancar üreticilerinin ürünlerini satın aldığı gibi üretimin modernleştirilmesi, ucuz girdi, makine ve alet temin edilmesi, kooperatifleşme ve üreticiler arasında yardımlaşmayı sağlar.

2-Toprak Mahsulleri Ofisi: Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren kuruluş, hububat fiyatlarının üreticiler yönünden normalin altına düşmesini veya tüketici aleyhine anormal derecede yükselmesini önlemek ve bu ürünlerin piyasasını düzenleyici önlemler almak.

3-Et ve Balık Kurumu: Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren kuruluşun görevi, kasaplık canlı hayvan ve kanatlı hayvanlarla ilgilidir.

4- Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedir. Kuruluş Türkiye'nin tarım politikasına uygun olarak çay tarımını geliştirmek, çay kalitesini ıslah etmek, çay işlenmesini teknik esaslara göre yürütmek, iç ve dış pazar isteklerini karşılamak üzere çay üretmek, ithal etmek ve ihraç etmek, verimlilik esasına dayalı işletme politikaları ile sermaye birikimine yardım ederek yatırım kaynağı oluşturmaktır.

5- Tütün, Tütün Mamulleri Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren kuruluş ana statüsü yanındaki görevleri yanında yaprak tütün destek alımı yapmaktadır.

2.2.2 Tarım Satış Kooperatifleri Ve Birlikleri

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin amacı ve çalışma konuları şöyledir:

Çaykur (çay)

Tariş (çekirdeksiz üzüm, çekirdekli üzüm, kuru incir, zeytinyağı)

Fiskobirlik (fındık)

Tekel (tütün, anason)

Antbirlik, Fiskobirlik (yer fıstığı)

Şeker Fabrikaları AŞ. (şekerpancarı)

Trakya Yağlı Tohumlar Birliği (kolza, ayçiçeği)

Kozabirlik (ipekböceği kozası)

Güneydoğu Tarım Kooperatifleri Birliği (Antep fıstığı, kırmızı mercimek)

Toprak Mahsulleri Ofisi (buğday, arpa)

Güneydoğu Tarım Kooperatifleri Birliği (Antep fıstığı, kırmızı mercimek)

Toprak Mahsulleri Ofisi (buğday, arpa)

Gül Birlik (gül)

Tiftik Yapağı AŞ. (tiftik, merinos, yün)

TZDK (gübre, alet ve ekipman desteği)

TMO (Buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır, haşhaş)

TKK (Gübre, ilaç, tohumluk, traktör ve ekipman 'üretim girdileri')

T.C. Ziraat Bankası

Trakyabirlik

Güneydoğu Birlik (Fıstık, Zeytinyağı)

2.3. Tarımsal Fiyatlama Politikalarının Uygulama Şekilleri

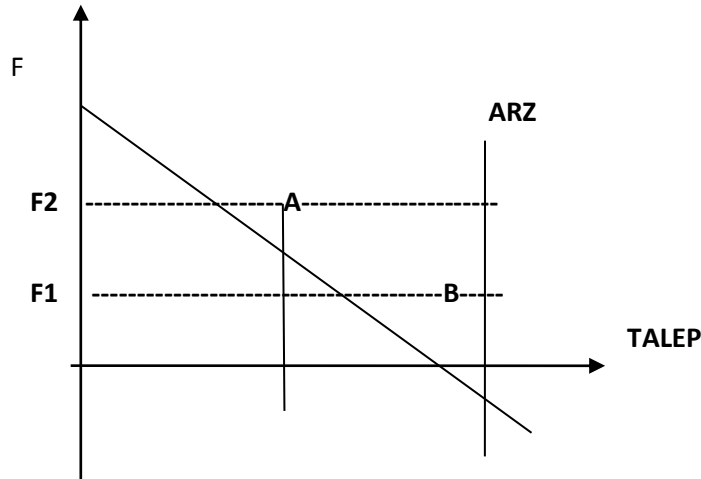
2.3.1. Destekleme Alımı Yapılması

Bu politikanın en temel özelliği, devletin bizzat alıcı olarak piyasaya girmesidir. Destekleme alımı politikasında; öncelikle desteklenecek ürünler seçilmektedir. Ardından hükümet tarafından ürünlerin fiyatları belirlenmekte ve görevlendirilen kurumla aracılığıyla ürünler satın alınmaktadır. Daha sonra bu ürünler özelliklerine göre ya satılmakta veya stokta tutulmaktadır. Hükümet tarafından garanti edilen fiyat; piyasa fiyatının üzerinde olmakta ve taban fiyat olarak adlandırılmaktadır. Destekleme kapsamına alınan ürünün belirlenen fiyattan piyasada alım-satımı serbest bırakılmakta, piyasa koşullarında alıcı bulunamayan ürünler devlet tarafından alınmaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç; bu tür destekleme politikasının uygulanmasında, seçilen ürünün piyasada aslında devlet tarafından oluşturulmakta, alıcı ve satıcılar belirlenen fiyata göre tercihlerini yapmaktadır. Bu mekanizmanın işleyişi şu şekildedir;

Şekilde destekleme alımı yapılmadan önce ürün fiyatı F_1 ve talep edilen toplam ürün miktarı M_1 'dir. Destekleme alımı için açıklanan fiyat F_2 'dir. Fiyatın yükselmesi ürüne olan talebi azalmıştır ve talep M_2 'ye düşmüştür. Dolayısıyla ABM_1M_2 alanı kadarlık bir üretim fazlası vardır. Piyasada kalan bu fazla ürün, devlet tarafından alınmaktadır.

Destekleme alımı uygulaması; üreticiler ve tüketiciler üzerinden farklı etkilere neden olmaktadır. Özellikle alım fiyatlarının yüksek belirlenmesi durumunda konuyu üreticiler açısından bakıldığında; ürün fiyatlarının yüksekliği ve alım garantisi, üretici gelirlerini artırmaktadır. Tüketiciler açısından ürün fiyatlarındaki; tüketicilerin tüketim harcamalarını artırmakta ve reel reel gelirlerinin sabit olduğu varsayımı altında refah düzeylerinin azaltmaktadır.

Grafik 2

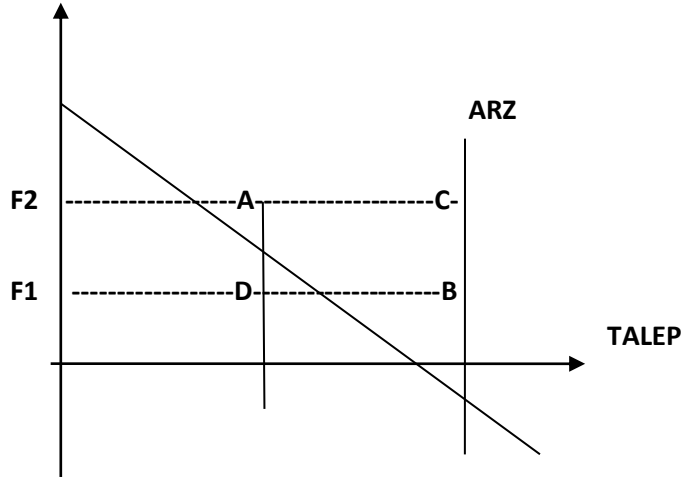
Taban fiyatı uygulamasında, destekleme fiyatının yüksekliği ve alım garantisi; izleyen yıllarda ürün miktarının artmasına neden olmaktadır. Ürün miktarında ki artış, uygulanan tarımsal politikalarının işleyişini zedeleyen bazı olumsuzluklar doğurmaktadır. Bu olumsuzluklar; aşırı üretime bağlı olarak ürün fazlasının oluşması, destekleme alımına ayrılan kaynak artışları, ürün stok maliyetlerinin artması, tarım arazilerinin desteklenen ürünlere tahsisi nedeniyle bazı tarımsal ürünlerin vb. Gibi durumlardır.

Söz konusu olumsuzluklar, kendi içlerinde de bazı zincirleme olumsuzluklara yol açmaktadır.

2.3.2. Prim Ödemesi Yapılması

Bu yönetimin esası; belirlenen bazı ürünlere yönelik prim ödenmesi temeline dayanmaktadır. Prim ödeme politikasının uygulamasında, devlet piyasaya doğrudan alıcı ve satıcı olarak girmemek te sadece fiyatın tespiti ve garantisi ile yetinmektedir. Bu politikanın uygulamasında ; öncelikle destekleme kapsamına alınacak ürünler tespit edilmekte, ardından piyasa fiyatının üstünde bir tavan fiyat belirlenmektedir. Ürün fiyatının oluşumu ise piyasa koşullarına bırakılmaktadır. Piyasa fiyatı ile garanti edilen fiyat arasındaki fark, üreticiye bütçeden prim olarak ödenmektedir. Prim ödemesi sistemi şu şekilde işlenmektedir.

Grafik 3

Şekle göre prim ödemesi sisteminde, ürünün fiyatı piyasa koşullarına göre F2 düzeyinde oluşmaktadır ve bu düşük fiyata bağlı olarak talep miktarları M2’de oluşmaktadır. Ancak devlet F2 fiyatı düzeyinde bir fiyat belirleyerek F2 fiyatı ile F1 fiyatı arasındaki fiyat farkı kadarlık bir sübvansiyonu üreticiye ödemektedir. Bu yöntem, hem ülkelere hem de üreticilere faydalar sağlamaktadır.

Ürün fiyatlarının piyasa koşullarında belirlenmesi sayesinde üreticiler, bu ürünleri daha düşük fiyattan satın alabilmektedirler. Satılmayan ürünlere yapılan piyasa fiyatının üstünde bir tavan fiyat garantisi ise üreticilerin satılmayan ürünlerini daha yüksek fiyattan satma imkanlarını ortaya çıkarır.

Destekleme alımı uygulamasında olduğu gibi prim sistemi de; prim ödenmesi kapsamına alınan ürünlerin arz fazlasına neden olabilmektedir. Arz fazlası ise piyasada oluşacak arz ve talep dengesini bozarak nispi fiyat yapısını bozabilecektir. Ayrıca prim ödemesi için ayrılan kaynakların artırılması bütçe üzerinden baskılara neden olacaktır. Prim ödenmesi esasında devletin piyasaya alıcı olarak girmemesi, stoklama maliyetlerinin ortaya çıkmasını engelleyecektir.

Ancak bu politikanın uygulamasında bazı güçlükler vardır. Bunlardan birisi; kimin ne kadar üretim yapıp sattığında tespittir. Bu güçlüğü bir sonucu olarak ; gerçek durumun tespit edilememesi , prim ödemesine ayrılan ve bu alana aktarılan kaynakların miktarının artıracaktır. Diğer taraftan yüksek fiyat garantisi, üretilen ürünlerin tamamının piyasaya çıkarılmamasına neden olabilecektir.

Çünkü yüksek fiyat garantisi, üreticilere daha fazla gelir elde etme imkanı sağlayacaktır. Bu fiyatlama politikaları; çeşitli ülkelerde, sabit fiyat, asgari ve azami fiyat, parite fiyatı gibi çeşitli şekillerde uygulanabilmektedir. Ortaç (2006)

2.4. Fiyat Oluşumunun Piyasa Koşullarınca Belirlenmesi

Fiyatlama politikası konusunda üçüncü bir tercih; devletin tarımsal ürün fiyatlarına müdahale etmemesi ve fiyatının arz ve talep koşullarında piyasada oluşmasının sağlanmasıdır. Bu tür bir hedefle; tam rekabet piyasasında dört temel özelliği olan “bilgi alış verişinin tam olması” , “ piyasada giriş çıkışının serbestliği” , “ üretici ve tüketicilerin çokluğu” ve “ piyasada tek bir homojen ürünün olması” koşullarından yararlanarak diğer sektörlerde olduğu gibi tarımsal ürün piyasasında da arz ve talep dengesinin sağlanması beklenmektedir. Ancak teoride tam rekabet için kabul edilen bu koşulların hepsinin uygulamada tam olarak gerçekleştiği söylenemez. Fiyat oluşumu piyasa koşullarına bırakılan ürünler, doğal koşullara ve iklim koşullarına bağımlılık düzeyi, göreceli olsak daha az olan ve piyasa koşullarında fiyat oluşumunun gerçekleşmesi durumunda üretici ve tüketicilerin büyük kayıplarla karşılaşmayacağı türden olan ürünlerdir.

Ancak şurada şu noktanın belirtilmesinde yarar vardır; fiyat oluşumunun piyasa koşullarına bırakılması, söz konusu ürünler için başka destekleme yönteminin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu tür ürünlerin üretilmesinde ve pazarlamasında; girdi destekleri, ucuz kredi olanakları, ürün sahiplerine doğrudan ödemeler vb. Dedstekler sağlanabilmektedir.

2.5. Tarımsal Fiyatlama Politikalarının Etkileri

2.5.1 Sektörel Açıdan Ortaya Çıkan Etkiler

Tarımsal fiyatlama politikalarının Sektörel etkileri; tarım sektörü üzerindeki etkileri, sanayi sektörü üzerindeki etkileri ve dış ticaret sektörü üzerindeki etkileri olmak üzere üçlü bir ayırım içerisinde incelenecektir. Tarımsal fiyatlama politikalarını; tarım sektöründe toplam talebi karşılayacak düzeyde yeterli ürünün üretilmesi, tarımsal ürün çeşitliliğinin sağlanması, tarım sektörünün toplam katma değerinin artırılması, tarımsal işletmelerin modernizasyonunun sağlanması, üretim tekniklerinin ve teknolojik yeniliklerin tarım sektöründe kullanılmaya başlanması gibi durumların gerçekleştirilmesine katkıda bulunuyorsa olumlu Etkilerden

bahsedilebilir. Ancak bu sonuçlara ulaşılması seçilecek politika aracına bağlıdır. Uygulamada hem destekleme politikaları hem de prim sistemi ürün maliyetlerini arttırabilmekte, teknolojik yeniliklerin transferinde olumlu yararlar sağlanamamakta ve tarımsal ürün stoklarını artırmaktadır.

Sanayi sektöründe aramalı olarak kullanılan tarımsal ürünlerin düşük fiyattan satılmaları sanayi ürünlerinin maliyetleri azaltmaktadır ve rekabet avantajı sağlamaktadır. Ancak uygulanan fiyatlama politikalarında genellikle ürünlerin fiyatları yükselmekte ve sanayinin üretim maliyetlerini direkt olarak artırmaktadır. Aynı şekilde tarımsal fiyatlama politikalarının, tarım ürünlerinin fiyatını yükseltmesi , fiyatların dünya fiyatlarının üzerine çıkmasına neden olmakta ve ihracat olanaklarının önünü tıkamaktadır. Devlet tarafından yüksek fiyatlarla alınan ürünler sanayi için ve ihracat için düşük fiyattan satılırsa, sanayi ve ihracat teşvik edilmiş olup, ancak görev zararları gibi maliyetler kaçınılmaz hale gelir.

2.5.2 Kaynak Kullanımı Üzerindeki Etkileri

Bir ekonomideki kaynaklar bizzat üretim faktörlerinin kendilerinden ve üretim faktörlerinin üretimde kullanılmaması dolayısıyla oluşan katma değerler toplamından oluşmaktadır. Bu şekilde oluşan kaynakların bir kısmı kamu kesimi tarafından kullanılırken bir kısım ise özel kesim tarafından kullanılmaktadır. Kaynakların öncelikle kamu ve özel kesim arasındaki ilk dağılımından sonra ikinci olarak hem kamu kesimi üretimi hem de özel kesim üretimi için kaynaklar yeniden dağıtılmaktadır. Kaynakların kıtlığı ve ihtiyaçların çokluğu, bu iki aşamalı kaynak dağılımının gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. Bu noktada hangi malların kim için ne kadar ve nasıl üretileceği sorusu kaynak tahsisi mekanizması olarak adlandırılan sürecin devreye girmesine neden olmaksızın.

Tarımsal fiyatlama politikaları; tarım ürünlerinin fiyat oluşumunu şekildedirdiği için, ülkenin ekonomik kaynaklarının kamu kesimi ve özel kesim arasında dağılımını ve daha mikro düzeyde de kamu kesimi kaynaklarının çeşitli kamusal faaliyetler arasındaki dağılımını etkilemektedir. Tarımsal fiyatlama politikalarının kaynak dağılımı üzerindeki etkilerini incelemeye geçmeden önce toplam kaynakların kamu ve özel kesim arasında dağılımında etkinlik koşullarının incelenmesinde yarar vardır. Etkinlik koşullarından yola çıkarak, tarımsal fiyatlama politikalarıyla gerçekleştirilen kaynak dağılımı ve kullanımının etkinliği analiz edilebilir.

Piyasa mekanizması içerisinde kaynak dağılımında etkinliğin koşulu; $MM=MF=F$ eşitliğinin sağlanması olarak kabul edilmektedir. Oysa kamu kesimi açısından böyle bir eşitliğin sağlanması, kaynak dağılımında eşitlik için yeterli değildir. Çünkü kamu kesiminin gerçekleştirdiği faaliyetlerin özel kesimden farklı olarak bir de sosyal boyutu vardır. Kamusal kaynakların dağılımında, $MSF=MSM$ eşitliğinin sağlanmasının etkinlik için yeterli olduğu kabul edilmektedir.

Ancak fayda ve maliyetlerin Sosyal kısımlarının tespit edilememesi ve ölçülememesi, hatta bazı özel fayda ve maliyetlerin bile rakamsal olarak ifade edilememesi, bu eşitliklerin sağlanmasını olanaksız kılmaktadır.

önce toplam kaynakların kamu ve özel kesim arasında dağılımında etkinlik koşullarının incelenmesinde yarar vardır. Etkinlik koşullarından yola çıkarak, tarımsal fiyatlama politikalarıyla gerçekleştirilen kaynak dağılımı ve kullanımının etkinliği analiz edilebilir.

Piyasa mekanizması içerisinde kaynak dağılımında etkinliğin koşulu; $MM=MF=F$ eşitliğinin sağlanması olarak kabul edilmektedir. Oysa kamu kesimi açısından böyle bir eşitliğin sağlanması, kaynak dağılımında eşitlik için yeterli değildir. Çünkü kamu kesiminin gerçekleştirdiği faaliyetlerin özel kesimden farklı olarak bir de sosyal boyutu vardır. Kamusal kaynakların dağılımında, $MSF=MSM$ eşitliğinin sağlanmasının etkinlik için yeterli olduğu kabul edilmektedir.

Ancak fayda ve maliyetlerin Sosyal kısımlarının tespit edilememesi ve ölçülememesi, hatta bazı özel fayda ve maliyetlerin bile rakamsal olarak ifade edilememesi, bu eşitliklerin sağlanmasını olanaksız kılmaktadır.

Dolayısıyla kaynak kullanımında etkinlik için bu şekilde bir ölçü doğru sonucu sağlayacak kadar sağlıklı değildir. Bu nedenle kamu kesimi ile özel kesim arasındaki kaynak dağılımının etkinliğinin göstergesi olarak yapılan kaynak aktarımlarının kalkınma plan ve programlarında ve uygulanan mali ve ekonomik politikalara ulaşmada sağlamaları öngörülen katkıları sağlayıp sağlanamamaları yeterli ölçüt olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde kamusal kaynakların çeşitli faaliyetler arasında dağılımında da maliyet fayda analizleri gibi analizlerin kullanımıyla etkinlik bir ölçüye kadar tespit edilebilir.

Tarımsal fiyatlama politikalarıyla, toplam kaynakların bir kısmının tarım kesimine aktarılması; yeterli tarımsal üretim sağlıyorsa, tarımın milli gelir içindeki payını

artırıyorsa, toplam nüfus içinde tarımsal nüfusun oranını azaltarak diğer sektörlere iş gücü aktarımını sağlıyorsa kaynak kullanımından bahsedilebilir. Oysa destekleme politikaları ve prim ödeme politikalarıyla tarım sektörüne aktarılan kaynakların gittikçe artması, stok maliyetlerinin artması, üretim fazlalarının oluşması kuma karşın ürün fiyatlarının yükselmesi, tüketim, ara malı ve ihracat için olumsuz sonuçların ortaya çıkması etkin kaynak kullanımını engelleyen unsurlardır.

Yıllar itibariyle tarımsal fiyatlama politikalarıyla tarım kesimine aktarılan kaynaklar artarken toplam katma değer içinde tarımsal katma değerinin artmaması, tarımsal ürün stoklarının oluşması, fiyatların yükselmesiyle tüketim ve ihraç olanaklarının azalması ya da kısıtlaması kaynak kullanımında etkinliği bozucu niteliktedirler. Bu şekilde ortaya çıkan etkinlizliğin fırsat maliyetleri ve alternatif maliyetleri de etkisizliğin boyutlarını genişletmektedir.

2.5.3 Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkileri

Bütçeden kaynak aktarımı şeklinde gerçekleştirilen destekleme uygulamasıyla, bütçenin transfer kaleminden belli bir miktar destekleme kapsamındaki tarımsal ürün üreticilerine aktarılmaktadır. Yüksek fiyat tespiti ve garantisi, üretim miktarını artırdığı için her yıl ayrılan kaynakları daha da artırmaktadır. Ayrıca destekleme alımlarıyla ilgili kuruluşlar tarafından alınan ürünlerin bir taraftan stoklama maliyetlerini artırması, bir taraftan bazı ürünlerin bozulması, bir taraftan da bu ürünlerin düşük fiyatlardan satılması kamu kuruluşlarının görev zararlarının artmasına neden olmaktadır.

Tarımsal fiyatlama politikalarının bütçe üzerindeki etkilerinden biri, tarıma ayrılan kaynaksız alternatif maliyetlerinin büyüklüğüne bağlı olarak oluşmaktadır. Bütçe, cari dönemdeki kamu hizmetlerinin yürütülmesi için gerekli harcamaların ve gelirlerin tahmini olarak yer aldığı bir belge gerekli olan harcamaların ve gelirlerin tahmini olarak yer aldığı bir belge olduğu için harcama ve gelir kalemleri içinde tarımsal destekleme için ayrılan kaynaklar da mevcuttur. Tarımsal destekleme için bütçeden ayrılan kaynak miktarı artıkça , diğer hizmetlere ayrılacak olan kaynakların azalması söz konusu olacağı için alternatif maliyetlerde ortaya çıkabilecektir. Hatta tarıma ayrılan kaynakların yüksek boyutlara ulaşması nedeniyle, mutlak manada yıl içinde gerçekleştirilmesi zorunlu olan eğitim ve sağlık

gibi genel nitelikli hizmetlere aktarılabilecek kaynakların azalması toplumsal fayda kayıplarına neden olabilecektir.

Eğer tarımsal fiyatlandırma politikaları için bütçeden yapılan transferler, ileriki dönemlerde tarımın verimliliğinin ve üretim kapasitesini artırarak milli geliri ve dolaylı olarak da vergileri artırırsa bütçe üzerinde olumlu etkiler ortaya çıkabilir. Bu yönüyle bakıldığında tarımsal destekleme politikasının bütçe üzerindeki olumlu etkiler doğurabileceğinden bahsedilebilir. Ancak uygulamada tarımsal fiyatlandırma politikaları bütçe üzerinde bir yük olarak görülmektedir.

2.5.4 Üreticiler Ve Tüketiciler Üzerindeki Etkileri

Tarımsal fiyatlandırma politikalarının önce çıkan amaçlarından birisi üreticileri ve tüketicisi korumaktır. Destekleme alımı uygulamasında, üreticiler ürünlerini yüksek fiyattan satarken, prim sisteminde garanti edilen fiyatla piyasa fiyatı arasındaki fark, üreticilere doğrudan ödemektedir. Bu şekilde bir uygulama ile tarımsal üretimin istikrarını engelleyen risk ve belirsizlikler üreticiler açısından ortadan kalkmaktadır.

Ancak bu politikanın sürekli uygulamaları sonucu ortaya çıkan üretimin tamamının destekleme kapsamına alınmaması ve üreticilerin elinde kalması, ürün fiyatlarının düşüneceği için üreticileri zarara uğratmaktadır.

Çeşitli ülke uygulamaları incelendiğinde tarımsal destekleme kapsamına alınan ürünlerin büyük bir kısmı, genel tüketime konu olan ürünlerdir. Genel tüketime konu olan ürünler, toplumun sağlıklı ve yeterli düzeyde beslenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla uygulanan tarımsal fiyatlandırma politikası, bir taraftan da tüketicilerin korunmasını sağlamaktadır. Uygulanan her iki fiyatlandırma politikası yöntemiyle de, tüketicilerin korunması mümkün olmaktadır. Destekleme alımı uygulanmasında üreticilerden yüksek fiyata ürünler, daha düşük fiyatla satılarak tüketiciler dolaylı olarak sübvansede edilmektedir. Prim sistemindeyse fiyatın oluşumu piyasa koşullarına bırakıldığı için tüketiciler tarımsal ürünleri daha düşük fiyattan elde edilmektedir.

Tarımsal fiyatlandırma politikasında garantili ve yüksek fiyat uygulamasının, neoklasik iktisatçılar tarafından ileri sürülen “ rant kollama” olgusuna neden olacağı savunulmaktadır. Şöyle ki; garantili ve yüksek fiyat vadisini gören üreticiler, destekleme kapsamına giren ürünlerin üretimine yöneleceklerdir. Bu şekilde bir yönelimin sonucunda aşırı üretim söz konusu olacak ve nihayetinde kaynak kullanımında etkinliğin sağlanmasını engelleyici durumlar ortaya çıkacaktır.

Üreticiler ve tüketiciler üzerinden ortaya çıkabilecek son bir etki; fiyat destekleme yoluyla üreticilere aktarılan sübvansiyonların finansmanın ile ilgilidir.

Bu finansman bütçeden sağlandığına göre, firmasının kaynağı vergi gelirleridir. Vergi gelirleri tüm mükelleflerden toplanmaktadır. Burdan şöyle bir sonuç çıkartılabilir; fiyatlama politikaları ile aslında üreticiler, vergi mükellefleri (büyük oranda tüketiciler) tarafından finanse edilmektedir. Üstelik dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu bir vergi sisteminde düşük gelirlerin bu finansmana daha fazla katıldığı söylenmektedir.

2.5.5. Genel Fiyat Düzeyi Ve İstihdam Üzerindeki Etkileri

Tarımsal fiyatlama politikaları ürünlerin arz ve talep dengesini bozarak fiyat dengesizliklerine yol açabilmektedir. Destekleme fiyatı politikası ile devlet piyasayı kendisi oluşturmakta ve ürün fiyatları artmaktadır. Bu şekilde bir politika , maliyet enflasyonuna neden olmakta ve tarımsal üretime bağlı diğer ürünlerin fiyat yapısını da bozarak dengesizliklere neden olmaktadır. Diğer taraftan yüksek fiyat garantisi, tarımsal üretimi artırarak arz fazlasına yol açmaktadır. Talebin bu fazlalığı ememesi ise piyasa dengesini bozucu bir etkidir. Destekleme sonucu artan ürün fiyatları iç ticaret hadleri üzerinde de olumsuz etkilerde bulunarak denge fiyat oluşumunu olumsuz etkileyebilmektedir. Eğer uygulanan fiyatlama politikaları, risk ve belirsizlikleri giderecek tarımsal işletmelerin kurulmasını ve gelişimi artıyorsa istihdam üzerinde olumlu etkiler sağlayacaktır. Aynı şekilde, sanayi sektörünün ve ihracatın artması, bu sektörlerde ki istihdamı da artıracaktır. Ancak uygulanan yüksek fiyatlama politikacıları, toplam nüfusun tarımda yıkılmasına neden oluyorsa toplam istihdamın dağılımı açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Ortaç (2006

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'DA ABD'DE UYGULANAN TARIMSAL FİYAT DESTEK POLİTİKALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Birlik içerisinde gıda arzının güvence altına alınmak istenmesi, bu sektörde çalışanların gelir düzeylerinin fiyat dalgalanmaları karşısında korunması isteği ve ulusal tarım politikaları ile piyasa mekanizması arasındaki büyük farklılıkların giderilmesi amacı ortak bir tarım politikası oluşturma ihtiyacına neden olmuştur .Bu kapsamda 1962 yılında AB'nin ilk ortak politikası olan Ortak Tarım Politikası (OTP) oluşturulmuştur.

Türkiye ile benzer şekilde başlangıçta korumacı ve müdahaleci bir tarım politikası izleyen AB, ortaya çıkan ürün arz fazlalarının da zorlamasıyla, ilk olarak 1968 yılında Mansholt Planı adı altında reform çalışmalarına girişmiştir. Bu çerçevede arz fazlalığı sorununu gidermek amacıyla 5 milyon hektarlık bir arazinin boş bırakılması kararlaştırılmışsa da, izleyen dönemlerde bunun çözüm olmayacağını anlaşılmayla, seçili ürünlerde üretim kotasını aşan üreticilerden belli bir miktarda vergi alınması yoluna gidilmiştir. Daha sonraki yıllarda Delors Planı ile tarım

harcamalarının AB bütçesi içerisindeki payının azaltılması amacıyla ekim dışı bırakılan arazilere hektar başına ödeme yapılması ve çiftçilere erken emeklilik imkânı sağlanması yoluna gidilmiştir. Destekleme ödemeleri ise büyük ölçüde arz açığı bulunan ürünlere kaydırılmıştır. Uruguay Turu görüşmeleri sonrası Dünya Ticaret Örgütünün (DTÖ) üye ülkelerden müdahale fiyatlarının indirilmesi ve sübvansiyonların azaltılmasını istemesi, yeni bin yıla doğru genişleme perspektifi ile giren AB'nin, üretimden bağımsız ve üreticilerin piyasa sinyallerini en doğru biçimde algılamalarına neden olacak şeffaf fiyat politikası uygulamasına neden olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak, Ortak Tarım Politikasının (OTP) ilk kurulduğu tarihe kadar uzanan fakat kullanım alanı son derece sınırlı olan DGD genişletilmiştir.

Gündem 2000 reformları ile de çapraz uyum kurallarına² bağlı doğrudan ödemeler ile kırsal kalkınmayı sağlayıcı teşviklerin artırılması planlanmıştır. Gündem 2000 sonrası gerçekleştirilen en büyük yenilik ise, ödemelerin son üç yılda alınan toplam desteğin ortalaması kadar tek seferde yapılacak olmasıdır. Tek ödeme planı olarak adlandırılan bu sistem, tarım politikası uygulamalarını daha basit hale getirerek politika yönetimini kolaylaştıracak, bürokrasiyi azaltacak ve büyük çiftçilere yarayan politikalar yerine daha adil bir yardım sistemi oluşturacaktır. Piyasaları müdahaleden arındırma ve kırsal nüfusu azaltma yolunda büyük çaba sarfeden AB'nin bütün bu çalışmaları büyük finansman yüklerini de bir arada getirmektedir. Öyle ki OTP'nin dayandığı temel ilkelerden olan "ortak finansman sorumluluğu" ilkesi, AB bütçesine katkısı çok fakat tarımsal nüfusun az olduğu Almanya, İngiltere gibi ülkelerde rahatsızlıklar yaratmaktadır.

Avrupa Birliği içerisinde tarım politikalarının ne derece önemli olduğunu görmek için geçtiğimiz yıllarda OTP için ayrılan payları göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır. 2007 yılı için €126,5 milyar olan AB bütçesinden en fazla payı %44 ile tarımsal harcamalar ve kırsal kalkınma almıştır. AB içerisinde tarım açısından kırılma yılı olan 2008'de ise, bütçeden en büyük payı AB tarihinde ilk defa tarımdan başka bir kalem olarak, %45'lik payla sürdürülebilir kalkınma almıştır. Doğrudan ödemeler ve öteki tarımsal harcamaların payı %32 seviyesine çekilmiştir.

Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ile finanse edilen OTP harcamaları 2007 yılından itibaren Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ve Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu olarak ikiye ayrılmıştır. Son değişikliklere göre hazırlanan 2008 bütçesinde her iki fonun aldığı pay, €132,1 milyar olan bütçede, yaklaşık olarak %43'tür. Bir önceki yıla göre bütçe büyüklüğü €5,6 milyar artış gösterirken tarımsal harcamaların %1 gibi çok düşük bir azalma göstermesi ilk bakışta çok önemli değilmiş gibi görünse de, Birlik bütçesinden tarımın aslan payını alması geleneğinin kırılması açısından önemlidir.

Yapılan ödemeler büyük ölçüde tarımsal nüfus yoğunluğuna göre yapıldığından, "tarım ve kırsal kalkınma," "balıkçılık," "gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı" gibi üç ayrı fasılda³ tam üyelik müzakerelerini yürüten ve tarımsal nüfusu yoğun olan Türkiye'nin, bu sorununu çözmeden, yakın bir dönemde Birliğe üye olması beklenmemelidir. AB'de bütçe üzerindeki tarımsal destek yükü konusunda kaygıların

son yıllarda iyice belirgin hale geldiği ve tarımın payının azaltılmaya çalışıldığı da dikkate alındığında, AB'ye sorunsuz bir tarımsal uyum açısından, Türkiye'nin istikrarlı biçimde tarımsal nüfusu azaltıcı politikaları sürdürmesi gerekmektedir.

Gelecek yıllarda tarıma yönelik AB müktesebatını sadeleştirmeyi planlayan AB yönetimi, 2010 sonrası yapılacak reformlar ile de doğrudan gelir desteği niteliğindeki ödemeleri azaltarak ve daha çok kırsal kalkınmaya öncelik verici politikaları ön plana çıkararak, proje bazlı desteklemelere geçmeyi planlamaktadır. Bu nedenle, gerek müzakere sürecini sorunsuz atlatılması, gerekse de DTÖ bünyesinde yürütülen görüşmelere hazırlıklı olunması bakımından Türkiye'nin gerekli düzenlemeleri bir an önce yapıp, özellikle destekleme ödemelerinin kompozisyonu bakımından AB ve dünya ile uyum sağlamalıdır.

Dönemin konjonktürüne uygun olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde de (ABD) DGD sistemine 1990'lı yılların ortasında geçilmeye başlanmıştır. Yani aynı dönem içerisinde AB'de destekleme ödemelerinin revizyona tabi tutulması bir tesadüf değil, DTÖ bünyesinde yürütülen Uruguay Turunun gelişmiş ülkelere şart koştuğu yükümlülüklerin bir sonucudur. Bu kapsamda, 1996 yılında çıkarılan FAIR Kanunu, DGD sisteminin ABD'de yaygınlaştırılması için bir ön ayak oluşturmuş ve desteklerin üretim artışını teşvik edici özelliği kısmen de olsa azaltılmıştır.

Destekleme ödemelerinin bütçe üzerinde yarattığı yükün öngörülebilir olması için AB'de uygulanmakta olan tek ödeme planına benzer bir uygulamaya, AB'den çok daha önce geçilmiş ve yardıma konu ürünlerin ne kadar yardımdan yararlanacağı mali yıllar itibarıyla belirlenmiştir (Eraktan vd., 2004). ABD'de 2002 yılında yapılan reformlar ile de tarım sektörüne yapılacak bütün yardımların üç kısma ayrılması kararlaştırılmıştır. İlk kısım olan “decoupled” ödemeler sabit ve üretimden bağımsız özellikte olup, destekler ürün bazında ve miktar bazında olmak üzere büyük ölçüde bu alana kaydırılmıştır.

İkinci grup ödemeler “Loan Rate” kapsamında değerlendirilmiş ve fark giderici ödemeler buradan karşılanmıştır. Üçüncü grup ise –reel iş çevrimlerine ya da konjonktür dalgalanmalarına karşı yönde hareket eden, anlamında- “Karşıt Döngüsel” (“Counter Cyclical”) şeklinde ifade edilen ve daha çok konjonktürel dalgalanmalar karşısında üreticileri korumayı amaçlayan ödemelerdir. Ödeme biçimi daha çok fark giderici ödemelere benzemekle birlikte uygulama alanı sınırlıdır. Geçtiğimiz

dönemlerde, ABD çiftçisinin doğrudan devlet yardımlarından aldıkları paya bakılacak olursa 1996-2001 yılları arasında \$70 milyar yardımdan faydalandıkları görülecektir. 2002-2008 döneminde ise çiftçilerin \$100 milyar doğrudan devlet yardımından yararlandığının tahmin edilmesi ve 2012 yılına kadar \$80 milyar tutarında yardım yapılmasının planlanması (Mitra, 2002), destekleri azaltmaya yönelik politikaların ABD çiftçisi tarafından tepkiyle karşılanmasına neden olmaktadır (Eraktan Vd., 2004).

3.1. Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımında Uygulanmakta Olan Destekleme Politikalarının Karşılaştırılması

Doğada hazır bulduğu yiyeceklerle yaşamını sürdüren insanoğlu, toplumsal gelişimin belirli bir aşamasında tarımı keşfetmiştir. Bu şekilde hazır bulamadığı veya tükenen ürünleri üretmeye başlamıştır.

Tarım sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda sosyal, bölgesel, kültürel, ekolojik ve sağlığın korunması konusunda büyük önem taşıyan bir toplumsal süreç olarak görülmektedir.

Tarımın halkın beslenmesi, kendine yeterlilik, sanayiye hammadde temini, gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi ve ekonomik değer yaratılmasının yanında toplumsal yapının, kırsal mirasın ve çevrenin korunması, kaliteli üretim aracılığıyla yaşam kalitesinin artırılması gibi işlevleri de vardır. Bu kapsamda dünya, AB ve Türkiye açısından tarımın önemine şu şekilde işaret etmek mümkündür.

Dünya açısından; Uluslararası tarımsal ilişkiler, ülkeler arasında tarım kesimini ilgilendiren çeşitli konularda yürütülen işlemleri ve bu işlemlerin düzenlenmesine yönelik sistemleri kapsamaktadır.

Uluslararası tarımsal ilişkilerin konusu, uluslararası düzeyde tarımsal alanda mal ve para hareketleridir. Bu sistemi düzenleyen en önemli uluslararası platform Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'dür. DTÖ tarafından alınan kararlar ulusal tarım politikalarını yönlendirmektedir. Tarımsal dış ticaretin serbestleşmesi, 1994 Uruguay Turu, 2001 ve sonrası Doha Turu, 2004 Tarım Çerçeve Anlaşması, Aralık 2005 Hong Kong toplantıları, gerek uluslararası ve gerekse ulusal tarım politikaların uygulanmasını etkileyen tarımla ilgili karar ve düzenlemelerin olduğu süreçlerdir.

AB açısından; Her ne kadar AB’de, tarımsal faaliyetle uğraşan nüfus toplam nüfusun sadece % 5,5’ini oluştursa da tarım AB için son derece önemli bir sektördür. Nitekim, Ortak Tarım Politikası (OTP), AB'nin ilk ortak politikasıdır. Tarımsal destekler AB bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Toplam AB mevzuatının %35’i tarımla ilgili düzenlemelerden oluşmaktadır.

Türkiye açısından; Uzun yıllardan beri kentleşme alanında kaydedilen gelişmelere karşın, nüfusun halen % 35’i kırsal alanda yaşamaktadır. Tarım sektörünün en önemli özelliği, kırsal alanın birincil ekonomik faaliyet kaynağı olmasıdır. Bu nedenle tarım sektörü, genel anlamda ülke kalkınmasının önemli bir unsuru olmasının yanında, kırsal kalkınma çabalarının ana sürükleyicisi konumundadır. TÜİK.

Türkiye’de tarım sektörünün desteklenmesi Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra başlamıştır. Ürün kapsamında yapılan desteklemeler, 1960 yılından sonra beşer yıllık planlarda yer alan hedeflere göre yapılmıştır. 1960 yılına kadar yapılan desteklemenin finansmanı devletçe yapılmış ve devlet tarafından da korumacı bir politika izlenmiştir. Ancak 1950-1960 arası, devlet müdahalesi ve korumacılığı devam etmekle beraber daha bir liberal politika izlenmiştir.

Planlı döneme geçildiği 1963-1967 yılıyla başlayan birinci plan döneminde ürün yerine girdilerin desteklenmesi ilkesi benimsemiş ve kooperatiflerin burada rol alması teşvik edilmiştir.

Kalkınma planlarının uygulanması, çeşitli hükümetler dönemlerine denk geldiğinden, zaman zaman tekrar ürün ve fiyat desteklemelerine geçilmiş veya hem ürün hem de girdilerin desteklenmesi yapılmıştır. Fakat planlı dönemde, iç ve dış piyasada talep yönünden sorun yaratmayan ürünlerin desteklenmesine daha fazla özen gösterildiği görülmüştür.

Yedinci beş yıllık kalkınma dönemi (1996-2000) tarım politikasında önemli değişiklikler öngörmüştür. Rekabetçi bir tarım sektörü meydana getirebilmek için çiftçi kayıt ve tarım bilgi sistemlerinin oluşturulması ve tarım sigortası geliştirilmesi, kırsal kalkınmaya daha fazla önem verilmesini içeren bir düzenlemeye gidilmiştir.

2002 yılından bu yana da fiyat desteği yerine Doğrudan Gelir Desteğine

geçilmiştir. Bunun araçları olarak da doğrudan üretici olan çiftçilere işledikleri arazilerin dekar başına, (yıllara göre değişen) bir miktar para ödenmiştir. Bu miktar 500 dekar arazi ile sınırlanmıştır. Ayrıca ürün sayıları da (yıllara göre değişmekle beraber) sınırlanmıştır. Ancak bu 500 dekarın üzerinde arazisi olan çiftçiler sorun yaratmış ve onlarda arazilerini akrabaları üzerine paylaştırarak bu yardımlardan yararlanmışlardır.

Böyle bir sistemin önemli yararı ise ÇKS'yi getirmiş olması ve bu konuda çok önemli bir veri tabanının oluşmasıdır. Mazot, fiyat farkı destekleri de ayrıca verilmiştir. Hayvancılık sektörü için de bazı destekleri (tohumlama gibi) yapılmıştır.

DGD'de 2009'da kaldırılmış ve yerine prim desteği, fark ödeme desteği ve mazot desteği gibi destekler öne çıkarılmıştır.

AB'de tarıma yönelik düzenlemeler, zaman zaman yapılmıştır. Ancak her düzenleme bizdeki gibi sık sık değişmemiştir. Bizde ki gibi fiyat desteklemelerinden vazgeçip girdilerin desteklenmesi, sonra eskiye dönüş gibi bir politika izlenmemiştir.

Gelişmiş ülkelerde önceleri, ticaret kısıtlamaları ve doğrudan fiyat destekleriyle yerli üreticiler sıkı bir şekilde korunmaktaydı. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde, tarım kesimi çoğunlukla ihracat vergileri ve gerçek değerinin üzerinde belirlenen döviz kuru politikalarıyla vergilendirilmektedir (Ören 1998 bildirdiğine göre, Fulginiti; Shogren, 1992'den). Diğer taraftan, gelişmekte olan ülkeler, tarım kesimini koruma eğiliminde olsalar bile, döviz kurlarının gerçek değerinin üzerinde belirlenmesi (ulusal para biriminin değerli tutulması) nedeniyle ortaya çıkan vergilendirme, genellikle bu kesime sağlanan desteklerin üzerinde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye, çeşitli ekonomik göstergeler itibarıyla ekonomisinde hala tarım sektörünün önemini koruduğu bir yapıya sahipken, Avrupa Birliği sanayi karakterli bir yapıya sahiptir.

Türk tarım nüfusu, daha genç bir yapı göstermekle birlikte hem nispi şekilde hem de mutlak şekilde Avrupa Birliği'ne göre daha fazladır. Ancak bu durum tarımsal gelirin paylaşımında da olumsuz bir gelişmeyi beraberinde getirmektedir.

Türkiye tarımsal arazi yönünden de AB' ye göre önemli bir potansiyele sahip

bulunmaktadır. Ancak arazinin kullanılış biçimi olarak bu arazilerin yeterince korunduğu ve değ erlendirildiğ i söy lenemez. Eraktan (2001)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARIM POLİTİKALARINA FARKLI BİR BAKIŞ

4.1 Nyeleni Deklarasyonu

Çarşamba, 14 Mart 2007

Biz, 80 ülkede gelen 500' den fazla aile çiftliği yapanlar, balık yetiştiricisi zanaatçıları, yerli topluluklar, topraksızlar, kırsal işçiler, göçmenler, kırsalcılar, orman toplulukları, kadınlar, gençler, tüketiciler, çevre ve kentsel hareket temsilcileri, Mali'de Selingue'nin Nyeleni köyünde, global gıda egemenliği hareketini güçlendirmek için toplandık.

Bunu, adım adım yapıyoruz, yerel geleneklere göre yapılan kulübelerde kalıyoruz ve Selingue toplumu tarafından üretilen ve hazırlanan besini tüketiyoruz. Kendi kolektif çabamıza, kendi tarımını yaparak toplumunu iyi şekilde doyuran Malili efsanevi köylü kadından aldığımız ilhamla 'Nyeleni' adını veriyoruz.

Birçoğumuz besin üreticileri ve dünya toplumlarını doyurmak için istekli ve olanak sahibi. Besin üreticileri olarak bizim mirasımız insanlığın geleceğinde önemlidir. Bu özellikle, besin ve tarım hakkında bilincin tarihsel yaratıcıları olan ve değerleri küçümseyen kadınlar ve yerel topluluklar için böyledir. Fakat bizim sağlıklı, iyi ve bereketi besin üretme kapasitemiz ve mirasımız neo-liberalizm ve global kapitalizmin Tehdidi altındadır. Gıda egemenliği bize besin üretmedeki bilinç ve kapasitemizi koruma, sağlamlaştırma ümidini vermektedir.

Gıda egemenliği, insanların ekolojik sistemlerle üretilen kültürel olarak uygun ve sağlıklı besin üretme ve kendi besinlerini ve tarımsal sistemlerini tanımlama hakkıdır. Piyasaların veya şirketlerin talebini değil, besini üretenlerin, tüketenleri ve dağıtanları ve politikaları sistemin merkezine koyar. Gelecek nesilleri çıkarını ve içerilmesini savunur. Var olan şirket alışverişini ve besin, çiftçilik, kırsalcılık ve balıkçılık sistemlerinin yerel üreticiler tarafından yönetilmesinin yollarını sunar. Besin egemenliği, yerel ve ulusal ekonomileri ve piyasaları öncelikli tutar ve aile ile üretilen tarım, zanaat-balıkçılığı, kırsal otlatma ve besin üretiminde, dağıtımında ve tüketilmesinde çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe dayanır. Besin egemenliği saydam bir alışveriş önererek herkes için adil bir gelirin sağlanmasını, tüketicilerin, besin üzerinden kontrolü olmasını kabul eder. Besin egemenliği, topraklarımız, su, tohumlar, canlılar, bioçeşitlilik kullanım ve yönetim haklarının

besin üreticilerinde olması gerektiğini kabul eder. Erkekler, kadınlar, toplumlar, ırk grupları sosyal sınıflar ve nesiller arasında eşitsizlikten ve baskıdan azade yeni sosyal ilişkileri ima eder.

Nyeleni’de sayısız tartışma ve temaslardan sonra gıda egemenliği konusundaki anlayışımızı derinleştirerek, hareketimizin mücadelesinin güçlerimizi geri kazanmak ve otonom kalmak yönündeki gerçekliğini öğreniyoruz. Kolektif vizyonumuzu geliştirmek ve hareketimizi kurmak için gerekli araçları daha iyi anlıyoruz.

Ne için savaşıyoruz? Şöyle bir dünya için...

...bütün insanların, ulusların ve devletlerin kendi besin üretme sistemlerini ve politikalarını belirlemeye imkanları olup, herkese iyi kalitede, uygun karşılanabilir, sağlıklı ve kültürel olarak uygun besin sağlayabildiği;

...kadınların besin üretiminde rolleri ve haklarını algılayan ve buna saygı gösteren, her karar alma aşamasında kadınların temsil edildiği;

...her bir ülkedeki bütün insanlar için ömür içinde yaşayacak, kendi emeği ile bir yaşam sağlayabilecek ve evlerinde kalabildikleri;

...Besin egemenliğinin temel bir insan kalkıp olduğu, toplumlar, topluluklar, devletler ve uluslararası kurumlarca uygulandığı

...balık stoklarının, toprakların ve besin geleceklerinin korunduğu ve rehabilite edilebildiği ve ekolojik olarak sürdürülebilir bir toprak, su, deniz, tohum, livestock (canlılar hayvanlar vs) ve diğer bioçeşitliliğin yönetiminde olduğu;

...geleneksel bilinçlerdeki, beyindeki, dil ve kültürdeki ve kendimizi ifade ettiğimiz ve organize ettiğimiz şekillerdeki farklılığı algıladığımız ve buna saygı gösterdiğimiz;

...köylülerin toprak üzerindeki haklarını garantileyen, yerel hakların yapan alanlarını koruyan ve savunan, balıkçılık alanlarında balıkçıların kontrol ve kullanım garantileyen, kırsal alanlarda ve göç yollarında kontrolü ve kullanımı onurlandıran, herkes için emek haklarını ve adil iş dağılımını garanti eden, gençler için geleceği garanti eden;

...gerçek ve içten bir tarım reformu olan ve bu tarım reformunun; üreticiler ve tüketiciler arasında karşılıklı bağımlılığı sağlamlaştıran, toplumun varlığını garanti altına alan, sosyal ve ekonomik adalet kadar ekolojik sürdürülebilirliği olan, yerel otonomi ve yönetimlere saygısı olan, erkekler ve kadınlar için eşit hakların olduğu;

...toplumlara kendi haklarını ve topraklarını belirleme haklarını vereyim;

...Biz köylüler, yerel topluluklar, balıkçılar, kırsalcılar ve diğerlerinin; toplumlar arasında toprakların ve alanların barışçıl şekilde ve adil biçimde paylaşabildiğimiz,

...Besin güvenliği, doğa ve insan tarafından yaratılmış felaket ve çatışma sonrası durumlarda, yerel izlenme çalışmalarını güçlendirir ve negatif etkileri en aza indirerek bir garanti görevini görür. Etkilenen toplulukların yardım alamayacak olmadığı bildiğiniz ve güçlü teşekkür organizasyonların iyileşme için temel araç olduğunu bildiğimiz;

...insanların maddi, doğal ve ruhsal mirasları hakkında karar alma güçlerinin savunulduğu;

...bütün insanların, kendi topraklarını ulus ötesi şirketlerin saldırılarından korumaya hakları olduğu;

Neye karşı savaşıyoruz?

Emperyalizm, neo liberalizm, neo-kolonyalizm, ataerkilliğe ve hayatı, eko sistemleri ve kaynakları güçsüzleştiren bütün sistemlere; yukarıda sayılanları kullanan tüm unsurlara örneğin uluslararası finans kurumlarına, Dünya Ticaret örgütüne, serbest ticaret anlaşmalarına, ulusötesi şirketlere ve kendi vatandaşlarını korumayan hükümetlere;

Global ekonomide besin fiyatlarının üretim masrafının altına düşürülmesine,

İnsanların, sağlığın ve çevrenin önüne kartları koyan şirketlerin bizim besinimizde ve besin istemindeki egemenliğine;

Gelecekteki besin üretme kapasitemizi azaltan, çevreye zarar veren ve sağlığımızı riske atan tüm teknoloji ve pratiklere. Genleri dönüştürülmüş hayvan ve bitki üreten, terminatör teknolojileri, endüstriyel deniz kültürü ve zarar verici balıkçılık pratiklerine;

Başka bir deyişle endüstriyel gündelik pratiklerdeki beyaz devrime ve yeni ve eski yeşil devrime endüstriyel biyoyakıt mono kültürünün “yeşil çölleri” ve diğer türdeki çiftliklere;

Besinin, temel kamu hizmetlerinin, bilincin, toprağın, suyun, tohumların, canlıların ve doğal mirasımızın özelleştirilmesine ve metalaştırılmasına;

Doğal mirasımıza ve çevrenize zarar veren, insanları yerlerinden eden endüstriye ve gelişim model ve patriklerine;

Savaşlara, çatışmalara, kısıtlamalara, ekonomik ambargolara, kıtlıklara, insanların yer değiştirmeye zorlanmasına ve topraklarına el konulmasına, atmasa neden olan ve destekleyen bütün hükümlülere; çevrenizi ve kapasitemizi yok eden çatışma sonrası yeniden yapılanma programlarına;

Haklarımızı koruyan ve savunanların suçlanmasına;

Yeni kolonyalizm şekilleri yaratan ve yerel çevrelerce besin sistemlerine genetiği değiştirilmiş besinleri sunan ve besin fiyatlarını düşüren besin yardımlarına,

Dünyanın her yerindeki kadınları marjinalize eden, tarımsal, yerel ve kırsal hakları ve balıkçı toplulukları ayıran paternalist ve ataerkil değerlerin globalleşmesi le uluslararasılaşmasına;

Bu konuda ne yapabiliriz?

Selingue’ deki yerel toplulukla Nyeleni’ de bir toplantı alanı yaratmak için çalışırken, besin egemenliği için kolektif hareketimizi güçlendirme, teni taraflar bulmak, birbirimizin mücadelelerini desteklemek, dayanışmamızı, güçlerimizi, besin egemenliğini kabul eden tüm dünyadan insanların yaratıcılığını genişletmeyi kabul ettik. Besin egemenliği yönünde dünyanın herhangi bir yerindeki mücadele bizim mücadelemizdir.

Dünyanın her yerindeki insanlarla vizyonumuzu paylaşmak için kolektif eylemlerde bulunmuş durumdayız, bunlar sentez dokümanımızda almaktadır. Bu eylemlerimizi teşekkür alan ve bölgelerimizde, kendi hareketleriniz içinde ve diğer hareketlerle birleştirerek yaptık. Nyeleni’ de bizlerin yanında olmayanlarla vizyonumuzu le besin egemenliği konusundaki eylem gündemimizi paylaşacağız, böylece Nyeleni’nin ruhu tüm dünyada yayılacak ve dünyanın her yerindeki insanlar için besin egemenliğinin önemli bir güç olmasını sağlayacak.

Sonuç olarak, Mali ve ROPPA’ daki köylü hareketlerine vererek, besin egemenliği hakkındaki taleplerinin Mali’de ve tüm Afrika’ da gerçek olmasına koşulsuz ve değişmez desteğimizi veriyoruz.

“Şimdi gıda egemenliği zamanıdır”

Nyeleni Köyü, Selingue,

Mali

Özetle, Via Camepesina bir yandan ittifaklarıyla Gıda Egemenliği konusunda sorunları tartışırken ve ortak paydalarda buluşmaya çalışırken diğer yandan; toprağa erişmek, onu savunmak ve kullanmak, gıda egemenliği, bioçeşitlilik ve genetik kaynaklar, sürdürülebilir bir köy tarımı, insan haklarının savunulması, erkek ve kadınların eşit katılımı için mücadele eder. Eşit iktisadi ve yasal ilişkileri hedefler. Kırsal alan örgütleri arasında birlik ve dayanışmayı geliştirmek için köylü ve yerli hareketlerini koordine eder.

Uluslararası bir mücadele örgüt olan Via Camepesina; uluslararası düzeyde sesini şu ilkelerle duyurmayı hedefler:

- Adem-i merkeziyet, örgütlerin özerkliği, dayanışma, çeşitlilik ve bağımsızdır.
- Küreseldir.
- Sürdürebilir bir köy tarımını savunmak için dünya çapında neoliberalizme karşı mücadele eden köylülerin uluslararası sesidir.
- Topraksız köylülerin çıkarlarını korumak, uluslararası politikalarda değişimleri kışkırtmak ve gerekli değişimleri sağlayabilmek için ulusal örgütlenmelere ulusal düzeyde boş alanlar açar.
- Neoliberal politikaları değiştirmek, UAŞ' lara, DTÖ' ye, Dünya Bankası' na IMF' ye CGIAR'a (Uluslararası Tarım Araştırmaları Danışma Gruba) karşı güçlü stratejik ittifaklar geliştirmeyi önüne iş olarak koyar.
- BM, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), BM Kalkınma ve Ticaret Konferansı (CNUCED) gibi kurumlar ve forumlar aracılığıyla uluslararası alanda pozitif değişimler yaratmak için mücadele eder. Aysu (2008)

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK BİR SÖYLEŞİ

5.1. Küçük Bir Söyleşi

04/01/2018 Tarihli T.C Ziraat Bankası Van Bölge Yöneticisi Ercan DURMUŞ 'la yapılan söyleşi.

1) Tarımsal destekleme ödemelerinin yerinde ve yeterli olduğunu düşünüyor musunuz ?

Yerindelik ve yeterlilik konusunda bölgeyi gözlemlediğimizde gerçek anlamda üretim yapan kesim için ne yazık ki destekler yeterli olmamaktadır. Ek olarak mazot desteklemesi bile verilmesine rağmen kaynak yetersizliği yaşanmaktadır.

Destekleme verilmeden önce üretim yapılıp yapılmadığı çok sıkı denetlenmeli, arazi varlığının bulunması destekleme için yeterli olmamalıdır. Bu husus üretim motivasyonunu arttırmaya katkı sağlamanın yanında, tarımsal destekleme ödemelerinin üretim artışına da etkisi olacaktır.

2) Destekleme ödemelerinin bankanız aracılığıyla yapılmasının avantajları olduğunu düşünüyor musunuz?

Ziraat Bankasının tarım konusunda tecrübesi ve yaygın şube ağı ödemelerin yönetilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bankamız nezninde değerlendirme yaptığımızda destekleme ödemelerinin artık planlı ve zamana yayılarak yapılması kurumumuz açısından çok faydalı olmuştur. Ayrıca ödemelere direkt aracılık etmemiz çiftçiyle doğrudan iletişim halinde olmamızı sağlamakta kredi olanakları ve alternatif ürünlerle çiftçilerimize ulaşmamızı kolaylaştırmaktadır.

3) Destekleme ödemelerinin çiftçiler üzerinde teşvik edici etkisi olduğunu düşünüyor musunuz ?

Kesinlikle teşvik edici olduğunu düşünüyorum, tarımsal üretime büyük oranda katkı sağlamaktadır. Bölgemizde şuan faaliyette bulunan bir çok üretici sırf destekleme ödemesi olduğu için tarımsal üretime başlamış ve verimli bir sürecin ilk adımını atmışlardır. Bu sektöre eğilimi olan birey ve kurumları sektörün içine aktif şekilde dahil etmektedir.

4) Destekleme ödemelerinden verimli sonuçlar alındığını düşünüyor musunuz?

Tarımsal desteklemelerin bütçede yük olduğu düşünülmemelidir. Tarımsal ürünlerin fiyatlarında meydana gelen değişimler ve girdi fiyatlarında meydana gelen artışlar bu sektörün desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Tarımsal destekler doğru kanallarla doğru yerlere kanalize edilmesi halinde çok etkin ve verimli sonuçlar alınabilmektedir. Ödemeler yapılırken potansiyel kapasite üzerinden değil, fiili kapasite üzerinde yoğunlaşırsa daha verimli sonuçlar alınacağını düşünüyorum.

5) Bölgede tarım sektörü açısından organizasyon eksikliğinin olduğunu düşünüyor musunuz ?

Ürünlerin işlenmesi ve nihai tüketiciye ulaşıncaya kadar geçen sürede saklanması ve pazara ulaşması gibi konularda ciddi örgütlenme ve organizasyon gerekmektedir. Bölgemizde özellikle pazarlama ve pazara ulaşım konusunda yeni ve etkili adımlar atılması gerekmektedir. Bu sistem oluşturulup devreye sokulursa ürünler etkin rekabet koşullarında tüketiciye ulaştırılabilir.

Fonksiyonel olarak yeterlik arz etmesi gereken bir alan olup destekler bazı kesimler için üretim amaçlı olmayıp faydalanma amacı gütmektedir . Bunun önüne geçilmesi için denetim sürecinin etkin işlemesi gerekmektedir.

6) Sizce bölgemizde tarımsal üretimde geleneksel kalıplaşmış ürünler dışında üretimi yapılabilecek alternatif ürünler neler olabilir?

Bölgemizde genel itibariyle gelir düzeyi düşük olduğu için belli başlı ürünler üretilmekte risk alınıp alternatif ürünlere eğilim pek olmamaktadır. Bu durumda daha öncede söylediğim gibi organizasyon eksikliği pazara ve ulaştırmada alt yapının yeterli olmaması etkin bir rol oynamaktadır. Gelirin düşük olması üreticiyi en iyi bildiği alanda kalmaya zorlamaktadır. Maliyeti en aza indirme çabası ile KDV'si düşük ürünler tercih edilmektedir.

Bölgemizin yapısına baktığımızda Hayvancılık ve yem bitkisi üretimleri temel üretim alanları olmakla birlikte, alternatif olarak kiraz, vişne, kavun, elma gibi ürünlerin iyi cinsleri üretilebilir ve doğru pazarlamayla pazar payı ve hinterlandı genişletilebilir, ayrıca termal seracılığında verimli bir alternatif olabileceğini düşünüyorum

ALTINCI BÖLÜM

SPSS PROGRAMI İLE VERİLERİN ANALİZ EDİLMESİ

Tezin son aşması olan analizimizde 400 çiftçi ile yapılan anket sonucu doğrultusunda analizler yapılmıştır. Projemiz Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel araştırma merkezi tarafından desteklemektedir. Anket çalışmamızda SPSS programını kullandık. Kullanılan SPSS programında tablo analizi t-testi ve Anova testi uygulanmıştır. Bağımsız değişkenlerden iki seçenekli olanlara t-testi uygulanır, iki seçenekten fazla olanlara ise Anova testleri uygulanır. Biz analizimizde t-testi ya cinsiyete göre yada Farklı ekonomik gelir duruma göre yapmamız gerekiyordu. Ankette bulunan 5'li Likert tipi ifadeler katılımcıların medeni durum faktörüne göre nasıl farklılaştığı t-testi ve ortalama analizi ile ölçülmeye çalışılmıştır farklı ekonomik gelir durumunda çıkan anlamlı sig. Değerleri cinsiyet faktörüne göre fazla olduğu için t-testi analizini farklı ekonomik duruma göre yapıp ve bu çıkan sonuçlar hipotezler başlığı altında değerlendirip yorumladık. Yaş, faaliyet yılı ve faaliyet alanına gibi bağımsız faktörlere de Anova testleri uygulayıp yorumladık.

Kullanılan SPSS analizinde güvenirlik testi ,758 olarak bulunmuştur. Kullanılan SPSS programında sig. Değerleri 0,50(p) değerinden büyük çıkmışsa anlamsız olduğuna kara verilir yani katılımcıların hepsi söz konusu soruya aynı cevabı vermişlerdir. Eğer sig. Değerleri 0,50(p) değerinden küçük çıkmışsa anlamlıdır olduğuna karar verilir yani katılımcıların söz konusu soruya farklı cevaplar verdiği anlaşılır.

SPSS analizinde ortalama değerlerin “3” ün altında bir değere sahipse katılımcıların söz konusu soruya olumlu yaklaşmadıkları anlaşılmaktadır, eğer ortalama değerlerin “3” ün üstünde bir değere sahipse katılımcıların söz konusu soruya olumlu yaklaştıkları anlaşılır.

Toplam 24 sorudan oluşan anketin analizi her bir soru için ayrı ayrı yapılmış olup anket Van'ın Özalp ilçesinde ilçe merkezinde ve ilçeye bağlı köylerdeki çiftçilerle gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına baktığımızda çiftçileri yaş aralığının genelde 46-60 yaş aralığında olduğunu görmekteyiz.

Faaliyet yılına baktığımız da ise 16-25 yıl aralığının nispeten daha fazla olduğunu görmekteyiz bu durum yaş aralığını da göz önünden bulduğumuz da çiftliklerini büyük çoğunluğunun genç yaşlardan itibaren faaliyete başladığını ve kemikleşmiş bir yapının oluştuğunu görmekteyiz. Cinsiyete göre dağılıma baktığımızda çiftçilik faaliyetini gerçekleştiren erkeklerin kadınlara göre çok yüksek oranda olduğunu görmekteyiz.

Alınan ortalama destekleme ödemelerine baktığımız da ise sayısal olarak çok yüksek farklar olmadığını gözlemliyoruz özellikle 3000 TL üzeri destek alan kesim le 1000-3000 TL arası destek ödemesi alan kesim arasında çok yüksek fark olmadığını görüyoruz. Tabloda düşük destek alan kesimin çok az olduğu gözlemlemektedir. Veriler sonucunda destekleme gelirlerinin 500 TL den az destek alanların nispeten az olduğunu genel olarak 1000 TL üzeri desteklerle 3000 TL üzeri desteklerin daha çok olduğunu görmekteyiz. Bu sonuçlar üzerinde arazi büyüklüğünün ve ek olarak alınan mazot desteklerinin de etkisi olmaktadır.

Çiftçilerimizin genel faaliyet alanına baktığımız da genel itibariyle geleneksel olarak tahıl ürünlerinin ağırlıklı olduğunu görmekteyiz tahıl ürünlerinden sonra en çok tercih edilen faktör ise yem bitkileridir. Çiftçilerimizin büyük bir kısmı ek bir ekonomik faaliyette bulunmamakta tüm gelirlerini tarımsal faaliyetlerden elde etmektedirler. Farklı bir faaliyet içinde olanlar çiftçilerin gelirlerine baktığımızda da genellikle kira geliri veya sabit gelir elde ettiklerini görmekteyiz.

Ortalama olarak aylık gelir düzeyine baktığımızda geliri 1500 ile 3000 TL arasında olan kesim çoğunluktadır. Gelir düzeyleri arasında baktığımızda ortalama gelirler arasında çok yüksek farklar olmayıp ilk üç gelir düzeninin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Genel itibariyle işçi ihtiyacı aile fertlerinden sağlanmakta ve çok az kesim ücretli işçi ile çalışmaktadır. Tohum masraflarına ayrılan bütçe en çok 500 ile 1000 TL arasında olmaktadır. Büyük çoğunluğun sulama masrafları çok az olup belli bir kesim için ise sulama olanakları yetersiz olup ekstra bütçe ayırmak zorunda kalmışlardır. Ekipman masraflarına ayrılan bütçeye baktığımızda en çok 1000-3000 arası olmakta ayrıca 500 ile 1000 arası masraf kaleminde önemli bir yer tutmaktadır.

İşçi ihtiyacı aile bireylerinden karşılandığı için doğal olarak işçi masrafları çok az olmaktadır ve çiftçilerin bütçe kalemleri içinde neredeyse en az yeri tutmaktadır.

Hasat harcamalarının genel tabloya baktığımızda bütçe içinde de çok pay ayrılan bölüm olduğunu görmekteyiz. 3000 ile 5000 TL arası ve 5000 TL üzeri harcamanın fazla olduğu ve büyük çoğunluğun bütçesinde büyük yeri vardır. Mazot harcamaları ise genel itibariyle 1000 ile 3000 TL arasında seyretmektedir. Genel olarak ekstra masraflar her üretim alanında olduğu gibi tarım alanında da olmakta ve bu masrafların genellikle 100 TL ile 500 TL arasında olduğu belirtmektedir.

Tarımsal desteklerin üretimin kalitesini artırıp arttırmadığını sorduğumuz da katılımcıların büyük bir kısmı katıldığını belirtmiştir ve kısmen katıldığını belirtilenlerin sayısına baktığımızda da toplam katılımcının üçte birine denk geldiğini görmekteyiz. Desteklerin Özalp de ekonomik hayata etkisine baktığımızda katılımcıların büyük çocukluğu katıldığını yada kısmen katıldığını belirtmiştir. Gelir düzeyi üzerindeki etkisine ise katılımcılar gelir düzeyini artırdığını düşünen kesim nispeten fazlalık göstermekte olup kısmen katılanlarla katılmayanların sayısı birbirine yakındır.

Üretim üzerinde ki etkisine ise büyük bir çoğunluk üretimi artırdığı yönünde cevap vermişlerdir ama kısmen katılanlarla katılmayanların oranı hemen hemen birbirine yakındır yine. Verim konusunda yapılan değerlemede ise katılımcıları neredeyse yarısı desteklerin verimi artırdığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Desteklerin teşvik edici özelliği konusunda ise çok farklı bir sonuç ortaya çıkmaktadır katılan, kısmen katılan ve katılmayan çiftçilerin oranları hemen hemen birbirine yakın olup katılanların oranı sayısal olarak biraz daha fazla gözükse de çekimser olanlarla katılmayanların oranı ciddi bir boyuttadır.

Alınan desteklerin üretimde kullanılmasına ilişkin görüşte ise katılmayanların oranı sayıca yüksektir ancak katılanlarla kısmen katılmayanların oranı da azımsanmayacak boyuttadır. Burdan da anlayacağımız üzere teşvik özelliği konusunda tam bir netlik oluşmamış olup çiftçilerin daha teşvik edici adımlar beklemektedir. Tarım desteği alınan tüm arazilerin üretim için kullanıp kullanılmadığı konusunda ise katılımcıların hemen hemen yarısı katılmadığını belirtmiştir. Çiftçilerin çok önemli bir bölümü hem destek alan arazide üretim yapılmadığını düşünmektedir.

Tablo 5

		Yaş			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	18-30	6	1,5	1,5	1,5
	31-45	93	23,3	23,3	24,8
	46-60	216	54,0	54,0	78,8
	61-75	85	21,3	21,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 6

		Faaliyet yılı			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1-5	12	3,0	3,0	3,0
	6-15	120	30,0	30,0	33,0
	16-25	196	49,0	49,0	82,0
	26-40	72	18,0	18,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 7

		Cinsiyet			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	erkek	385	96,3	96,3	96,3
	kadın	15	3,8	3,8	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 8

Alınan ortalama destek					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	27	6,8	6,8	6,8
	501-1000	100	25,0	25,0	31,8
	1001-3000	125	31,3	31,3	63,0
	3000tlüzeri	148	37,0	37,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 9

Faaliyet alanı					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Tahıl	295	73,8	73,8	73,8
	meyve-sebze	12	3,0	3,0	76,8
	yem bitkileri	93	23,3	23,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 10

Farklı ekonomik faaliyet					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	evet	143	35,8	35,8	35,8
	hayır	257	64,3	64,3	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Tablo 11

		Ekgelir			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	hayır	236	59,0	59,0	59,0
	kira geliri	88	22,0	22,0	81,0
	sabit gelir	67	16,8	16,8	97,8
	yardım	9	2,3	2,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 12

		Ortalama aylık gelir			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	500-1500	94	23,5	23,5	23,5
	1501-3000	172	43,0	43,0	66,5
	3001-5000	100	25,0	25,0	91,5
	5000tlüzeri	34	8,5	8,5	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 13

		İşçi ihtiyacı			
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	aile fertleri	353	88,3	88,3	88,3
	ücretli işçi	24	6,0	6,0	94,3
	aile fertleri+ücretli işçi	23	5,8	5,8	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 14

Tohum masrafları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	84	21,0	21,0	21,0
	501-1000	149	37,3	37,3	58,3
	1001-3000	99	24,8	24,8	83,0
	30001-5000	64	16,0	16,0	99,0
	5000tlüzeri	4	1,0	1,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 15

Sulama masrafları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	281	70,3	70,3	70,3
	501-1000	68	17,0	17,0	87,3
	1001-3000	51	12,8	12,8	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 16

Ekipman masrafları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	88	22,0	22,0	22,0
	501-1000	139	34,8	34,8	56,8
	1001-3000	155	38,8	38,8	95,5
	30001-5000	18	4,5	4,5	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 17

İşçi masrafları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	319	79,8	79,8	79,8
	501-1000	35	8,8	8,8	88,5
	1001-3000	35	8,8	8,8	97,3
	30001-5000	10	2,5	2,5	99,8
	5000tlüzeri	1	,3	,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 18

Hasat harcamaları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	29	7,3	7,3	7,3
	501-1000	98	24,5	24,5	31,8
	1001-3000	59	14,8	14,8	46,5
	30001-5000	102	25,5	25,5	72,0
	5000tlüzeri	112	28,0	28,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 19

Mazot harcamaları					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	20	5,0	5,0	5,0
	501-1000	82	20,5	20,5	25,5
	1001-3000	154	38,5	38,5	64,0
	30001-5000	69	17,3	17,3	81,3
	5000tlüzeri	75	18,8	18,8	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 20

Diğer harcamalar					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	100-500	268	67,0	67,0	67,0
	501-1000	122	30,5	30,5	97,5
	1001-3000	9	2,3	2,3	99,8
	30001-5000	1	,3	,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 21

Tarımsal destekler üretimin kalitesini artırır					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	34	8,5	8,5	8,5
	Katılıyorum	205	51,3	51,3	59,8
	kısmen katılıyorum	111	27,8	27,8	87,5
	Katılmıyorum	42	10,5	10,5	98,0
	hiç katılmıyorum	8	2,0	2,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 22

Tarımsal destekler özelpde ekonomik hayatı geliştiriyor					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	39	9,8	9,8	9,8
	Katılıyorum	150	37,5	37,5	47,3
	kısmen katılıyorum	125	31,3	31,3	78,5
	Katılmıyorum	73	18,3	18,3	96,8
	hiç katılmıyorum	13	3,3	3,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 23**Tarımsal destekler özalpde gelir düzeyini yükseltir**

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	37	9,3	9,3	9,3
	Katılıyorum	165	41,3	41,3	50,5
	kısmen katılıyorum	93	23,3	23,3	73,8
	Katılmıyorum	87	21,8	21,8	95,5
	hiç katılmıyorum	18	4,5	4,5	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 24**Tarımsal destekler özalpde üretimi artırır**

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	42	10,5	10,5	10,5
	Katılıyorum	157	39,3	39,3	49,8
	kısmen katılıyorum	98	24,5	24,5	74,3
	Katılmıyorum	86	21,5	21,5	95,8
	hiç katılmıyorum	17	4,3	4,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 25**Tarımsal destekler özalpdet arımın verimini artırır**

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Cumulative Percent
Geçerli	tamamen katılıyorum	24	6,0	6,0	6,0
	katılıyorum	194	48,5	48,5	54,5
	kısmen katılıyorum	94	23,5	23,5	78,0
	katılmıyorum	72	18,0	18,0	96,0
	hiç katılmıyorum	16	4,0	4,0	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Tablo 26**Destekler çiftçiyi teşvik edicidir**

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	17	4,3	4,3	4,3
	Katılıyorum	149	37,3	37,3	41,5
	kısmen katılıyorum	101	25,3	25,3	66,8
	Katılmıyorum	109	27,3	27,3	94,0
	hiç katılmıyorum	24	6,0	6,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 27**Desteklerin tamamı üretim için kullanılıyor**

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	15	3,8	3,8	3,8
	Katılıyorum	118	29,5	29,5	33,3
	kısmen katılıyorum	92	23,0	23,0	56,3
	Katılmıyorum	154	38,5	38,5	94,8
	hiç katılmıyorum	21	5,3	5,3	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 28

Destekleme yapılan arazilerin hepsinde üretim yapılıyor

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	tamamen katılıyorum	5	1,3	1,3	1,3
	Katılıyorum	79	19,8	19,8	21,0
	kısmen katılıyorum	93	23,3	23,3	44,3
	Katılmıyorum	191	47,8	47,8	92,0
	hiç katılmıyorum	32	8,0	8,0	100,0
	Toplam	400	100,0	100,0	

Tablo 29**T- Testi**

Grup İstatistikleri	Farklı ekonomik faaliyet	N	Ortalama	Std. Sapma
Destekleme yapılan arazilerin hepsinde üretim yapılıyor	Evet	143	2,54	,925
	Hayır	257	2,33	,937
Desteklerin tamamı üretim için kullanılıyor	Evet	143	2,66	,681
	Hayır	257	2,07	1,102
Destekler çiftçiyi teşvik edicidir	Evet	143	3,25	1,070
	Hayır	257	3,11	1,003
Tarımsal destekler özalpde tarımın verimini artırır	Evet	143	3,78	1,022
	Hayır	257	3,58	,941
Tarımsal destekler özalpde üretimi artırır	Evet	143	3,71	1,173
	Hayır	257	3,69	,982
Tarımsal destekler özalpde gelirdüzeyini yükseltir	Evet	143	2,80	1,076
	Hayır	257	2,66	1,031
Tarımsal destekler özalpde ekonomik hayatı geliştiriyor	Evet	143	3,20	,990
	Hayır	257	3,31	,982
Tarımsal destekler üretimin kalitesini artırır	Evet	143	2,55	,878
	Hayır	257	2,41	,858

Tablo 30**T- Testi**

	F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)
Destekleme yapılan arazilerin hepsinde üretim yapılıyor	1,216	,271	2,134	398	0,033
			2,142	296,807	0,033
Desteklerin tamamı üretim için kullanılıyor.	56,501	,046	5,856	398	0,017
			6,658	393,634	0,019
Destekler çiftçiyi teşvik edicidir.	,872	,351	,233	398	0, 016
			,229	277,911	0, 019
Tarımsal destekler özalpde tarımın verimini artırır.	1,053	,305	1,971	398	0,049
			1,925	273,684	0,055
Tarımsal destekler özalpde üretimi artırır.	9,138	,003	,223	398	0,023
			,212	253,172	0,032
Tarımsal destekler özalpde gelir düzeyini yükseltir.	,718	,397	1,342	398	0,018
			1,325	282,959	0,021
Tarımsal destekler özalpde ekonomik hayatı geliştiriyor.	,023	,880	1,813	398	0,041
			1,809	291,727	0,043

Hipotez 1 : ‘‘Destekleme yapılan arazilerin hepsinde üretim yapılıyor’’ ifadesinde sig. değeri (0,033) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29’ da katılımcıların ortalama değerleri ‘‘3’’ değerinin altında olduğundan bu ifadeye katılmadıkları anlaşılır.

Hipotez 2 : ‘‘ Desteklerin tamamı üretim için kullanılıyor’’ ifadesinde sig. değeri (0,017) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29’ da katılımcıların ortalama değerleri ‘‘3’’ değerinin altında olduğundan bu ifadeye katılmadıkları anlaşılır.

Hipotez 3 : ‘‘Destekler çiftçiyi teşvik edicidir’’ ifadesinde sig.değeri (0,016), değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar

vermişlerdir. Yine Tablo-29'da bu değer için ortalama değer "3" üzerinde olduğundan katılımcılar bu ifadeye katılmışlardır.

Hipotez 4 : " *Tarımsal destekler özelpde tarımın verimini artırır*" ifadesinde sig. değeri (0,049) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29'da bu değer için ortalama değer "3" üzerinde olduğundan katılımcılar bu ifadeye katılmışlardır.

Hipotez 5 : " *Tarımsal destekler özelpde üretimi artırır*" ifadesinde sig. değeri (0,023) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29'da bu değer için ortalama değer "3" üzerinde olduğundan katılımcılar bu ifadeye katılmışlardır.

Hipotez 6 : " *Tarımsal destekler özelpde gelir düzeyini yükseltir.*" ifadesinde sig. değeri (0,018) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29' da katılımcıların ortalama değerleri "3" değerinin altında olduğundan bu ifadeye katılmadıkları anlaşılır.

Hipotez 7 : " *Tarımsal destekler özelpde ekonomik hayatı geliştiriyor*" ifadesinde sig. değeri (0,041) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. . Tablo-29'da bu değer için ortalama değer "3" üzerinde olduğundan katılımcılar bu ifadeye katılmışlardır.

Hipotez 8 : " *Tarımsal destekler üretimin kalitesini arttırır*" ifadesinde sig. değeri (0,022) değeri p(0,050) değerinden küçük olduğundan anlamlıdır yani katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Tablo-29' da katılımcıların ortalama değerleri "3" değerinin altında olduğundan bu ifadeye katılmadıkları anlaşılır.

Masraf- Yaş**Anova Testi****Tablo 31**

Yaş	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
18-30	6	1,9286	,34700	,14166
31-45	93	2,1275	,42933	,04452
46-60	216	2,2044	,48391	,03293
61-75	85	2,3160	,49980	,05421
Total	400	2,2061	,47744	,02387

Tablo 31 de anova testiyle masraf kalemlerini ortalamalarının yaş ile karşılaştırılması sonucu elde edilen veriler yer almaktadır. Sonuçlara baktığımızda masraf ortalamasının en yüksek olduğu yaş aralığı 46-50 yaş aralığı olduğu görülmektedir.

Masraf- Faaliyet yılı**Tablo 32****Anova Test**

Faaliyet Yılı	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1-5	12	2,1310	,23950	,06914
6-15	120	2,1190	,40632	,03709
16-25	196	2,2165	,47247	,03375
26-40	72	2,3353	,59274	,06986
Total	400	2,2061	,47744	,02387

Tablo 32 de anova testiyle masraf kalemlerini ortalamalarının faaliyet yılı ile karşılaştırılması sonucu elde edilen veriler yer almaktadır. Sonuçlara baktığımızda masraf ortalamasının en yüksek olduğu yaş aralığı 26-40 yıl aralığı olduğu görülmektedir.

Masraf – Ortalama Aylık Gelir

Tablo 33

Anova Testi

Ortalama Aylık Gelir	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
500-1500	94	1,9514	,33686	,03474
1501-3000	172	2,1412	,40435	,03083
3001-5000	100	2,4800	,53549	,05355
5000tlüzeri	34	2,4328	,49172	,08433
Total	400	2,2061	,47744	,02387

Tablo 33 de anova testiyle masraf kalemlerini ortalamalarının ortalama aylık gelir ile karşılaştırılması sonucu elde edilen veriler yer almaktadır. Sonuçlara baktığımızda masraf ortalamasının en yüksek olduğu gelir grubunun 3001-5000 TL aralığı olduğu görülmektedir.

Masraf – Alınan Ortalama Destek

Tablo 34

Anova Testi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
100-500	27	1,9894	,27996	,05388
501-1000	100	2,0029	,30252	,03025
1001-3000	125	2,0160	,35424	,03168
3000tlüzeri	148	2,5434	,50533	,04154
Total	400	2,2061	,47744	,02387

Tablo 34 de anova testiyle masraf kalemlerini ortalamalarının alınan ortalama destekleme ödemesiyle ile karşılaştırılması sonucu elde edilen veriler yer almaktadır. Sonuçlara baktığımızda masraf ortalamasının en yüksek olduğu destekleme ödemesi aralığının 3000 TL üzeri ödemeler için olduğu görülmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ANALİZ

7.1.Tarım Destek Politikalarına Genel Bir Bakış

Bugüne kadar uygulanan desteklenen politikaları ile ilgili olarak aşağıdaki genel ve özet bir değerlendirme yapılabilir.

- Tarımsal destekleme politikalarının kapsamına giren ürünlerin seçiminde ve desteklenme yöntemlerinde belli bir hedefi olmayan sürekli değişimler yaşanmıştır.
- Destekleme kapsamında alınacak ürünlerin testinde hayvansal ürünler ailesinden devamlı bir dengesizlik olmuştur. Bu dengesizlik, hayvancılık sektörünün toplam tarımsal üretim değeri içerisinde ki zaten az olan payının daha da gerilemesine neden olmuştur.
- Destekleme politikalarının uygulanmasında birden fazla kurumun sorumlu olması ve bundan dolayı kurumlar arasında da koordinasyonun sağlanamaması, ilgili politikaların oluşturulması ve uygulanmasını olumsuz yönde etkilemiştir.
- Destekleme politikalarının oluşturulmasında genellikle ani ve yeterince tartışılmayan kararlarla hareket edilmiş ve uygulamalarda faydacı ve siyasi müdahaleler etkili olmuştur.
- Bütçe olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle alım bedellerinin tamamı karşılanamamış, kamu iktisadi devlet teşekküllerinin dış kaynaklı kredileri sağlamak ve/veya vergi yükümlülükleri tahsil edilmeyerek kaynak yaratılmıştır. Desteklemelerin bütçedeki gerçek yükü şeffaf bir biçimde ortaya koyulamamış, yükün büyük bölümü KiT'ler ve ziraat bankasının üzerinden görev zararlarına neden olmuştur.
- Tarımsal politikaların hedef kitlesi olan çiftçilerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü, iyi örgütlenememesi ve yaşlı olmaları tarımsal destekleme politikalarının uygulamasını güçleştirmiştir.
- Tarımsal desteklerin yapıldığı kesime yönelik bir kayıt sistemi bulunmadığı için, destekler aracılar vasıtasıyla yapılmış, ancak dolaylı desteklerin hedef

kitleye ulaşmadığı görülmüştür. Desteklerden ağırlıklı olarak büyük çiftçiler yararlanmıştır.

- Dünya fiyatlarını gözetilmeksizin açıklanan yüksek taban fiyatları, desteklenen ürün miktarının artmasına ve dolayısıyla stokların oluşmasına neden olmuştur. Stokların ihraç yoluyla eritilmesi ise görev zararı doğurmuştur.
- Fiyat yoluyla destekleme alımlarının iktisadi göstergeler yerine siyasi kaygılarla belirlenmesi, üretici gelirlerinde belirsizlik yaratarak istikrarsızlığa neden olmuş ve dengesiz olan gelir dağılımını daha da bozmuştur.
- Destekleme politikalarının uzun vadeli olmaması, üreticilerin uzun dönemli ve kalıcı karar vermesini engellemektedir. Özellikle hayvancılıkta bu sorun daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.
- Kooperatiflerin mali yönden güçlü kaynaklara kavuşturulmaması nedeniyle devlete olan ihtiyaç artarak, devlet müdahalesi zamanla fazlalaşmıştır. Hatta yapılan düzenlemelerle kooperatifler adeta devlet tarafından yönetilir hale gelmiştir.
- Destekleme politikaları, görece avantajı olmayan ürünlere önem verilmesine neden olmuştur. Bu da gereksiz stok ve ürün zaiyatına yol açmaktadır.
- Tarım sektörünün yapısı ve devlet müdahalesi, ihtiyaç duyulan finansmanın tedarikinde sıkıntı çekilmesine neden olmuştur.

Tarım faaliyetlerine verilen desteklerin yanlış kullanımı bir takım olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Özellikle kooperatiflerin mali yönden güçlü kaynaklara kavuşturulmaması nedeniyle devlete olan ihtiyaç artmış ve buna bağlı olarak da devlet müdahalesi zamanla fazlalaşmıştır. Hatta yapılan düzenlemelerle kooperatifler adeta devlet tarafından yönetilir hale gelmiştir. Yukarıda sözü edilen sorunların çözümüne yönelik bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Söz konusu çalışmaları ana hatlarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür. Doğrudan gelir desteği uygulanması sonucunda; üretkenliğe engel teşkil eden yapay desteklemelerin kaldırılmış, aynı zamanda çiftçi kayıt sisteminin oluşturulmasına başlanmıştır. Bir diğer uygulama ise, alternatif ürün geçiş hibesi ile çiftçilerin arz fazlası olan ürünlerden vazgeçerek alternatif ürünlere yönetmesine yönelik yapılan

alışmalardır. Alternatif rn geçişi; uygun ürünler ve yeni teknoloji tahsisiyle tarımsal işletmelerin verimliliğini olumlu yönde artıracaktır.

Tarım satış kooperatifleri ve tarım satış kooperatifleri birliklerinin yeniden yapılandırılması ve zerkleştirilmesi ile kendi üyelerine hizmet eden kuruluşlara dönüştürülmesi amaçlamaktadır.

Bugün gelişmişliğin göstergelerinden biri, tarımın ekonomi içerisindeki payının küçüklüğüdür. Bu payın küçüklüğü, bir yandan tarım toplumu olmaktan ıkmışlığın, aynı zamanda da tersinden, sanayi ve hizmetlerin büyüklüğünün bir işaretidir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken göstergeler arasında kırsal nüfusun yüksekliği, tarımsal istihdamın toplam istihdamdaki payı ve tarımın GSYH içindeki payının yanısıra, destekleme ödemelerinin mutlak ve göreliliği de bulunmaktadır.

Tarım sektöründe azgelişmişliğin ya da verimsizliğin göstergelerinden olan tarımsal işletmelerin ölçek büyüklüğü, işletme başına arazi parça sayısı ve birim alandan elde edilen ürün bakımından Türkiye'nin durumu pek parlak değildir. Bu bakımdan, bir yandan AB ile müzakereleri devam ettiren diğer taraftan DT bünyesinde devam ettirilen görüşmelere taraf olan Türkiye'nin uyguladığı tarım politikalarının niteliği büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de destekleme ödemelerinin yüksek oluşu tarım sektöründeki yapısal bozuklukların nedeni olduğu kadar sonucudur da. Geimi, büyük ölçüde tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelire bağlı olan nüfusun, gelirlerinde oluşacak aşağı yönlü değişimlerin telafi edilmesi ve belli bir yaşam standardının sağlanması destekleme ödemelerinin azaltılması yönünde engel oluştururken, destekleme ödemelerinin yüksek olması tarım sektöründe istihdam edilenlerin buradan kopup diğer faaliyet kollarında istihdam edilmesine engel teşkil etmektedir (Bulut, 2008).

Tarımsal nüfusun yoğun olması ve bu sektörde çalışanların gelirlerinde belli bir seviyenin korunması gerekliliği, destekleme ödemelerinin kısa vadede azaltılmasına olanak vermemektedir. Bu noktada ne çıkan husus ise daha uzun vadeli ve tutarlı politikalar ile bu sektörde çalışanların daha profesyonelce üretim yapmalarına imkân verecek ürün standardizasyonuna gidilmesi, ihracat olanaklarının artırılması ve uzun dönemde ortalama maliyetleri düşürücü etkisinden dolayı tarımsal işletmelerin ölçek büyüklüğünün artırılmasıdır.

Diğer taraftan, çiftçilerin organik tarıma yönlendirilmesi ve ürün farklılaştırmasına gitmeleri üreticilerin gelir kanallarını çeşitlendirerek, tek veya birkaç üründe meydana gelecek fiyat değişmelerine karşı onları daha korunaklı hale getirecektir. Destekleme ödemelerinin birincil amacı gelirden telafi edici artışlar yaratmaktır.

Çiftçilerin gelirlerini başka yollarla artırma olanaklarına kavuşmaları ve gelirlerin çeşitlenerek istikrar kazanması, hükümet bütçesinden yapılacak destekleme ödemelerinin azaltılmasına imkân verecektir. Üreticiyi oluşacak çeşitli risklerden koruyacak olan asıl faktör tarımsal sigortalardır.

Sert hava koşulları, iklim değişiklikleri, tarım ürünlerinin ve çiftlik hayvanlarının telef olması ve giderek yükselen kalite standartları, karşı karşıya kalınan tarımsal risklerden bazılarıdır. Karşılaşılan bu riskleri yok edebilmek için Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tarımsal sigorta sisteminin oluşturulması öngörülmüş ve 2006 yılında Tarım Ürünleri Sigorta ları Sistemine geçilmiştir.

Kısa sürede büyük bir artış gösteren sigortalama yönteminin, gerek finansal piyasaların derinleşmesi, gerekse çiftçilerin gelirlerindeki değişmelerin telafi edilmesi açısından daha da artış göstermesi çiftçilerin yararına olmakla beraber, destekleme ödemelerine olan talebi azaltacaktır .

Tarımsal işletmelere iktisadi ve finansal performans analizi uygulamasının yerleştirilmesi ise çiftçileri maliyetler ve etkin kaynak kullanımı konusunda daha dikkatli davranmaya teşvik edecek önemli bir araçtır. Bunun yanında tarım sektörüyle girdi-çıktı bağlantıları fazla tarımsal sanayilere yatırım yapılması hem tarımda üretkenliğin hem de tarımdışı sektörlerde istihdamın artırılması açısından yararlı olacaktır.

Tarımın devlete yük olmaktan çıkması ve rekabetçi bir yapıya kavuşması ise devletin tarım piyasalarının kontrolü dahil hemen her şeye müdahil olduğu bir korumacı-müdahaleci yapıdan değil, aksine piyasa mekanizmasının işlemesine olanak verecek, verimliliği teşvik edecek ve piyasaları rekabete açacak politikalardan geçmektedir.

Destekleme ödemelerinin azaltılması, DTÖ'ye karşı taahhütlerimizin yerine getirilmesi ve AB ile nispeten sorunsuz bir uyum sürecinin yaşanması ihtiyacı, görüldüğü gibi, tarım sektöründe köklü bir değişimin gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu tarım sektörünün kendi içinde verimliliği artırmaya yönelik mikro girişimleri gerektirdiği gibi, tarımsal işgücünün bir kısmının sanayi ve hizmetler

sektörlerine kaydırılması, arazi toplulaştırılması, damlama sulama sisteminin yaygınlaştırılması, GAP'ın tamamlanması, üretimin artmasına paralel olarak yeni pazarlar bulunması gibi makro girişimleri de gerektirmektedir.

Belki en önemlisi, makroekonomik istikrarın korunmasıdır. İstikrarın korunamayıp ekonominin krize girdiği dönemlerde tarımsal nüfusun küçülme süreci tersine dönmektedir.

Buna en iyi örnek 2001 ekonomik kriz döneminde yaşanmış olan tecrübedir. Nitekim 2000 yılında tarımda çalışanların toplam istihdam içindeki payı %36 iken bu oran 2001 yılında %37'ye çıkmış; bu dönemde yaklaşık 320 bin kişi tarım sektörüne ilave olmuştur.

2002 yılını izleyen makroekonomik istikrar ve hızlı toparlanma döneminde tarımsal istihdamın payının hızla düşerek, 2007 yılında %25 civarına inmesi, istikrar içinde büyümeye devam edildiği sürece tarımda özellikle istihdam açısından gereken küçülme sürecinin doğal olarak gerçekleşeceğine işaret etmektedir. Destekleme ödemelerinin miktar olarak azaltılması kadar önemli olan bir diğer konu destekleme ödemelerinin ne şekilde yapıldığıdır.

DTÖ bünyesinde yürütülen görüşmelerde korumaların azaltılması yönünde yeni talepler geleceği ve AB'nin müzakerelerde bu yönde isteklerde bulunmasının muhtemel olduğu düşünülürse, Türkiye'nin bu yöndeki gelişmelere şimdiden hazırlıklı olması kendi avantajına olacaktır. Kullanılacak destek araçlarının ticaret saptırıcı ve iç fiyatları dünya fiyatlarından uzaklaştırıcı yönde olmayan, daha ziyade çiftçinin gelir kayıplarını telafi edici ve verimliliği teşvik edici yönde olmasına özen gösterilmelidir.(Bulut 2014)

Sonuç itibarıyla destekleme ödemelerinin verimi konusunda farklı alanlarda farklı bakış açılarıyla değerlendirme yapıldığında sonuçlar net olabilmektedir. Birçok faktör birbirine bağlı olup nitelikli bir değerlendirme yapmak için her faktörün birbiriyle ilişkisini doğru analiz etmek gerekmektedir. Özalp ilçesini baz alıp değerlendirme yaptığımızda özellikle arazilerin desteklemelerden faydalanmak için üretime dahil olmasa bile kullanıldığını görmekteyiz anket sonuçları ve bölge halkının genel kanısına göre destekleme ödemesi alınan birçok arazide üretim yapılamamaktadır. Bu durum pek tabiki verim konusunda yapılacak çalışmalarda gerçek verileri elde etmeyi güçleştirmektedir. Bu sebeple devletin ödeme sistemini

revize etmesi kaçınılmazdır araziye göre değil yapılan üretime göre destek verilmesi hem verimi artıracak hemde atıl da kalan birçok arazinin üretime dahil olmasını sağlayacaktır.

Çiftçilerin çoğunun yapılan destekleri yetersiz gördüğünü belirlemektedir. Desteklerden daha verimli sonuçlar alınabilmesi için daha özverili bir çalışmayla potansiyeli olan işletme ve çiftçiler tespit edilip sağlıklı sonuçlar açılabilir yönlendirmeler yapılmalıdır. Gelir düzeyi düşük olan bireylerin devlet desteği ve yönlendirmesiyle gerekirse arazi hibiyle tarıma yönlendirilmesi gerekmektedir çünkü çok büyük bir çoğunluk tarıma yönelmek istemekte fakat arazi ve kaynak yetersizliği yüzünden çalışma yapamamaktadır.

Devletin öncelikle üretime dayalı bir destekleme alt yapısı düzenlemesi ve tarımla profesyonel şekilde ilgilenen kesime destek vermesi ve yön göstermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDER, A.H., “Dünya Ticaret Örgütünün Tarım Anlaşması ve Türkiye’de Tarımsal Desteklemenin Geleceği” Ekonomi Forumu, Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul, 1998.
- Akay, HÜSEYİN Türk Sertöründe Teşvikler ve TMS-20 Çerçevesinde Muhabeleştirmesi, Türkmen Kitapevi Balıkesir (2009)
- AYSU, Abdullah. Küreselleşme ve tarım politikaları. *DTÖ, IMF VE DÜNYA BANKASI’NIN TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ. Su yayınları İSTANBUL, 2008*
- AYSU, A., 2001. 2002 Yılı Tarım Bütçesi, Desteklemeler ve Gerçekler
- AYSU, Abdullah. TARLADAN SOFRAYA TARIM. Su yayınları.
- BAŞER, A., 2006. Türkiye’de Tarım Destekleme Politikaları ve Çay Sektörü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.102
- Çetin ve Tipi a.g.e.s 16
- DİNLER, Zeynel Tarım Ekonomisi (Bursa 1993), Ekin Kitabevi, Üçüncü Baskı. BORATAV, Korkut. Türkiye İktisat Tarihi: 1908 – 1985 (İstanbul, 1995); Gerçek Yayınevi, 51-52.
- Deran, ALİ Doktora tezi (2005)
- Dinler ZEYNEL (1996)
- ERAKTAN, G., 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası, Uzel Yayınları, İstanbul
- GÖKDEMİR, Ö., 2004. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Dünya Ticaretine Etkileri. Son Baskı 10. Ekim 2004
www.sonbaski.com/yenisite/ekimozge.htm Erişim Tarihi 17.11.2017
- GÜRBÜZ, M., 2005. Türkiye İçin Tarım, Tema Vakfı yayınları, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 420s.
- Gökgöz ALİ Doktora Tezi (2012)
- Kıllı MUSTAFA, Tarım işletmelerinde Tarımsal Faaliyet Standardı Çerçevesinde Maliyet Hesaplaması Doktora Tezi (2014)

Leblebici,F., (2002), Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerde Mukayesesi, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No:2663.

ORTAÇ F. Rıfat, ÜNSAL Hilmi, ÇAŞKURLU Eren Türkiye’de uygulanan tarımsal fiyatlandırma politikaları. *Avrupa BİRLİĞİ’ne uyum sürecinde. Gazi kitapevi, 2006*

ORHAN, Osman Zekayi. TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLEME VE TABAN FİYATLARI POLİTİKASI. İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2014

ÖREN, M.N.,(1998). Türkiye’de Tarım Ürünleri Piyasalarına Yönelik Müdahaleler Ve Bu Müdahaleler Sonucu Ortaya Çıkan Fiyat Çarpıklığı. Tarım Ekonomisi Dergisi 1998-3 (71-82)

ÖZMEN,H.,1992. Tarımsal Ürünlerde Destekleme Politikaları, s.7-8

ÖREN, M.N.,(1998). Türkiye’de Tarım Ürünleri Piyasalarına Yönelik Müdahaleler Ve Bu Müdahaleler Sonucu Ortaya Çıkan Fiyat Çarpıklığı. Tarım Ekonomisi Dergisi 1998-3 (71-82)

TUĞAY, Osman. Tarımsal faaliyetlere yönelik devlet teşvikleri ve muhasebeleştirilmesi. *Türkiye muhasebe standartları çerçevesinde, 2015 Ekin Yayınevi.*

Tarım kanunu

Vergi Usûl Kanunu

TMSK (2010)

YILDIRIM, A.E., 2009. Doğrudan Gelir Desteğinin Faturası 13.1 Milyar Lira

YENİ, R., DÖLEKOĞLU, Ö.C., 2003. “Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri”, Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No : 98, ISBN 975-407-123-

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı : TANCAN Serap
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 04/07/1990/VAN
Telefon : 5350253804
Faks :
E-mail :srprsl@hotmail.com

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet tarihi

Lisans

İktisat

2014

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2015

Ziraat Bankası

Operasyon asistanı

Yabancı Dil

Orta düzeyde